ПРАЛЕТАРЫ УСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 35 (2561)
ПЯТНІЦА
27
жніўня 1971 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

ВЫБРАЦЬ прафесію на ўсё жыццё—гэта вельмі адказна: перад сабой, сябрамі, бацькамі, краінай...

Дзяўчаты і юнакі, якіх вы бачыце на здымку, вырашылі прысвяціць жыццё музыцы. Пройдзе некалькі гадоў, і мы ўбачым іх кіраўнікамі хораў на прадпрыемствах і ў калгасах, у дамах культуры і школах.

Песня робіць чалавека лепшым, песня пашырае далягляды, з песняй сябруюць шчырыя, адважныя, сумленныя людзі.

У Віцебскім культасветвучылішчы, якое адкрываецца сёлета, закончыліся прыёмныя экзамены. Шэсцьдзесят чалавек 1 верасня пачнуць вучобу на дырыжорска-харавым факультэце.

Фота Л. МЕЙНЕРТА.

У МІНІСТЭРСТВЕ КУЛЬТУРЫ БССР

НАСУСТРАЧ ЮБІЛЕЙНАЙ ДАЦЕ

Калегія Міністэрства культуры Беларускай ССР прыняла пастанову аб падрыхтоўцы тэатральнага мастацтва да 50-годдзя СССР і паляпшэнні міжрэспубліканскага абмену лепшымі драматычнымі і музычнымі творамі. Пастанова прадугледжвае правядзенне ў II паўгоддзі 1972 г. рэспубліканскага агляду спектакляў драматычных тэатраў і ў 1 квартале 1973 г. рэспубліканскага агляду спектакляў музычных тэатраў, ажыццёўленых па творах драматургаў і кампазітараў братніх народаў СССР.

Лепшыя спектаклі будуць рэкамендаваны для ўдзелу ва ўсесаюзным фестывалі драматургіі народаў СССР і ўсесаюзным аглядзе спектакляў музычных тэатраў.

Кожнаму драматычнаму тэатру рэспублікі, гаворыцца ў пастанове, трэба падрыхтаваць да агляду на высокім ідэйна-мастацкім узроўні 1—2 спектаклі па п'есах драматургаў братніх рэспублік.

Драматычным тэатрам імя Купалы і Коласа і тэатру юнага гледача разгледзець пытанне аб магчымасці запрашэння для пастаноўкі спектакляў рэжысёраў іншых нацыянальных рэспублік.

Увесці ў газеце «Літаратура і мастацтва» пастаянную рубрыку аб падрыхтоўцы да рэспубліканскага і ўсесаюзнага фестываляў драматургіі народаў СССР, матэрыялы якой інфармавалі б аб новых творах драматургаў саюзных рэспублік.

Летнія гастролі 1972 г. мяркуецца арганізаваць як паказ шматнацыянальнага тэатральнага мастацтва. Рэпертуар гастроляў прадугледжвае спектаклі па п'есах драматургаў народаў СССР.

□

На Усесаюзны агляд спектакляў музычных тэатраў у сувязі з 50-годдзем СССР тэатры оперы і балета і тэатры музычнай камедыі і аперэты могуць прадставіць па 1—2 спектаклі, пастаўленыя з 1 кастрычніка 1971 г. па 1 красавіка 1973 г. За лепшыя спектаклі па творах кампазітараў братніх рэспублік устанаўліваюцца асобна па кожным жанры дыпломы I, II і III ступеняў. Дыпломамі таксама могуць быць адзначаны асобныя артысты за цікавыя сцэнічныя вобразы. За выдатныя спектаклі з ліку адзначаных дыпломамі I ступені ўстанаўліваюцца грашовыя прэміі з фонду Міністэрства культуры СССР: за оперны—5 000 рублёў, за балетны—5 000 рублёў, за спектакль музычнай камедыі—4 000 рублёў. Вынікі агляду будуць аб'яўлены 1 ліпеня 1973 г.

СУСТРЭЧА СЯБРОЎ

У Доме мастацтваў адбылася сустрэча артыстаў Ровенскага музычна-драматычнага тэатра імя М. Астроўскага з мінскімі калегамі і грамадскасцю горада. Госці расказалі пра гісторыю свайго тэатра, падзяліліся ўражаннямі ад сустрэч з беларускімі гледачамі і драматургамі, у прыватнасці, з А. Макаёнкам, з якім іх звязвае даўняя дружба. Прысутныя з цікавасцю прагледзелі сцэны са спектакляў «Налівайка», «Джэні Герхарт» і інш. У іх былі заняты вопытныя майстры сцэны і артыстычная моладзь.

Ад імя гаспадароў выступілі народны артыст БССР М. Яроменка і заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі Ул. Стэльмах. Гасцям былі ўручаны кветкі. Сустрэча прайшла ў сардэчнай, сяброўскай атмасферы.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ

ЁСЦЬ ЗАКОН ГАСЦІННАСЦІ

Анатоль Вярцінскі вярнуўся нядаўна з Венгрыі. Мы папрасілі яго сказаць некалькі слоў аб сваёй паездцы, аб сённяшнім стане беларуска-венгерскіх літаратурных сувязей.

ХІГМАНТ ГЕРАНЧАР, загадчык аддзела савецкіх літаратур выдавецтва «Еўропа», з усмешкай глядзеў на мяне і гаварыў: «Проста не верыцца... Вы першы беларускі паэт, якога я бачу». Ён расказаў, што выдавецтва цікавіцца нацыянальнымі літаратурамі нашай краіны, у тым ліку і беларускай, што хутка выйдзе ў калектыўным зборніку новая аповесць Васіля Быкава «Сотнікаў», што ён сам перакладаў адно апавяданне гэтага аўтара... Наша знаёмства адбылося літаральна на калідоры, першая размова была мімаходзь. Назаўтра яна была прадоўжана ў кабінеце галоўнага рэдактара выдавецтва. Сам галоўны быў у адпачынку, і я гаварыў з яго намеснікам паэтам Ласла Лотарам, рэдактарам выдавецтва паэтэсай Юдзіт Пор, з маім новым знаёмым Хігмантам Геранчарам і ўжо, можна сказаць, старой знаёмай, добрым другам нашай літаратуры Шара Карыг. Гады два таму назад Ш. Карыг, перакладчыца са славянскіх моваў і рэдактар выдавецтва, прыехала ў Мінск і прывезла добрую навіну: выдавецтва «Еўропа» плануе ў серыі «Люстра», якая знаёміць з літаратурамі народаў свету, выданне анталогіі-хрэстаматыі беларускай літаратуры. Карыг была, такім чынам, той першай ластаўкай, якая прадвяшчае вясну, на гэты раз — цёплы павеў у нашых сувязях з венгерскай літаратурай.

У час свайго візіту я яшчэ раз пераканаўся, што невыпадкова нашай анталогіяй займаецца менавіта такі чалавек, як Шара Карыг. Як нельга было б аб'яднаць у адзін выдатны горад Буду і Пешт без удзелу мостабудаўнікоў, так нельга ўявіць міжнацыянальныя літаратурныя сувязі без людзей-энтузіястаў накшталт Карыг. Да гэтага яна шмат рабіла для папулярызацыі ў сваёй краіне ўкраінскай і балгарскай літаратур. Потым звярнула ўвагу на нашу літаратуру, стала ініцыятарам выдання яе анталогіі. Зараз яна ўжо нядрэнна чытае і разумее па-беларуску, абклалася нашымі кнігамі, слоўнікамі, даведнікамі, «вярбуе» сяброў беларускай літаратуры.

А сябры ў нас тут ёсць. Да ліку іх з прыемнасцю аднясу, напрыклад, літаратуразнаўцу Эндрэ Бойтара. Вясной ён быў праездам у Мінску, мы з ім тады пазнаёміліся. У Будапешце сустрэліся зноў. Эндрэ Бойтар даследуе авангардысцкую паэзію дваццатых гадоў, зацікавіўся ён і нашай паэзіяй гэтага часу, у прыватнасці, творчасцю Александровіча, Дубоўкі, Пушчы, Хадыкі, Чарота. Каб чытаць нашых паэтаў у арыгінале, ён таксама вывучае беларускую мову.

Шмат увагі і гасціннасці аддаў мне і перакладчык Дзёрдзь Рада. Ён быў у Беларусі, перакладаў на венгерскую мову Францішка Багушэвіча, дапамагаў Міколу Хведаровічу ў падрыхтоўцы да выдання на беларускай мове выбранай лірыкі Шандара Петэфі і напісаў прадмову да яе.

Наогул, як я пераканаўся, кола сяброў нашай літаратуры ў Венгрыі мае тэндэнцыю пашырацца. Шара Карыг паказала мне сціпла выдадзеную яшчэ ў пасляваенны адразу час кнігу перакладаў аднаго з вядомых венгерскіх паэтаў Гезы Кепеша. (У Венгрыі, дарэчы, амаль усе паэты з'яўляюцца сталымі перакладчыкамі, і выдавецтвы, як правіла, вельмі шмат друкуюць перакладной літаратуры). У гэтай кнізе побач з творамі рускай класічнай і савецкай паэзіі змешчаны і

СУВЯЗІ ТРАДЫЦЫЙНЫЯ, ТРЫВАЛЫЯ

ШТОГОД многае робіцца нашымі творчымі саюзамі, установамі культуры, тэатрамі, дзеячамі мастацтва па ўмацаванні сувязей з працаўнікамі заводаў, калгасаў і саўгасаў. У год Ленінскага юбілею і ў час падрыхтоўкі да XXIV з'езда КПСС шэфскія выступленні набылі сістэматычны характар.

Праўда, ёсць у нас яшчэ і нявырашаныя задачы, асабліва па культурным шэфстве дзеячоў мастацтва над сялом. Менавіта аб гэтай вялікай і адказнай працы ішла размова ў Маскве на пасяджэнні Цэнтральнай камісіі па культурна - шэфскай працы на вёсцы, старшынёй якой з'яўляецца лаўрэат Ленінскай прэміі, народны артыст СССР Міхаіл Ульянаў. Выступалі са справаздачамі, дзяліліся планамі нашы сябры—масквічы, украінцы, прадстаўнікі Тулы, Хабараўска, Курска, намеснік міністра культуры СССР Р. Уладыкін, адказны сакратар праўлення Усерасійскага харавога аб'яднання А. Мухарскі, старшыня ЦК прафсаюза работнікаў культуры М. Пашкоў і інш.

Загадчык аддзела тэатраў Усерасійскага тэатральнага аб'яднання Б. Елістратаў расказаў аб рабоце аб'яднання па шэфстве над вёскай. У 1970 годзе ў народныя тэатры, сельскія калектывы, клубы па камандзіроўках аб'яднання выязджала больш дзвюх тысяч рэжысёраў, акцёраў, мастакоў, тэатразнаўцаў. У Маскве, Ленінградзе, Горкім, Хабараўску і іншых гарадах створаны спецыяльныя лабараторыі-семінары, у якіх займаюцца рэжысёры народных тэатраў і сельскіх драматычных калектываў...

Кожны трэці жыхар на вёсцы — удзельнік мастацкай самадзейнасці. І нам неабходна знайсці дарогу да яго сэрца. Складаная, пачэсная і адказная задача. Прэзідыум Усерасійскага тэатральнага аб'яднання вырашыў выдаць спецыяльны зборнік, прысвечаны шэфскай працы на вёсцы.

Вялікую работу ў сельскай мясцовасці праводзяць тэатральныя работнікі, мастакі і пісьменнікі Украіны. Аб гэтым расказаў у сваім выступленні прадстаўнік украінскай камісіі П. Арлоў. Нашы сябры на Украіне рэгулярна праводзяць дэкады мастацтва і літаратуры ў раённых, калгасных і саўгасных клубах. Яны назапасілі цікавы і карысны вопыт, які варта вывучаць і нам, беларусам.

Прадстаўнікі нашай рэспублікі падзяліліся сваім вопытам работы ў гэтым напрамку. За адзін толькі мінулы сезон тэатры і іншыя творчыя калектывы Беларусі паказалі каля 3 000 спектакляў і канцэртаў сельскаму гледачу. Можна было б назваць многіх дзеячоў сцэны, якія ў часе выязных спектакляў сустракаюцца з самадзейнымі артыстамі, культасветработнікамі, гутараць з імі пра надзённыя пытанні развіцця савецкага мастацтва, даюць кансультацыі самадзейным драматычным калектывам, музыкантам, мастакам, народным умельцам. Маршруты, напрыклад, эстрадных калектываў Беларускай філармоніі праляглі па ўсёй рэспубліцы — ад Турава да Верхнядзвінска, ад Белавежы да Мсціслаўшчыны.

Усе члены БТА разумеюць, што нашы мерапрыемствы на сяле павінны быць больш планамернымі, а не эпізадычнымі. А ў нас яшчэ, на жаль, здараецца, што ў адным клубе паказваюць па два-тры канцэрты і спектаклі ў месяц, а ў другіх, больш далёкіх ад абласных цэнтраў— ніводнага.

На тэатральна-канцэртнай карце Беларусі мы не маем права пакідаць ніводнай белай плямы, дзе б не выступалі мастацкія калектывы і вядучыя акцёры і салісты. Усе ж помняць, напрыклад, як узаемна ўзбагачаліся прафесійныя артысты і аматары самадзейнай сцэны ў часе выступленняў у народных тэатрах такіх выдатных майстроў, як Б. Платонаў, Г. Глебаў, В. Пола, В. Галіна, Г. Абуховіч, Ц. Сяргейчык... Бывае, вядучыя артысты абмяжоўваюцца толькі праглядам аматарскіх спектакляў і кансультацыяй. Не варта губляць тыя формы, якія былі знойдзены намі раней.

Актыў БТА перагледзіць свае планы і выпрацуе больш канкрэтныя меры па ўмацаванні традыцыйных сувязей прафесійных дзеячоў сцэны з самадзейнасцю.

На XXIV з'ездзе КПСС Л. І. Брэжнеў прыгадаў нам, што чым больш трывалай будзе сувязь мастака з усім шматгранным жыццём савецкага народа, тым больш плённай будзе і яго творчая дзейнасць, больш значных поспехаў ён дасягне на сваім шляху. Гэтым прынцыпам і кіруецца цяпер армія пісьменнікаў, мастакоў, артыстаў, кампазітараў, рэжысёраў, кінематаграфістаў. Яны ўносяць свой уклад у справу камуністычнага выхавання працоўных краіны.

Ул. СТЭЛЬМАХ,
старшыня Рэспубліканскай камісіі па культурнай рабоце на сяле.

КАЛІ ВЫ гарадскі жыхар, вашы кантакты з камунальнікамі пачынаюцца з ранішняга тралейбуса альбо трамвая: на білеце, які вы набылі, азначана «Мінкамгас». Але што трамвай і тралейбус! Без камунальнікаў шклянкі вады не вып'еш. Мы карыстаемся камунальным водаправодам, камунальным ацяпленнем, камунальнікі рамантуюць нашы кватэры, сочаць за зялёным аздабленнем і чысцінёй гарадскіх вуліц, паркаў, садоў, пляжаў. Яны ачышчаюць нашыя гарады ад бруду і смецця. Не будзе перабольшаннем сказаць пра іх словамі паэта, што яны «асенізатары і вадавозы», мабілізаваныя і прызваныя на пачэсную службу грамадству. Службу не заўсёды прыемную, але такую, без якой немагчыма ўявіць сабе нармальнае жыццё кожнага з нас.

Якая яна, камунальная гаспадарка рэспублікі?

— Сёння камунальная гаспадарка—адна з важнейшых галін, якая абслугоўвае матэрыяльна-бытавыя патрэбы насельніцтва, а таксама культурна бытавых і прамысловых прадпрыемстваў, — гаворыць міністр камунальнай гаспадаркі БССР Уладзімір Барысавіч Труноў.—У сістэме Мінкамгаса, на яе вытворчых базах, у праектна-даследчым інстытуце, на заводзе «Камунальнік», на станцыях і ўчастках працуе сёння больш 56 тысяч чалавек. Наколькі ўзрастае значэнне нашай гаспадаркі, сведчыць і такі факт: у мінулым годзе нам перадалі рамонт усяго жыллёвага фонду мясцовых саветаў, а ён на 1 студзеня 1971 года складаў 9.35 мільёнаў квадратных метраў.

— Уладзімір Барысавіч, вы апярэдзілі мяне. Я толькі збіралася гаварыць пра рамонт кватэр. Усё, што з ім звязана, даўно ўжо стала мішэнню для гумарыстаў і сатырыкаў. Але не на сцэне, а ў самім жыцці я была сведкай такой размовы. Сустрэліся два знаёмыя. Адзін — бадзёры, падцягнуты, ажыўлены, другі—пахмуры, вочы, як у зацкаванага. «Што з табой?— пытаецца бадзёры.—Захварэў, ці што?»—«Стыхійнае бедства!—кажа той.—Рамонт у мяне, браце»... —«А ты чаго такі вясёлы?»—«А ў мяне ён скончыўся!»

На жаль, гэта не анекдот... Дык што робіцца для таго, каб рамонт кватэры не ўспрымаўся чалавекам як бедства, каб яго можна было зрабіць гэтак жа проста, як, скажам, пачысціць у хімчыстцы касцюм?

— Я зноў пачну з лічбаў: калі раней планавыя сродкі, якія адпускаліся на рамонт па заяўках насельніцтва, складалі па нашым міністэрстве 2,5 мільёнаў рублёў, дык цяпер—24,7 мільёнаў. Што датычыць рамонту па планах домакіраўніцтваў, дык на яго за мінулую пяцігодку было выдаткавана 110 мільёнаў рублёў. Было адрамантавана больш васьмі з палавінай тысяч дамоў (1,7 мільё-

пераклады з беларускай — вершы «А хто там ідзе?» Янкі Купалы і «Ручэй» Якуба Коласа. А ў час маёй сустрэчы з супрацоўнікамі часопіса «Надзьвілаг» (літаральна — «Цэлы свет», а ў больш шырокім сэнсе — «Сусветная літаратура») рэдактар аддзела Янаш Эльберт папрасіў прынесці мне адзін нумар свайго часопіса за 1964 год, дзе надрукаваны вершы Купалы, Багдановіча, Бядулі, Коласа, Петруся Броўкі, Максіма Танка, Пімена Панчанкі. Пераклады зрабілі прызнаныя венгерскія паэты і перакладчыкі Імрэ Чанадзі, Андраш Мезеі, Магда Секеі і Юдзіт Тот. «На жаль, гэта адзіная публікацыя, якой мы можам пахваліцца, — гаварыў у выбачальным тоне Янаш Эльберт. — Мы яшчэ мала ведаем беларускую літаратуру, яе сучасную паэзію і прозу». Я з свайго боку вымушан быў прызнавацца, што і ў нас яшчэ недастаткова ведаюць венгерскую літаратуру. Пагадзіліся на тым, што трэба бліжэй знаёміцца адзін з другімі, трэба больш праяўляць узаемнай увагі і ініцыятывы.

Размова аб неабходнасці пашыраць і ўмацоўваць нашы сувязі заходзіла і ў другім будапешцкім часопісе «Картарш» («Сучаснік»), і ў рэдакцыі часопіса «Ійенкор» («Новае жыццё»), які выдаецца ў горадзе Печ, і ў час сустрэчы з венгерскімі паэтамі ў клубе Саюза пісьменнікаў на вуліцы Байзы. Гаспадары пыталіся ў мяне часта, што ўяўляе сабой беларуская мова, цікавіліся народнымі звычаямі, нашымі літаратурнымі справамі. Мне задавалі пытанні, і я адчуваў, што за імі — самае шчырае жаданне лепш ведаць нас і нашую літаратуру, і пераконваўся, што для паспяховага супрацоўніцтва патрэбны вось такія жывыя кантакты, непасрэдныя знаёмствы і гутаркі.

Прывяду такі прыклад. Аднойчы Шара Карыг павезла мяне ў госці да вядомага паэта Шандара Вераша і яго жонкі — таксама паэтэсы — Амі Караі. Яны цёпла сустрэлі нас, частавалі віном, Шандар Вераш чытаў свае новыя вершы. Ішла размова аб паэзіі, аб перакладах, аб літаратурнай працы. Вераш сказаў, што рыхтуе да друку зборнік сваіх новых перакладаў і тут жа выказаў гатоўнасць перакласці для гэтай кнігі некалькі твораў беларускай паэзіі. Трэба ведаць, якое месца займае сёння Шандар Вераш у венгерскай і ўсёй еўрапейскай паэзіі, каб ацаніць па вартасці значэнне гэтага факта.

Але, як вядома, павага і любоў бываюць трывалымі і плённымі толькі тады, калі яны ўзаемныя. Колькасць сяброў нашай літаратуры ў Венгрыі залежыць прама прапарцыянальна ад колькасці сяброў венгерскай літаратуры ў Беларусі. Мы выдалі зборнік вершаў Петэфі. Гэта добра. Тым больш, што праз два гады будзе адзначацца стопяцідзесяцігоддзе з дня нараджэння паэта. У апошнім зборніку «Дня паэзіі» надрукаваны іншыя пераклады з класічнай венгерскай паэзіі. Гэта таксама добра, пра гэты факт я таксама з вялікім задавальненнем паведамляў сваім венгерскім калегам. Як і пра тое, што ў адным з нумароў «Полымя» за 1969 год было надрукавана некалькі венгерскіх навел. Але гэта толькі першыя спробы, першыя крокі, гэтага мала. Дзёрдзь Рада меў рацыю, калі ў адной з размоў зазначыў з дакорам, што ў час нядаўняга фестывалю венгерскай драматургіі, які адбыўся ў нашай краіне, толькі ў Беларусі нічога венгерскага не было пастаўлена на сцэне. Наспела, безумоўна, пытанне аб выданні ў нас хаця б невялікай, на першы час, анталогіі сучаснай венгерскай паэзіі. Яна, гэта паэзія, паверце мне, заслугоўвае таго, каб мы яе перакладалі і прапаноўвалі нашаму чытачу.

Павінен сказаць, што Венгрыя — краіна паэзіі, паэзія ў венграў узведзена ў культ. Гістарычна склалася так, што паэзія тут стала дамінуючым літаратурным жанрам і адыгрывае, асабліва ў апошні час, вялікую ролю ў грамадскім жыцці краіны. З артыкула Фарага Вілмаша, змешчанага ў паэтычным альманаху «Арыён», я даведаўся, што ў Венгрыі сем выдавецтваў выпускаюць вершаваныя зборнікі рэгулярна і чатыры — перыядычна. Штогод у краіне выходзіць у свет сто дваццаць зборнікаў вершаў агульным тыражом 800 000 экземпляраў. г. зн. сярэдні тыраж — каля 7000 экземпляраў. 75 з гэтых 120 кніг належаць венгерскім аўтарам, астатнія 45 —замежным. Штогод да Дня паэзіі, тыражом у 30—40 тысяч экземпляраў выходзіць святочная паэтычная анталогія, якая змяшчае вершы 70—80 сучасных паэтаў. (Тыраж анталогіі 1968 года склаў 45 000 экземпляраў. Яна разыходзіцца, як правіла, на працягу некалькіх тыдняў. Цікавая дэталь: у час Дзён паэзіі анталогія прадаецца па зніжанай удвая цане. Калі, скажам, намінальная цана зборніка сорак форынтаў, то ў Дні паэзіі яго можна купіць за дваццаць форынтаў.)

Невыпадковы і той факт, што менавіта ў Будапешце адбыліся некалькі год назад міжнародныя Дні паэзіі, у якіх прынялі ўдзел і савецкія паэты. Такія Дні становяцца таксама традыцыяй у культурным жыцці краіны. У сувязі з імі стаў выходзіць спецыяльны паэтычны альманах «Арыён», у якім змяшчаюцца вершы на некалькіх мовах свету як венгерскіх, так і замежных аўтараў. Гэтыя свае кароткія нататкі я і хачу закончыць добрымі словамі з «Арыёна»: «Мы верым у сілу паэзіі. Не ў яе выключную і міфічную сілу, а толькі ў яе сілу чалавечую, якая, як мы верым, адна з самых цудоўных і магутных сіл чалавека. Мы верым у тое, што паэзія не завяршыла сваёй гістарычнай місіі. Бадай, яе сапраўдная місія яшчэ толькі пачынаецца. Мы верым у тое, што паэзія валодае невычарпальнымі схаванымі рэзервамі, якія ні паэты, ні свет яшчэ дастаткова не раскрылі, каб выкарыстаць для лепшага ўладкавання нашых агульных спраў».

НАША ІНТЭРВ'Ю

«Расшырыць работы па добраўпарадкаванні населеных пунктаў, паляпшэнні камунальнага абслугоўвання насельніцтва».

З рашэнняў XXIV з'езда КПСС.

КАМУНАЛЬНАЕ — ЗНАЧЫЦЬ НАША

На пытанні карэспандэнта «Літаратуры і мастацтва» адказвае міністр камунальнай гаспадаркі БССР Ул. Б. ТРУНОЎ.

на кв. метраў плошчы). Трэба было забяспечыць стары жыллёвы фонд цэнтральным ацяпленнем, водаправодам, сантэхнічнымі вузламі. Цяпер, калі браць увесь жыллёвы фонд рэспублікі, і новы, і стары, дык мы ўбачым, што 74,9 працэнта **ўсіх** кватэр маюць цэнтральнае ацяпленне, 78,68 працэнта—водаправод, 71,5 працэнта—ванны і душы.

— Лічбы пераканаўчыя. І ўсё ж вядома, што заяўкі насельніцтва на рамонт кватэр далёка не задавальняюцца.

— Сапраўды, на сённяшні дзень нашы рамонтныя арганізацыі сваіх планаў не выконваюць. Па-першае, трэба прызнаць, што мы не былі падрыхтаваны да вядзення такога шырокага фронту работ арганізацыйна. У абласцях павінны быць спецыялізаваныя арганізацыі, якія займаліся б выключна рамонтамі па заяўках. Мы, праўда, стварылі ўжо 18 гаспадарчаразліковых участкаў, занятых рамонтам жылля, але гэта яўна недастаткова. З пашырэннем праграмы, рамонтна-будаўнічыя трэсты будуць патрэбны ў кожным абласным цэнтры. Цяпер мы імкнёмся стварыць хоць бы тры такія трэсты. У нас распрацавана праграма па будаўніцтве вытворчых баз для рэмбудтрэстаў аж да 1980 года.

Па-другое, не хапае многіх неабходных матэрыялаў. Такіх, як будаўнічы лес, цэмент, бляха, шыфер, драўляна-стружкавыя пліты, керамічная і сінтэтычная плітка, сантэхнічнае абсталяванне павышанай якасці, высокаякасная фарба. Менавіта з-за дэфіцыту гэтых матэрыялаў мы не можам пакуль што задаволіць заяўкі насельніцтва на рамонт кватэр.

Па-трэцяе, у нас фактычна няма малагабарытнага грузавога транспарту, без якога нельга абысціся пры рамонце асобных невялікіх дамоў. Акрамя таго, мясцовыя Саветы не забяспечваюць патрэбы ў так званым абменным фондзе. Што гэта такое? Для таго, каб капітальна адрамантаваць кватэру, неабходна жыхарам даць другое памяшканне. Дык вось такога запаснога фонду не хапае.

І апошняе, не хапае кваліфікаваных кадраў рамонтнікаў. А яны патрэбны не толькі ў гарадах, але і ў кожным сяле. Пакуль што ў нас на тры-чатыры раёны—адно рамонтна-будаўнічае ўпраўленне, а на раён—адзін майстар.

Мы, зразумела, шукаем выйсця. У нашых вучэбна-вытворчых камбінатах пачалося навучанне будаўнічым прафесіям, акрамя таго, вучым людзей непасрэдна на іх рабочых месцах...

— Даруйце за нясціплае пытанне—дзе вы спыняецеся ў часе камандзіровак, у гасцініцах?

— Вядома ж, — усміхаецца міністр.

— Спачуваю вам. Я ведаю, як цяжка «прабіцца» ў гасцініцу. Словы «месцаў няма» сталі ў нас ледзь не традыцыйнымі. І дакуль гэта будзе працягвацца?

— Так, ложкаў у гасцініцах яшчэ не хапае. Праўда, трэба адзначыць, што па колькасці гасцінічных месц мы недзе на трэцім ці чацвёртым месцы па краіне. Але пакуль што і я сам, калі еду па справах у іншы горад, заказваю месца загадзя. А не закажаш — вінаваць сам сябе. Так што думаць, быццам шыльду «няма месцаў» выстаўляюць і тады, калі гэтыя месцы ёсць,—няма падстаў. Асабліва ў буднія дні. Вось у нядзелю і суботу—гасцініцы сапраўды пустыя. А гэта нам, як кажуць, абыходзіцца ў капеечку.

Да канца пяцігодкі толькі ў нашай сістэме будзе пабудавана 18 новых гасцініц. Яны з'явяцца ў Віцебску, Гомелі, Ваўкавыску, Лідзе і іншых гарадах. У Мінску пачалі ўжо будаваць гасцініцу на 900 месцаў, так што з цягам часу будзе вырашана і гэтая праблема, хоць я лічу, што яна не самая важная.

— Якая па-вашаму самая важная?

— Ну, хоць бы водазабеспячэнне.

— Мінчане хвалююцца, што канчаюцца запасы нашай цудоўнай мінскай вады, самай, бадай, смачнай і чыстай у краіне. Ці ёсць падставы для такога хвалявання?

— Мінск п'е артэзіянскую ваду. На жаль, не толькі п'е. Ёю карыстаюцца і прамысловыя прадпрыемствы. Я лічу, што гэта варварскае абыходжанне з вадой. Але з уводам Вілейска-Мінскай воднай сістэмы, якая забяспечыць тэхнічныя патрэбы прадпрыемстваў, артэзіянская вада будзе выкарыстоўвацца толькі для пітва і яе хопіць надоўга.

Па рэспубліцы запланавана за пяцігодку значна палепшыць водазабеспячэнне насельніцтва. У Мінску, Магілёве, Бабруйску, Барысаве, Гомелі, Брэсце і ў іншых месцах будуць пабудаваны новыя водазборы, і к канцу 1975 года расход вады на аднаго жыхара ўзрасце са 111 літраў да 180 ў суткі. Для таго, каб давесці ўсю гэтую ваду да насельніцтва раўнамерна, нам трэба пабудаваць 975 кіламетраў водаправода. Але справа ўскладняецца тым, што трубы старога водаправода месцамі вельмі малога сячэння і многія кіламетры труб даводзіцца мяняць на новыя.

— Ці заўсёды гэта неабходна? Я, напрыклад, чытала, што на Захадзе ў тых кварталах, дзе неабходна падкачка вады з-за малога сячэння водаправодных труб, будуюць своеасаблівыя воданапорныя вежы, якія ўяўляюць сабой прыгожыя архітэктурныя збудаванні. Гэта і воданапорная вежа, і кафэ альбо рэстаран адначасова. Лёгкія інжынерныя канструкцыі гэтых збудаванняў не толькі не псуюць выгляд горада, але ўпрыгожваюць яго. Ці не лепш і нам замест замены труб пабудаваць такія вежы?

— Гэтае пытанне патрабуе вывучэння. А вось што я хачу яшчэ адзначыць.—Ваду трэба берагчы. Сёлета было гарачае лета і неэканомнае спажыванне вады сур'ёзна адбілася на водазабеспячэнні насельніцтва. Вы, мабыць, бачылі, як жыхары першых паверхаў і асабліва домаўладальнікі з дня на дзень палівалі газоны. Вылівалі на зямлю, як вы самі заўважылі, самую смачную ваду ў Саюзе.

— Так, сапраўды, ваду шкада, але надумаць, дык і кветак шкада, што гінуць ад спякоты. Зялёная аздоба нашых гарадоў, зоны адпачынку—гэта ж таксама ваша ведамства. Я была неяк на Вячы, дык там няма дзе схавацца ад сонца, няма нават скрынак для смецця.

— Каб забяспечыць парадак і чысціню ў скверах, парках, на пляжах і іншых месцах грамадскага карыстання, у Мінску створана ўпраўленне лесапаркгаса. Яго работнікі і закліканы сачыць за зялёнымі насаджэннямі, за добраўпарадкаваннем месц адпачынку. Але толькі сваімі сіламі мы нічога не зробім. Трэба, каб людзі не ламалі дрэвы, не забруджвалі паркі і пляжы, каб кожны чалавек захоўваў у месцах адпачынку такі ж парадак, які ён імкнецца падтрымліваць у сябе дома.

Сярод шэрагу пытанняў, якія мы закраналі, само сабой усплыло і тое, што ў міністэрстве далікатна называюць грамадзянскім абслугоўваннем... Гэта ўсё, што звязана з пахаваннем нябожчыкаў, ушанаваннем іх памяці. Не сакрэт, што ў гэтай святой справе яшчэ шмат бюракратызму, злоўжыванняў, не сакрэт, што тут яшчэ грэюць рукі несумленныя людзі.

— Мы сур'ёзна заклапочаны гэтай акалічнасцю, — гаворыць міністр. — Я лічу, што патрэбны не пахавальныя бюро, а спецыялізаваныя прамысловыя цэхі з кваліфікаванымі работнікамі. Патрэбны мастакі, якія б заняліся распрацоўкай праектаў сучасных могілак у гарадах.

Пакуль што мы не можам задаволіць попыт на такія дэфіцытныя матэрыялы як мармур і граніт. Але арганізацыйна будзем перабудоўваць усю сістэму ў бліжэйшы час так, каб усё, што неабходна для пахавання, можна было атрымаць на месцы. І агарожу, і помнік, і вянок, і кветкі.

— Дарэчы пра кветкі. Чаму ў нас менш кветак, чым у Рызе, Таліне, Вільнюсе? Хіба ў нас горшыя кліматычныя ўмовы для іх вырошчвання? Ці попыт на кветкі ў нас меншы? І чаму мы павінны купляць кветкі ў прыватніка, які бярэ за іх бязбожную цану?

— Што датычыць кветак, а таксама ўсялякіх там паралеляў з рыжанамі, таліннцамі, дык мушу сказаць адно: у іх, можна сказаць, культ кветак. А мы толькі пачынаем гэтую справу. Сродкаў на гэта ў нас мала. І калі даводзіцца выбіраць паміж кветкамі і, скажам, той жа вадой, дык мы выбіраем ваду. Але некаторы вопыт па вырошчванні гэтых капрызных і далікатных прыгажунь ёсць і ў нас. Напрыклад, Слонім вырошчвае столькі кветак, што вывозіць іх на продаж у Гродна, Салігорск, Баранавічы, ды і сабе застаецца.

У цэлым па рэспубліцы тое-сёе робіцца. За тры апошнія гады плошча нашай кветкавай гаспадаркі ўзрасла з 15 тысяч квадратных метраў да 50 тысяч. Фабрыка кветак вырасла пад Мінскам. Гэтага, вядома, яшчэ мала, але давайце крыху пачакаем!

Магу ў заключэнне дадаць, што мы ні на адзін дзень не забываем тое месца ў рашэннях XXIV з'езда КПСС і XXVII з'езда КПБ, дзе гаворыцца, што пытанні развіцця камунальнай гаспадаркі павінны знаходзіцца ў цэнтры ўвагі міністэрстваў, ведамстваў і мясцовых Саветаў.

Р. БАКУНОВІЧ.

ПА ВЫСТАВАЧНЫХ ЗАЛАХ

Выстаўцы цесна... Гэта адразу адчуваеш, калі ўваходзіш у залы, дзе разгорнута экспазіцыя. Карціны, скульптура, стэнды з графікай размешчаны так шчыльна, што, здаецца, не засталося ніводнага «беспрацоўнага» метра плошчы. Канечне, такая шчыльнасць не на карысць агульнаму ўражанню, але што зробіш... Я разумею арганізатараў — адмовіцца ад нечага, пакінуць нешта па-за экспазіцыяй проста немагчыма —кожная карціна, кожны графічны ліст, скульптура, акварэль — выдатныя прыклады віртуознага майстэрства, высокага прафесійнага ўмельства. Удзельнікі ж выстаўкі — члены Акадэміі мастацтваў СССР. Большасць іх работ мы ведалі па рэпрадукцыях або па тых артыкулах, што друкаваліся ў вялікіх мастацтвазнаўчых часопісах. А сёння нам пашчасціла — мы можам «тэт-а-тэт» пазнаёміцца з творамі амаль шасцідзесяці сапраўдных членаў і членаў-карэспандэнтаў Акадэміі мастацтваў СССР.

Рэдка даводзіцца бачыць выстаўку, на якой усе прадстаўленыя работы ад карціны да эцюда, ад кніжнай ілюстрацыі да серыі гравюр, ад немудрагелістага скульптурнага партрэта да праекта помніка былі б зроблены на такім высокім узроўні. Усё здаецца дасканалым, усё на месцы, ніводная работа не выпадае з агульнага ладу выстаўкі. І, акрамя таго — кожны наведвальнік знойдзе на ёй сваё свята», карціну альбо некалькі карцін, якія прымусяць хутчэй біцца сэрца, якія прыцягнуць да сябе, якія захочацца разглядаць і разглядаць, знаходзячы ўсё новыя і новыя вартасці.

Т. ЯБЛОНСКАЯ. Жыццё ідзе.

А. БЕЛАВУСАЎ

ЗАПРАШЭННЕ ДА СВЯТА

Для мяне асабіста гэтае свята пачалося ля палатна Т. Яблонскай «Жыццё ідзе». З творчасцю выдатнай украінскай мастачкі мінчане знаёмы няблага, гады два—тры таму ў Мінску была наладжана вялікая персанальная выстаўка Т. Яблонскай. Тады мы палюбілі яе карціны, пазнаёміліся з яе майстэрствам. Палатно, якое мы ўбачылі сёння, сведчыць, што пошукі Т. Яблонскай не спыніліся; што яна эксперыментуе, увесь час ставячы перад сабой усё больш і больш складаныя задачы.

За знешняй прастатой кампазіцыі, за будзённасцю факта, які ляжыць у аснове карціны — глыбокі філасофскі роздум пра сэнс жыцця, пра яго непераможнасць, пра радасць кахання, светлае шчасце мацярынства, мудрасць старасці, пра нялёгкую працу, без якой немагчыма ні сапраўднае шчасце, ні сапраўдная радасць.

Яркае веснавое сонца зіхаціць на сцяне ўкраінскай хаты. Яно ўжо добра прыпякае, але зямля не прагрэлася, ад яе цягне прахалодай. А сонца такое вясёлае, такое цёплае, што здаецца залаціста-вохрыстыя рэфлексы, якія яно кідае на сцяну хаты, гуляюць і па зале, дзе вісіць карціна, саграюць паветра, зіхацяць у вачах гледачоў. А ў самым цэнтры карціны, на залаціста-напаленым фоне, зусім нечакана — чатыры плямы чырвані. Пурпурныя струкі перцу, амаль малінавая коўдра, крыху больш стрыманы налічнік акна і недзе ў пакоі, высветленая сонечным промнем трапяткая герань. Гэтыя плямы такія розныя па стылістыцы, ад высакароднай, чыстай чырвані глянцаватага перцу, да амаль анілінава-інтэнсіўнай разухабістасці коўдры, як гэта ні дзіўна, знаходзяцца ў каларыстычным суладзі, не пярэчаць адна другой, а наадварот, звязваюць усю карціну, надаюць ёй агульны радасны і аптымістычны настрой.

І дзве постаці людзей... Маладзіца, якая вынесла немаўля на свежае паветра, і стары... Яго твар зрэзаны маршчынамі, вузлаватыя, спрацаваныя далоні моцна абаперліся на сукаваты кій, вочы глядзяць з-пад навіслых брывей мудра і пяшчотна. Так, ён ужо на парозе жыцця, але ўспрымае гэта проста і натуральна, бо разумее, што пакідае на зямлі след, які не зарасце — добрую памяць!

Кажуць, што гэтую карціну Т. Яблонскай папракалі за песімізм... Не пабаюся сказаць, што песімізму ў ёй — ні грана. Яна наскрозь прасякнута радасцю існавання, аптымізмам і шчасцем, побач з якімі—пяшчотна пранізлівы сум. Зусім, як і ў жыцці...

Вялікая заслуга мастачкі якраз у тым, што яна здолела раскрыць і данесці да нас гэтыя пачуцці ў іх абсалютнай, нічым незамутнёнай чысціні.

Свята сустрэчы з сапраўдным мастацтвам працягваецца ля палатна А. Пластава «Бабіна лета». Жанр гэтага твора вызначыць даволі складана: ён нясе ў сабе адметныя рысы як пейзажа, так і нацюрморта. Але гэта прыходзіць у галаву ўжо пазней. Адразу ж, калі вы кідаеце на гэтае палатно першы позірк, пачуццё адно — захапленне. Якое бліскучае каларыстычнае майстэрства, якая смеласць кампаноўкі, тонкае адчуванне каляровых нюансаў, якая светлая радасць перад прыгажосцю, на якую такая шчодрая наша зямля.

На першы погляд матыў немудрагелісты... Восень. Маладая бярозка працягнула галінкі, на якіх трымцяць маленькія залацістыя лісцікі. Пад бярозкай, на пажухлай траве, некалькі срэзаных баравікоў. Але чым больш углядаешся ў гэтую карціну, тым больш здзіўляешся майстэрству мастака, які здолеў «падаць» гэтую звычайнасць так, што яна пераўтварылася ў адкрыццё.

Дасягнута гэта простымі, зразумелымі, натуральнымі сродкамі. Так, матыў знаёмы, ён не раз сустракаўся нам на вернісажах, мы прызвычаіліся да яго, прызвычаіліся і да ракурсу, у якім яго звычайна пісалі — зверху ўніз. Пакуль што ў прыродзе ўсё спакойна. Амаль фізічна адчуваем мы цеплыню і пругкасць усыпанай апалым лісцем зямлі, свежы водар грыбоў.

Бабіна лета...

І яшчэ адну радасць падрыхтавала нам выстаўка. Гэта маленькія «жанры» і нацюрморты Ю. Піменава. У апошнія гады жанравыя карціны сталі на выстаўках вялікай рэдкасцю. Напалоханыя жупелам «літаратуршчыны», мастакі чамусьці начыста адмовіліся ад іх, лічачы, відаць, архаізмам. У «моду» ўвайшлі стылізацыя, манументальнасць, дэкарацыйнасць. А між тым жанравая карціна з яе інтымнасцю, цеплынёй, непасрэднасцю ўспрыняцця, прастатой і даступнасцю — адзін з найбольш любімых гледачамі жанраў жывапісу.

Пра тое, што і маленькі жанравы эцюд можа з'яўляцца мастацтвам высокага гатунку сведчыць творчы вопыт Ю. Піменава.

«Вячэрняя ўскраіна», «Ціхае кафэ», «Зімовая купальшчыца», «Спазніліся», «Падмаскоўны гай», якія паказаны на гэтай выстаўцы, лірычныя, у іх адчуваецца мяккі гумар, аўтарская добразычлівасць, пільнасць да натуры.

Вельмі цікавыя таксама і нацюрморты Ю. Піменава «Кансервавыя бляшанкі», «Талерка з піражнымі», «Сняданак», «Шкарлупа лангуста». Ствараючы іх, мастак ставіў перад сабой вельмі складаныя каларыстычныя задачы і, трэба сказаць, вырашыў іх з бляскам. Асабліва прыцягвае «Шкарлупа лангуста». У гэтым палатне аўтар скарыстаў, калі можна так сказаць, класічныя для нацюрморта рэчы: празрысты крышталь, цёмна-рубінавае віно, экзатычную па колеры і па форме шкарлупу марской жывёліны. Але нягледзячы на гэта, нацюрморт вельмі жывы. Жывы таму, што ён не абстрактны — у ім прысутнічае чалавек. Мы можам, гледзячы на невялічкую карцінку, аднавіць для сябе ўсю гісторыю, якая тут адбылася. Шмат аб чым раскажуць нам фужэры, адзін поўны да краёў, некрануты, другі—пусты, ля якога па абрусе расцяклася фіялетава-чырвоная пляма віна, маленькая чарка, з якой піла, відаць, жанчына, крыху скамечаны абрус з грубага палатна. Але гэта другараднае... Галоўнае ў нацюрморце кампазіцыя і каларыт. І з гэтага пункту гледжання «Шкарлупа лангуста» — твор бездакорны. Усе масы ў ім ураўнаважаны, каляровыя плямы гарманічныя, фактуры саматканага палатна, крышталю, крыху мутнаватага, маладога віна, гладкага чырвонага панцыра лангуста выглядаюць проста і высакародна...

Калі класіфікаваць усе прадстаўленыя на выстаўцы работы па жанрах, то можна заўважыць, што галоўнае месца ў экспазіцыі займае партрэт, на другім месцы — пейзаж, на трэцім — нацюрморт. Тры найбольш камерныя жанры выяўленчага мастацтва. З аднаго боку, гэта цікава, бо за апошнія гады на нашых рэспубліканскіх выстаўках работы менавіта ў гэтых жанрах выглядаюць найбольш слаба. Ды і мала іх. Рэдка калі можна ўбачыць добры партрэт, у якім знешняе падабенства спалучаецца з глыбокім пранікненнем ва ўнутраны свет мадэлі, пейзаж — не прыдуманы ў майстэрні, а ўбачаны і занатаваны ва ўсёй сваёй непаўторнасці, нацюрморт — які б выклікаў асалоду вытанчанасцю каляровых спалучэнняў, гармоній. Але з другога боку, такая жанравая манатоннасць не на карысць выстаўцы, яна стамляе гледача, пакідае яго незадаволеным.

Але можа прыхільнасць удзельнікаў выстаўкі менавіта да гэтых жанраў — даніна «акадэмізму», выяўленне саліднасці. упэўненасці, непаспешлівасці? Напісаў я гэта, і самому зрабілася няёмка. Бо экспануюцца ж тут работы няўрымслівых шукальнікаў, незаспакоеных сваімі поспехамі!..

Але чым жа тады растлумачыць, што на выстаўцы толькі некалькі тэматычных карцін і з іх толькі дзвепры на значныя грамадскія тэмы?

Незразумела таксама, чаму экспазіцыя скульптуры абмежавана галерэяй партрэтаў, галовак, бюстаў, паясных партрэтаў.

Тое ж можна сказаць і пра графіку — яна прадстаўлена ў асноўным замалёўкамі, накідамі, акварэльнымі эцюдамі—і амаль ніводнай завершанай графічнай серыі!

Выстаўка членаў Акадэміі мастацтваў СССР — школа майстэрства для ўсіх савецкіх мастакоў. І ў гэтай школе павінна быць больш шырокая і добра распрацаваная праграма.

Гэты незвычайны чалавек жыў у фальварку Палівачы Празароцкай воласці Дзісненскага павета. Дом яго заўсёды быў повен людзей: гасцей, сялян, падарожных, музыкантаў. Дзверы для ўсіх былі адчынены, як і сэрца гаспадара. Ён не задаваўся, умеў пагаварыць з чалавекам, паслухаць, параіць, дапамагчы, хоць і самому было часам нялёгка. Пасля бацькі яму застаўся кавалак забалочанай зямлі, якую ён рупнай працай сваёй і потам давёў да ўжытку.

«Пан Ігнат шчыра спачуваў нам»,—не раз успаміналі сяляне.

Аднойчы з Празароцкай воласці ўзялі на вайну чалавека. Засталася жонка з малымі дзецьмі. Неўзабаве яна захварэла і памерла. Пакінула кучу дзяцей сіротамі. Нікога няма больш, хоць плач. Дведаўшыся пра гэта, Буйніцкі адразу ж паехаў у вёску, наняў для малых сястру міласэрдзя і клапаціўся аб іх, як родны бацька, пакуль той салдат не вярнуўся дадому.

Беларускі народ, які ў тую пару быў не вельмі багаты на нацыянальна-свядомую інтэлігенцыю, спакваля будзіўся і нібы нанава адкрываў сябе. Кожнае слова, сказанае па-беларуску і звернутае да народа, кожная драбніца была незвычайна важнай, прагна лавілася, ацэньвалася. Тэатр - у гэтым сэнсе займаў першае месца па самой сваёй прыродзе. Гэта было не толькі мастацтва. Гэта была місія. Буйніцкі — стваральнік артыстычнай трупы—разумеў усё. У артыстаў выхоўвалася адказнасць за свае паводзіны, за кожнае слова. Бо за імі сачыла не толькі паліцыя, але з цікаўнасцю і надзеяй глядзелі свае людзі. Ад іх чакалі адказу на многае.

Напрыклад, беларуская вечарына 12 (25) лютага 1910 года ў Вільні, наладжаная «Нашай Нівай», стала этапнай не толькі для трупы Ігната Буйніцкага. З гэтага часу пачалася няспынная практыка беларускага тэатра, а спектаклі ў Вільні сталі ісці рэгулярна.

Апошнімі тады выступалі танцоры Буйніцкага. Гэта быў фурор.

ГАСТРОЛЬНАЕ ЛЕТА

ЖЫВЫЯ СТАРОНКІ ГІСТОРЫІ

Амаль кожнае лета на Беларусі гастралююць драматычныя тэатры братняй Украіны. І часта радуюць таленавітымі спектаклямі з удзелам таленавітых акцёраў.

Мне давялося ў Гомелі пазнаёміцца з трупай Ровенскага дзяржаўнага ўкраінскага музычна-драматычнага тэатра імя М. Астроўскага. Цяпер гэты калектыў выступае ў Мінску. Мабыць, і гледачы нашай сталіцы звярнулі ўвагу на гераічную драму «Налівайка» Івана Ле, якая так хораша ўпісваецца ў рэпертуар гасцей (рэжысёр заслужаны артыст УССР У. Грыпіч). Нечым былінным вее ад шырокага мастацкага палатна: лёс галоўных герояў праходзіць на фоне агульнага лёсу краіны і народа, і гэта дапамагае тэатру глыбока раскрыць складаную гістарычную эпоху. Якія яскравыя, багатыя на акцёрскія фарбы вобразы ўкраінцаў падарылі яны гледачу!

Найбольш цікавыя і самабытныя ў спектаклі вобразы сялян. На сцэне ярка перададзены народныя традыцыі і звычкі. Багата рассыпаны камічныя сітуацыі і жанравыя сцэны, якія не зніжаюць драматычнай напружанасці асноўных падзей, а з'яўляюцца арганічнымі прамянямі ў своеасаблівай вясёлцы сцэнічнага малюнку.

ДА 110-Й ГАДАВІНЫ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ІГНАТА БУЙНІЦКАГА

ВЕЧНЫЯ ТРАВЫ

Нічога падобнага не бачыла і не чула дагэтуль Вільня. Поспех быў незвычайны. Амаль усе газеты краю прысвяцілі падрабязныя артыкулы гэтаму вечару, не хаваючы свайго захаплення. На гэты раз нават эндэцкі «Goniec Wilenski», які дагэтуль па традыцыі лаяў беларусаў за ўсё, ад лаянкі ўстрымаўся.

«...Прызнаюся, што атрымаў ашаламляльнае ўражанне»,—пісаў яго рэцэнзент («Goniec Wilenski» № 36, 1910).

«...Воплескам не было канца. Зала гудзела, тупала, крычала, але ў гэтых галаслівых паводзінах чувацъ было столькі шчырасці і запалу, што перадаваўся ён нават тым, якія сухасць прывыклі лічыць за адзнаку добрага тону...» («Kurjer Litewski» № 36. 1910).

«...З песень, танцаў і апратак веяла душой беларускага народа...» («Viltis» № 24. 1910).

«Публіка проста адурэла— усе без канца крычалі: «Брава! Біс!» Па 3—4 разы прыйшлося гуляць кожны танец. Танцоры, хлопцы і дзяўчаты, пад камандай праўдзівага артыста ў танцах п. Буйніцкага падабраліся зухі, як адзін; ажно сцэна грымела ад ліхога тупату і ў вачах зіхацела...» («Наша Ніва», № 8, 1910).

«Виленский Вестник» — газета нават не чарнасоценная. Яна праўрадавая. Ардынарны губеранскі афіцыёз. Выдавалася за казённыя грошы. Яна адзіная зляяла беларускі вечар і, назваўшы яго «польскай інтрыгай», выліла вядро бруду на ўсе танцы, п'есу, музыку, песні і апраткі. Людзі з «В. В.» мыслілі «циркулярно». Лёс пасмяяўся з іх праз 10 дзён, калі Буйніцкі зноў выступіў са сваёй трупай на этнаграфічным вечары ў Вільні. «В. В.» пахваліў усё тое, што нядаўна змяшаў з гразёй. Справа ў тым, што этнаграфічны вечар народаў краю рабіла «Императорское русское музыкальное общество»: не паткнешся!..

Глыбокая самабытнасць і народная прастата — галоўная рыса беларускага тэатра таго часу, лічылі сучаснікі. Эстэтычныя погляды Буйніцкага ў поўнай згодзе з тым зазначэннем. Прынцыпы харэаграфіі Буйніцкага — гранічная мастацкая яснасць танца, класічнасць народнай фальклорнай формы, філіграннасць «аранжыроўкі», адсутнасць мадэрнізацыі. Ён лічыў, што народны танец выдатны і закончаны ў сваёй народнай першаснове. Задача харэографа і танцораў — раскрыць і данесці да гледача сутнасць і душу танца.

Летам 1911 года Буйніцкі робіць вялікую гастрольную паездку па гарадах і мястэчках Міншчыны, Віленшчыны і Віцебшчыны. З абноўленай праграмай (павезлі пяць спектакляў, новыя танцы, песні і дэкламацыі) аб'ехалі больш як 15 гарадоў і мястэчак.

15 лютага 1911 года па запрашэнні беларускіх студэнтаў тэатр паспяхова выступае ў Пецярбурзе. Давалі спектакль «Пашыліся ў дурні», спяваў хор і, як заўсёды, у заключэнне — танцы. «Выканана тэта было так здорава, што ўзрушана была амаль уся сабраная публіка», — пісаў літоўскі двухтыднёвік «Litwa» (1911, № 8).

27 снежня 1912 года ў Пецярбурзе часопіс «Вестник знания» наладзіў этнаграфічны вечар усіх народаў, якія жывуць у Расіі.

Буйніцкі не адмовіўся ад запрашэння. Падзеі паказалі, якім своечасовым быў прыезд яго трупы. На вечары выступаў «беларускі хор», арганізаваны нейкім М. Гальцісонам. Песні былі гарманізаваны на манер выступленняў «беларускіх», але хацеў гэтага Гальцісон ці не, уражанне ад хору было прыкрае. Выручыў Буйніцкі. «А калі п. Буйніцкі з дачкой пайшоў «Лявоніху», — пісала «Наша Ніва» (№ 1, 1913), — а за ім чарада хлапцоў з дзяўчатамі, як пачалі прытупваць, падскокваць, — дык уся публіка, тысяч восем народу, як ударыла ў далоні, як закрычала «брава, брава, беларусы...» Хлопцы яшчэ не скончылі «Лявоніху», а ім усе крычаць, што надта добра, надта міла і проста, і пекна... Найбольш публіка біла брава беларусам за іх народную, натуральную прастату... Дык, каб не п. Буйніцкі, п. Гальцісон пасадзіў бы беларусаў у такую лужыну, у якой яны ні разу не былі», — заўважае ў канцы рэцэнзент.

Праз месяц, 2 (15) лютага Буйніцкі з трупай выступае ў Варшаве на вечары, наладжаным студэнтамі беларускага зямляцтва пры Варшаўскім універсітэце. І зноў прыехаў дарэчы.

«Яго трупа танцораў пад музыку сялян, што з ім разам прыехалі: дудара, скрыпача і цымбаліста — проста зрабіла на публіку захват і дзіва, бо хто ж калі там бачыў народныя беларускія танцы: «Лявоніху», «Юрку», «Мельніка», «Мяцеліцу» — пісала «Наша Ніва» (№ 8, 1913). Узнікла атмасфера прыязні і згуртаванасці. Студэнты праводзілі слаўнага артыста на вакзал. Гаварылі прамовы...

Да канца жыцця Буйніцкі быў у вышэйшай ступені гарманічным чалавекам — і па натуры і па прыродзе сваёй самаахвярнай дзейнасці.

...Памёр ён у танцы ад разрыву сэрца. У 56 год. Танцаваў «Лявоніху»...

Перадавыя прадстаўнікі інтэлігенцыі тагачаснай Расіі падтрымлівалі і садзейнічалі росквіту дзейнасці Ігната Буйніцкага. Ужо той факт, што яго трупа была запрошана ў Пецярбург і ёй была дадзена магчымасць азнаёміць грамадскасць сталіцы Расіі з беларускім нацыянальным мастацтвам, сведчыць пра павагу да мастацкага генія беларусаў. Нельга забываць і тое, што апрацоўкі беларускіх народных мелодый, якія прапагандаваў і сам Буйніцкі, і яго калегі, рабіліся выдатнымі музыкантамі тых часоў: Мусаргскім, Сакальскім, Гулак-Артамоўскім, Кляноўскім, Іпалітавым-Іванавым, Грачанінавым, Шымкусам і іншымі. У аднаго Рымскага-Корсакава больш 80 апрацовак беларускіх народных мелодый, частка з якіх выкарыстана ў операх «Снягурачка», «Млада» і інш. Усё гэта добра адчуваў Ігнат Буйніцкі, чэрпаючы натхненне і ў падтрымцы сваіх шуканняў з боку музыкантаў Пецярбурга, Масквы, Вільні, Кіева...

Памяць яго на радзіме перажыла пакаленні. Доўгі час першаму артысту-танцору самым каштоўным прызам была там белая світка пана Ігната. Яна пераходзіла з рук у рукі, як святая рэліквія. Слава Буйніцкага перажыла газетныя артыкулы, юбілейныя сесіі, пажаданні і тосты. Калісьці «Наша Ніва» пісала: «... а калі прабудзіцца свядомасць ва ўсім беларускім народзе, памяць Ігната Буйніцкага будзе святой для ўсіх...» Беларусь Савецкая шануе светлую памяць аднаго з выдатных дзеячоў нашай культуры.

Зянон ПАЗНЯК.

Сцэна са спектакля «Налівайка».

Дзед Улас (арт. П. Музыка)— чалавек, на плячах якога ляжыць цяжар пражытага жыцця. Жыццё навучыла яго цярплівасці. Ён памірыўся са сваім становішчам, бо ў яго няма сіл для змагання. Гэта мудры і добры чалавек, з чулым і высакародным сэрцам, адкрытым людзям. А вось Мацвей Шула (арт. Ю Волахаў) іншы — ён не можа цярпець. Здзекі паноў запальваюць у ім нянавісць, рашучасць да змагання, гатоўнасць ахвяраваць сабой у змаганні. Асабісты боль у яго душы зліваецца з болем і пакутамі дзеда Уласа, усяго народа.

У спектаклі «Налівайка» ровенцы пераканаўча раскрываюць і вобразы прадстаўнікоў народа, і яго ворагаў. З тае прычыны, што кожны вобраз спектакля — ёмісты, адметны, кожны мае сваю асабістую ідэйную накіраванасць і, адначасова, падпарадкоўваецца агульнай думцы рэжысёра,—на працягу спектакля ўзрастае ўнутранае напружанне. І чым вышэй напал страсцей, тым больш драматычна гучаць падзеі сівой даўніны. Тут сутыкаюцца прадстаўнікі розных класаў. Супраць пачварнай нізкасці паўстае мужнасць, веліч змагара — супраць здрады і прыгнятальніцтва.

Нацыянальныя характары ўкраінцаў перадаюць усе ўдзельнікі спектакля. Гэта сапраўды народнае па духу відовішча. Асабліва цікавая работа ў гэтым плане — сцэнічны партрэт — Севярына Налівайкі (арт. А. Гурскі). Гэта чалавек вялікай мужнасці і адвагі, нездарма народ яшчэ пры жыцці Налівайкі склаў пра яго цудоўныя песні.

...Налівайка — Гурскі ў сялянскай хаціне. Твар яго добры і ўдумлівы. А вось ён у панскім палацы. Размаўляе з панамі падкрэслена смела, нават дзёрзка, з пачуццём асабістай годнасці. Сярод паўстаўшых сялян ён — правадыр, які не ведае страху і разгубленасці. Супрацьстаіць яму пан Станіслаў (арт. А. Гаўрушэнка) — жорсткі садыст: здаецца, няма ў яго іншых пачуццяў, акрамя нянавісці да ўсіх, хто становіцца на яго дарозе. Падобны да яго і Забулдоўскі (арт. В. Навасад), хітры, каварны чалавек, гатовы на любую подласць, дзеля асабістай выгоды.

Важнае месца ў спектаклі займаюць жаночыя характары. Вобраз пані Замойскай, створаны заслужанай артысткай УССР Н. Рудніцкай, мабыць, лепшы сярод іх па яркасці і багацці фарбаў выканання, па глыбіні раскрыцця характару. Гэтая жанчына разумная і пяшчотная, яна не можа быць шчаслівай у сваім асяроддзі. Падкупляе гледачоў не толькі знешняя прывабнасць, а дзівоснай чысціні сэрца гэтай натуры. Вялікае пачуццё, якое поўнасцю захапіла яе, штурхае Замойскую на самаахвярны подзвіг жанчыны. Сцэны, дзе графіня Замойская спрабуе выратаваць жыццё Налівайку, напоўнены ўражлівай эмацыянальнасцю. Па самаахвярнасці і мужнасці графіня тут становіцца ўпоравень з Налівайкам. І гэта пераконвае гледачоў.

Дэкарацыі ў спектаклі, зробленыя мастаком М. Стэфуракам, такія выразныя і дакладныя, што ўспрымаеш іх як «удзельнікаў» спектакля.

Невялікаму калектыву ровенцаў цяжкавата «ўзнімаць» такія маштабныя творы, як гэты. Але ўдвая дзякуй яму — за творчую смеласць, за тое, што ён знаёміць гледачоў з цікавым і драматургічным яркім палатном Івана Ле. Міжволі думаеш, аб тым, што наша беларуская сцэна не так часта звяртаецца да гістарычных тэм і вобразаў. Калісьці радаснымі падзеямі былі спектаклі Першага БДТ «Кастусь Каліноўскі» і «Кацярына Жарнасек», ёсць пакуль што «некранутыя» сцэнай новыя п'есы пра Францішка (Георгія) Скарыну, пра Кастуся Каліноўскага... Чаму яны не трапляюць на афішы? Гістарычная тэма ў тэатрах рэспублікі прадстаўлена фактычна толькі фальклорам або творамі пра падзеі і людзей даволі блізкага мінулага — XX стагоддзя. Сцэнічны вобраз Севярына Налівайкі, кіраўніка сялянска-казацкага паўстання на Украіне ў 1594—1596 гадах супраць польскіх і ўкраінскіх магнатаў-землеўладальнікаў і шляхты, яшчэ раз сведчаць, якая гэта багатая ніва — гісторыя. Вызваленчая барацьба народа дае вельмі плённы матэрыял для творчасці драматургаў, рэжысёраў, артыстаў. І нам, гледачам, сустрэча з такімі мастацкімі творамі прыносіць радасць і карысць. Гавару так яшчэ і таму, што сама я — настаўніца. Спектакль ровенцаў «Налівайка» абуджае і такі роздум.

Раіса КАЗЛОВА.

Гомельская вобласць.

М. АЎСЕЕНКА

САМАЯ ЧЫСТАЯ

НА БЕСЯДЗІ

Канец суботняга дня. Едзем на рэчку Бесядзь парыбачыць. Каля Вусаўкі сыходзім з аўтобуса. Ужо за вёскай пераходзім глыбокі роў, праз які ледзь струменіць крынічны ручай. За ровам — крутое ўзлессе, яго тут чамусьці называюць «Гарадком». Любыя і дарагія мне мясціны. Адсюль пачынаецца мой родны кут. За дубровай, якая падыходзіць да Гарадка, — пасёлак, дзе я нарадзіўся і вырас. Праўда, дуброва высечана і асаджана-панава. Ды мне помніцца тая, старая дуброва, з векавымі дубамі, прыгажунямі-бярозамі, калматымі елкамі, шапатлівымі асінамі. Аб ёй напамінаюць дубы, якія і цяпер стаяць на-над Бесяддзю. Яны, нібы дазорцы, выйшлі наперад, а правільней — збегліся на ўскрай лугу, ратуючыся ад пілы і сякеры.

Ціхі, пагодлівы надвячорак. За дубровай садзіцца сонца. Лашчыць позірк маладая зяляніна дрэў. У іх голлі капошыцца, пырхае, шчабеча лясное птаства.

Праз голле дрэў паблісквае роўнядзь вады — Бесядзь. Мы выходзім з Гарадка і... спыняемся ў здзіўленні. Яшчэ май, а вады ў рэчцы па калена. Раней, нават на маёй памяці, такой парою Бесядзь тут была паўнаводнай. Ды і летам цяжка было знайсці пераправу цераз раку. Было дзве ці тры пераправы ад Вусаўкі да Малога Хоцімска. А зараз тут ідзі ўсцяж па рацэ ў ботах — не набярэш цераз халявы.

Уражаны, я доўга стаю на крутым узлессі пад дубамі, гляджу на шырокі заліўны луг з лапікамі наноснага пяску, на звілістую, дарагую мне і не падобную на тую, якой была раней, рэчку і не без смутку прыгадваю радкі з даўняга верша «Мая Бесядзь» народнага паэта Беларусі, земляка — Аркадзя Куляшова:

> З надзеяй гляджу на крыніцу
> спатканую,
> Хачу, каб яна разлілася ракой.
> Не Волгай магутнай, ні нават
> Камаю,
> Хоць Бесяддзю, што на радзіме маёй.

Родную Бесядзь паэт не забывае. Вось і ў новай паэме «Далёка да акіяна», надрукаванай летась у часопісе «Полымя», паэт прыгадвае родныя мясціны, раку свайго юнацтва:

> Там неабсяжнасць
> нябёсаў сініх!
> Там Сож і Проня,
> Віхра і Бесядзь
> Рукамі чулых
> прытокаў сініх
> Лугі і пушчы
> і нівы песцяць.

Толькі хай даруе мне Аркадзь Аляксандравіч, узнёсласць, з якой ён піша сёння пра Бесядзь, нішто іншае, як павеў даўняга. Сёння Бесядзь настолькі змізарнела і абмялела, што хутчэй навявае сум і шкадаванне...

Прыўзняты настрой, які не пакідаў нас усю дарогу, паступова знікае. Але ж не вяртацца назад ні з чым, не паспрабаваўшы рыбацкага шчасця.

Хлопцы пайшлі за жыўцамі, а я аблюбаваў месца ў завоіне пад старым дубам. На другім беразе паяўляецца і пачынае бултыхацца ў вадзе рыбак-таптушнік.

— Як улоў? — пытаюся ў яго.

— А, драбяза, — адказвае той. — А ў цябе?

— Не клюе штосьці.

— Няма рыбы, — заключае таптушнік. — Вось ліньков некалькі выпудзіў з ілу.

Да прыцемак я злавіў з паўдзесятка дробных плотак і ліняка, якога, пэўна, выпудзіў з ілу той таптушнік.

Прыйшлі з кармы мае таварышы. Іх улоў — не багацейшы. Хлопцы засмучаны. Дарэмна, кажуць, ехалі. Складаем у адзін кацялок усе тры ўловы і варым юшку. Шыпіць, патрэсквае, кідаючыся ўгору языкамі полымя, касцёр.

Прыхінуўшыся спіною да шурпатага дуба, я слухаю чуйную, ласкавую ноч. Але дзесьці ў глыбіні душы, разам з пачуццём любасці і замілавання, жыве непакой, нават трывога. Здагадваюся — гэты мой непакой ідзе ад самога выгляду высахлай Бесядзі.

Нібыта разам з ракой я сам трачу нешта блізкае, дарагое мне. Як светлы сон, як цудоўная казка наплывае ўспамін...

Мая Бесядзь. Калыханка дзіцячых і юнацкіх гадоў. На ўсё жыццё запомнілася мне яе краса ва ўсе поры года. І ранняй вясной, калі толькі-толькі прабіваецца, зацвітае маладая траўка на лузе, калі ўсё ажывае, сагрэтае ласкавым вясновым сонцам, і калі такая звабліваая, трапяткая і празрыстая сінява туліцца каля лесу, што аж сіняватай здаецца яркая белізна бяроз, якія выбеглі на крутое ўзлессе да самай ракі. І летам, калі зіхціць, шчасліва настройвае цябе светлы, сонечны дзень з чыстым блакітам высокага неба над тым жа квяцістым лугам, калі ты заўзята ганяешся за касякамі насцярожлівых плотак і галаўнёў. Я памятаю ціхія, акаймаваныя лазой і трыснягом, завоіны і плёсы Бесядзі, вясёлыя пясчаныя водмелі з даверлівымі малькамі, крутыя берагі, з якіх навіслі над вадой і гатовы вось-вось рухнуць у яе дубы. Як самую паэтычную і цікавую кнігу, люблю я родную раку. Тут, у сярэднім сваім цячэнні, паміж Вусаўкай і Слабодкай Бесядзь надзвычай прыгожая. Родная рака прыносіла і зараз прыносіць мне самыя светлыя хвіліны радасці, уцехі і супакаення. Ці то хворы, ці ў якой скрусе, я заўжды спяшаюся, еду на Бесядзь. І вяртаюся ад яе да людзей, нібы памаладзелы, з чысцінёй і добразычлівасцю ў сэрцы. І калі яно б'ецца ў суладнасці з прыгажосцю і чысцінёй людской, то за гэта я, побач з усім добрым, што страчалася мне ў жыцці, я абавязаны яшчэ і маёй роднай Бесядзі. Вось чаму хай не падасца каму дзіўным мой клопат і непакой за родную раку.

Добра памятаю — адразу пасля вайны Бесядзь была паўнаводная. Вялікая рана, нанесеная рацэ вайной, заставалася пакуль незаўважанай. На лугах, што над рэчкай, буялі густыя травы. А рака-працаўніца несла на сваім гнуткім хрыбце ахоўнае «адзенне» — лес. Лес, што рос па-над Бесяддзю, высякалі і сплаўлялі праз усё лета — на Чарнігаўшчыну, у Гомель.

Была Бесядзь і рыбнай. Вось у гэтым месцы, дзе мы спыніліся, за Вусаўкай, я помню віры, у якіх вяліся вялізныя шчупакі і самы па пуду і болей. Сёння ж там, дзе некалі з насцярогай праплывалі на чоўне, ідзеш у ботах. І так скрозь праз усю раку. За дваццаць пяць год узровень вады ў Бесядзі панізіўся на паўтара-два метры. Разам з паніжэннем узроўню вады паскорылася яе цячэнне. Імклівая плынь нясе пясок, іл, якія заносяць даўнія віры. На нашых вачах адбываецца прыкметнае «старэнне» Бесядзі.

Бесядзь хварэе. Хвароба гэтая не толькі ў тым, што ў абмялелай рацэ не стала рыбы. З усёй падставай мы сёння можам гаварыць аб пэўным высыханні Прыбяседдзя, вынікі якога даволі адчувальныя.

Тут мне могуць запярэчыць, што ў дажджлівае лета ніякага, маўляў, высыхання няма. Але гаворка ідзе не пра часовую, паверхневую вільгаць, не пра часовую «літасць» неба. Той, хто ўважліва назіраў за ракою, мог заўважыць, як, узбухлая ад дажджавых вод, яна літаральна праз дзень-другі, найбольш праз тыдзень пагодлівага надвор'я прымала зноў свой ранейшы абмялелы выгляд. Раней жа праз усё лета рака заставалася паўнаводнай. Значыць, не дажджы тут маюць значэнне, а наяўнасць вільгаці ў самой глебе, якая паіла і поіць мноства дробных і большых прытокаў ракі, сотні і тысячы яе відочных і невідочных крыніц. Вайна, затым няўзгодненая, а часам і зусім безгаспадарчая дзейнасць людзей прывялі да рэзкага паніжэння ў глебе грунтовых вод, да абмялення рэк і шэрагу іншых адмоўных з'яў у прыродзе. Не раз у апошнія гады я з вудамі абыходзіў берагі Бесядзі і часта самотны вяртаўся ні з чым. Самотны не столькі таму, што ў мяне не было ўлову, а больш таму, што сёння не той выгляд Надбяседдзя, надбяседных лугоў — паўсюды пясчаныя наплывы, высахлыя, без травы, лабякі. Сёння глядзіш з абрывістага берагу і не верыш, што ў пару, калі ты бегаў тут хлапчуком, вада ў Бесядзі падступала да самых тваіх ног, да самага верхняга, травяністага покрыва. Цяпер жа яна вунь дзе, унізе, на самым дне струменіцца.

І тады, у тую бяссонную майскую ноч, якую правёў з хлопцамі пад дубамі, вырашыў я пайсці ўверх па Бесядзі, каб самому паглядзець, што ўяўляе яна ў вярхоўі, у сваім вытоку, і разам з тым знайсці адказ на нялёгкае і трывожнае пытанне: ад чаго Бесядзь так абмялела, так непазнавальна змізарнела за якія два дзесяцігоддзі?

АСУШАНЫЯ КРЫНІЦЫ

Не сёння і не ўчора жыхары Прыбесяддзя пачалі заўважаць, што з году ў год рака мялее, што не той травастой на лугах. Зараз у сярэднім і ніжнім цячэнні Бесядзі, дзе найбольш шырокія заліўныя лугі, не збіраюць і палавіны таго сена, якое збіралі, калі рака была паўнаводная. Што ж да ўзвышаных месц, дык там трава зусім выгарае. Гэта ўжо бяда. Адкуль яна?

З рукзаком за плячыма іду па-над Бесяддзю ў яе вярхоўе. Раней я хадзіў уніз—да самага Сожа. Чуў, што да вайны па Бесядзі заходзілі з Сожа аж да Чырвонай Гары лёгкія кацеры. А зараз і на маторцы тут рызыкоўна плысці. Якая ж рака ў вярхоўі? Іду не з чыста турысцкай цікавасці, як дзеці-школьнікі, каб паглядзець тую крыніцу, адкуль бярэ пачатак Бесядзь. Мяне даймаў, клікаў у дарогу сумлівы одум аб лёсе роднай ракі. Хацелася самому вызначыць «дыягназ» яе «хваробы»: ад чаго абмялела, высахла, апусцела Бесядзь, збяднелі па-над ёй сенажаці і выпасы.

Прыемна і разам з тым нялёгка ісці ў вярхоўе ракі. Бачу тую ж, хоць і збяднелую, красу лугоў, якая па-асабліваму хвалюе мяне. На ўзгоркавых месцах, паміж рана саспелых траў, быццам у нейкім святочным карагодзе рассыпаліся чародкі белых лугавых рамонак. Густа пахне настоены на сонцы чабор. У лагчыне пад лёгкім ветрыкам гойдаюцца, хіляцца долу жоўтыя галоўкі едкага люціка. Светла-ружовыя кветкі-мяцёлачкі высунуў з травы на тарфяністых месцах ятрышнік. А ў затоках цягнуцца да сонца пялёсткі збаночкаў. «Вечнае, нязменнае хараство лугоў»,—мільгае ў галаве. Але тут жа спахопліваешся: «А хіба нязменнае? Ці не сам бачыў на лугах за Вусаўкай, Слабодкай і Малым Хоцімскам пясчаныя высыпы і лабякі?»

Начаваў у Вялікім Хоцімску. Раніцай, радуючыся чыстаму небу і прамяністаму сонцу, што ўзнімалася з-за маладога лесу, іду далей.

У маладым ляску, што падступаў да самай ракі, убачыў сярод беластвольных бярозак збудаваную са свежых дошак сцэну, прымацаваныя да дрэў чырвоныя палотнішчы лозунгаў і транспарантаў. Здагадваюся—месца над рэчкай упрыгожана для свята працы, якое праводзіцца ў нас па традыцыі вось у гэтую пару, пасля заканчэння сяўбы.

За Малуноўкай прысеў у цяню бярозак на сухім грудку. Аднекуль справа даносілася музыка. Здавалася, што хтосьці прысеў за пагоркам, што віднеўся наперадзе, як і я, адпачыць і ўключыў транзістар. Але ішоў я, можа, больш кіламетра, пакуль не ўбачыў паміж рэчкай Трасцінкай, якая ўпадае ў Бесядзь, і самой Бесяддзю, па другі яе бок, той жа малюнак, што і паблізу Вялікага Хоцімска. Тыя ж транспаранты, лозунгі. Толькі ўсе тут навокал ажыло ўжо. Над ракой было мнагалюдна — па-святочнаму апранутыя дзяўчаты, юнакі, сталыя рабочыя саўгаса «Трасціно». Грымеў гучнагаварыцель, і гэта ад яго разносілася музыка па наваколлі, якую я чуў за пагоркам. Над Бесяддзю выплеснулася бурна людская радасць. Здавалася, людзям было ўсё роўна, якой была ці будзе Бесядзь. Але ці так гэта? Толькі на час свята, як і водзіцца ў жыцці, людзі забыліся на свае клопаты. Ды пра самую рэчку не забыліся, прыйшлі да яе, да калыханкі сваёй, прынеслі сюды сваю светлую радасць. І так здаўна і заўжды людзі цягнуцца да ракі, да роднай і блізкай ім прыроды. Ва ўлюбёным і чулым сэрцы заўсёды разам з уцехай і радасцю жыве сыноўні, гаспадарчы клопат і непакой за сваё роднае, блізкае і дарагое. Гэта тут, у Трасціно, я чуў ад загадчыка сельскай бібліятэкі, мясцовага краязнаўцы Міхася Ласоўскага ўсхваляваны расказ аб лёсе роднай рэчкі Трасцінкі, якая ўпадае ў Бесядзь і якую меліяратары высушылі, выпраміўшы русла.

У дарозе стрэўся з інжынерам Хоцімскага маслазавода Віктарам Лаўрэнавічам Віталёвым, ураджэнцам

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

І сёння — рэпетыцыя...

ЖЫЦЦЁ, АДДАДЗЕНАЕ МУЗЫЦЫ

Заслужанаму дзеячу культуры БССР Аляксандру ДЗЯРУГУ—70 гадоў

Гэты маладжавы і ладны яшчэ чалавек заўсёды кудысьці спяшаецца. Але варта пры ім загаварыць пра музыку, як ён адразу спыняецца, пачынае спрачацца, уважліва слухае сваіх апанентаў.

Гэтая зацікаўленасць музыкай і цяпер не дае спакою. Такая ўжо ў яго натура — не можа маўчаць там, дзе гучыць слова пра самае дарагое для яго — пра музыку. Аляксандр Дзяруга пры такой размове, здаецца, прагна хоча паглыбіць свае веды, адшукаць адпаведную ацэнку твора, падзяліцца радасцю адкрыцця новага ў нечым даўно ўсім вядомым: нюанс, інтанацыя...

За тыя амаль 25 гадоў, што мы знаёмы з Аляксандрам Анісімавічам, дзе б ні адбывалася наша сустрэча — на аглядах, фестывалях, у падарожжы па гарадах і вёсках Беларусі, на кампазітарскіх пленумах або ў дамах культуры, — мне ніколі не даводзілася бачыць яго без нотнага сшытка ці грампласцінкі, падручніка па музыцы ці партытуры.

Мабыць, гэтая шчырая замілаванасць музыкай і памагла яму, чалавеку без спецыяльнай прафесійнай падрыхтоўкі, стварыць аркестр, які шмат год упрыгожваў нашу аматарскую канцэртную эстраду, выклікаў захапленне шматлікіх слухачоў. Канцэртныя нумары ў яго выкананні запісаны ўсесаюзным і рэспубліканскім радыё. Так, народны цымбальны аркестр са Смаргоні пад кіраўніцтвам Аляксандра Дзяругі пакінуў яркі адбітак на развіцці беларускай мастацкай самадзейнасці. Творчасць ка-

Касцюкоўшчыны. Ён вырас над рэчкай Сураў, прытокам Бесядзі. Ад Віктара Лаўрэнавіча я пачуў хвалюючы расказ. Да вайны над Суравам быў вялікі лес, са шматлікімі крынічнымі азярынамі і балацявінамі. За вайну лес над Суравам вынішчылі. Зараз тут бачыш бяскрайняе поле, зарослае дзенідзе хмызамі. І ні тых крынічных азярын, ні тых балацявін, што жывілі раку. Адкрытыя сонцу і вятрам, яны павысыхалі. Абмялела рэчка Сураў, і ўжо не тыя воды нясе яна ў Бесядзь.

У вёсцы Ціхань, што над Бесяддзю, гутару з пенсіянерам Сяргеем Савельевічам Лякіным.

— Мялее Бесядзь,—гаворыць ён.

Сяргей Савельевіч скіроўвае сваю ўвагу на знішчаныя лясы, і не толькі на тыя, якія паблізу Бесядзі, а і на тыя, якія раслі далёка ад яе, але з якіх бяруць свой пачатак меншыя і большыя прытокі ракі.

Выдатны рускі пісьменік-прыродалюб С. Аксакаў пісаў: «Прырода так і дзейнічае — рэкі, рэчкі, ручаі і азёры амаль заўсёды абрастаюць лесам або кустамі. Выключэнні рэдкія. У спалучэнні лесу з вадою заключаецца другая вялікая мэта прыроды. Лясы—зберагальнікі вод: дрэвы закрываюць зямлю ад гарачых промняў летняга сонца, ад сухавейных вятроў; прахалода і свежасць жывуць у іх ценю і не даюць высахнуць цякучай альбо стаячай вільгаці. Спад рэк, па ўсёй Расіі заўважаемы, адбываецца, па агульным меркаванні, ад знішчэння лясоў».

Гэта ў мінулым стагоддзі пісалася. Тады ўжо заўважаўся «спад рэк... ад знішчэння лясоў».

Таму дзіўнымі здаюцца сёння меркаванні доктара тэхнічных навук Е. Балдакова, які з усёй навуковай сур'ёзнасцю заяўляе ў сваёй кнізе «Жыццё рэк», што падаюць толькі «летнія гарызонты рэк» і нібыта «...няма ніякіх падстаў сцвярджаць, быццам рэкі ўвогуле мялеюць». Куды больш рацыі мае другі буйны вучоны акадэмік А. Гусеў, які ў сваёй кнізе «Клімат і надвор'е» паўтарае аксакаўскае: рэчкі нашы высыхаюць «у выніку звядзення лясоў».

А лясоў мы звялі сапраўды шмат. Толькі ў адным Касцюковіцкім раёне за пасляваенныя гады высечана 16,5 тысячы гектараў лесу. Высечаны яны, вядома, не дарэмна. Дрэвы ляглі ў зрубы хат, гаспадарчых пабудоў разбураных вайною вёсак і гарадоў. Сёння паўсюдна ідзе аднаўленне лясоў. Скрозь па-над Бесяддзю я бачыў адсаджаныя нанава дубровы. У Касцюковіцкім раёне пасаджана пасля вайны 17 тысяч гектараў маладога лесу—столькі, колькі высеклі яго. Праведзены і праводзяцца вялікія работы па лесаўзнаўленню. Усё робіцца сур'ёзна, з навуковым падыходам: сёння на варце нашага «зялёнага друга» стаіць цэлая армія адукаваных лесаводаў. Ды пасаджаныя імі маладыя лясы не скора набяруць сілу, не скора сплятуцца голлі дрэў у адну суцэльную крону, якая захавае вільгаць зямлі. Так, каб вырасціць вільготную, як яе называюць, елку, трэба звыш 80 год, а каб вырасціць дуб—110—120 гадоў. Не, не скора ажывуць крыніцы ў высечаных дубровах. Ды і ці ажывуць яны ўжо там, дзе павысыхалі? Балюча ўсведамляць, што гэтая бяда, якую прынесла нам праклятая вайна, амаль непапраўная. І за яе няма ў каго спытаць.

Ну, а за тое, што робіцца цяпер? Ці заўсёды разумна, па-гаспадарску адносімся мы да прыроды? У апошнія гады многа было нараканняў на меліяратараў. Гэтыя нараканні часта слушныя. Поруч з карысцю, якую меліяратары прыносілі і прыносяць асобным гаспадаркам, адваёўваючы забалочаныя, зарослыя хмызамі землі, яны нярэдка наносілі і наносяць непапраўную шкоду.

Я сам быў сведкам таго, як меліяратары ледзь не загубілі буйны прыток Бесядзі—рэчку Жадунку разам з рэчкай Крупняй. Русла абедзвюх гэтых рэчак у самым вярхоўі меліяратары выпрамілі. Як потым выявілася, асаблівай патрэбы ў тым не было. У тыя дні я гутарыў з заслужаным настаўнікам Беларусі Уладзімірам Іванавічам Кацуком, які жыве і працуе ў Прусіне, што над рэчкай Крупняй.

— Я плакаў, калі капалі Крупню,—расказваў ён мне.

Гутарыў я і з самімі меліяратарамі. Куды ж вы самі глядзіцё, вы ж рэчку губіце, казаў я ім.

— Нам што,—адказвалі яны.—Загад начальства. І план. Заробак патрэбен, вось і капаем.

Грамадскасць перапыніла неразумную дзейнасць меліяратараў. Жадунку і Крупню перасталі капаць, але шкоду ім нанеслі значную. Зараз у верхнім цячэнні абедзвюх рэчак прамы, у абход натуральнаму рэчышчу хуткі сток вады. Многія крыніцы, якія жывілі гэтыя рэчкі, былі закапаны. Усё гэта адмоўна адбілася на ўзроўні вады ў сярэднім і ніжнім цячэнні рэчак.

Бачыў я ірвы меліяратараў на месцы былых рэчак і ручаёў і на Хоцімшчыне. У калгасе імя Карла Маркса гаварыў з брыгадзірам комплекснай брыгады Міхасём Пахомавічам Барыбкіным. Той з хваляваннем расказваў пра ўрочышча Латышчына, якое раскарчавалі і асушылі для іхняга калгаса меліяратары.

— Паглядзелі б на Латышчыну нашы продкі,—гаварыў Міхась Пахомавіч.—Такія зараз травы тут буяюць.

Усё гэта, канечне, хораша. Засмучала іншае. З таго ж Латышчына выцякала рачулка Чачавец, якая ўпадала ў Бесядзь. Калі ж раскарчавалі, асушылі ўрочышча, рачулка счэзла і ўжо каторы год летам не дапінае да Бесядзі.

За вёскай Палеснае мне таксама перагарадзіў дарогу роў меліяратараў. Роў цягнецца ў напрамку Бесядзі. Па дне яго струменіцца вада. Здагадваюся: тут была рачулка. Як яна завецца? Цяпер—ніяк, а калісьці звалася Малая Шражына. Загубілі яе з-за невялікага, у некалькі гектараў, балотца.

Вёска Ціхань, пра якую ўпаміналася вышэй, на мяжы са Смаленшчынай. Мяне праводзіў цераз рэчку Масоўку, што працякае за вёскай, той жа Сяргей Савельевіч Лякін. Мы перайшлі рэчку па кладках ніжэй разбуранай грэблі. Сяргей Савельевіч расказваў:

— Да вайны тут было прыгожае возера. А рыбы колькі было! Вада халодная, ключавая. Столькі ключоў тут біла! А зараз не відаць ні тых крыніц, ні тых ключоў.

Ён ступіў на другі бераг, топнуў па-маладзецку нагой і ўрачыста аб'явіў:

— Гэта ўжо Расія.

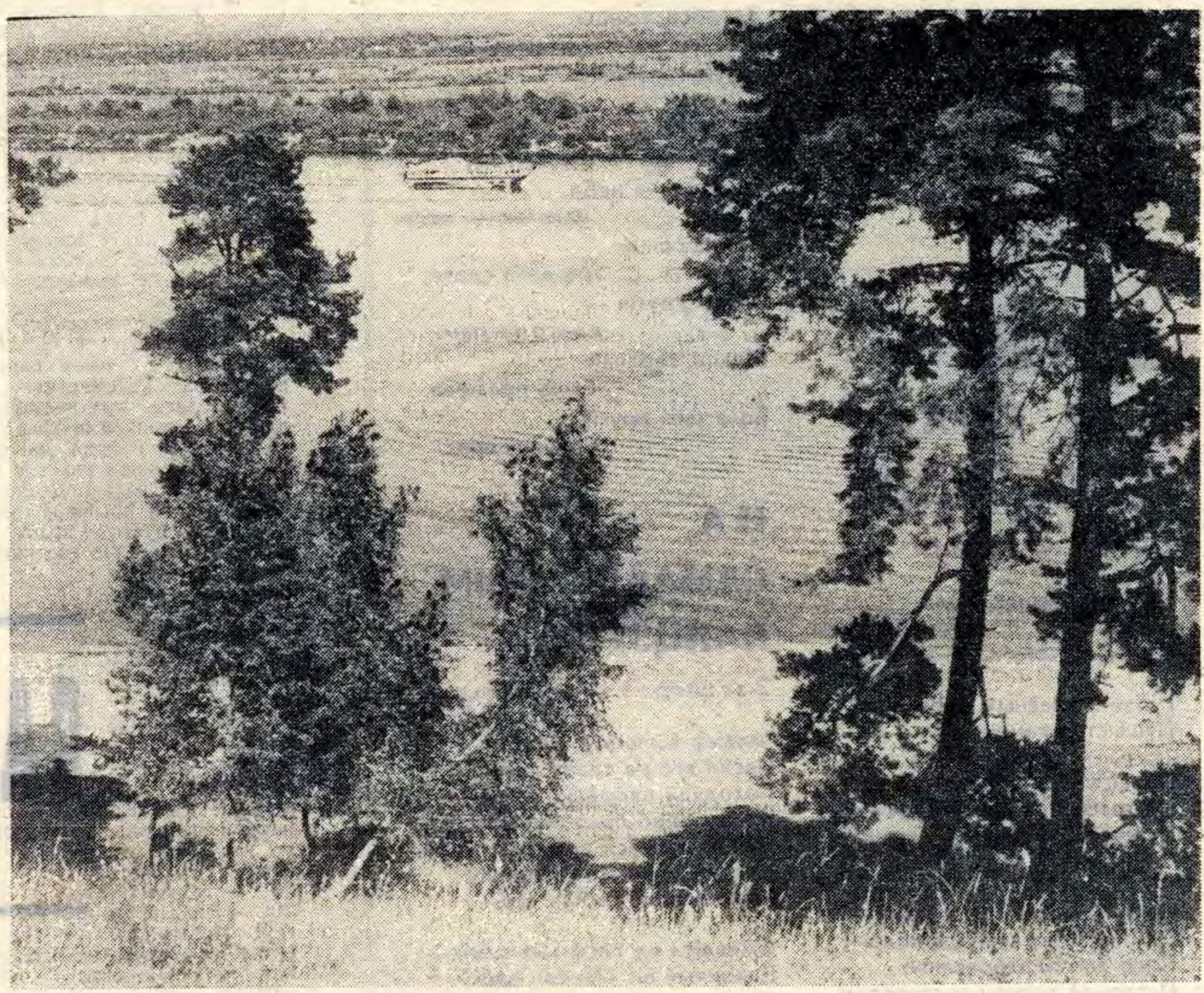
Я развітаўся з Сяргеем Савельевічам і адзін пайшоў далей той жа, азначанай звілістай ракой, дарогай. Ішоў я на Смаленшчыну, адкуль бярэ пачатак Бесядзь, з надзеяй убачыць тут нешта новае, прыемнае для мяне. Але ўжо за вёскай Дзятлава я заўважыў знаёмы мне роў на... Бесядзі. Паверце, у мяне сціснулася ад болю сэрца: капаюць Бесядзь! Роў цягнецца амаль на паўтара кіламетра. І не ведаеш, дзеля чаго ён тут—лугі паабапал не нізкія. Няўжо і тут «выконваюць план?»

Наперадзе паказалася вёска, якую вузенькая Бесядзь падзяляла на двое. Вёска называецца Бясёдка. Я ўжо лічыў, што ад назвы вёскі і паходзіць і назва ракі і што дзесьці тут яе выток. Але стрэчная жанчына расказала мне, што выток яе яшчэ праз кіламетры тры—за вёскай Новая Бесядзь.

Іду, прадзіраюся праз хмызы. Пракапаны роў цягнецца і за Бясёдкай. Роў—гэта мая Бесядзь. Рэчка робіцца ўсё вузейшай, усё мялейшай. Нарэшце падыходжу да зарослай альхоўнікам балоцістай мясціны. Тут вада расцякаецца па асацэ і я ўжо не ведаю, куды далей ісці. Непадалёк відаць хаты—Новая Бесядзь. Збочваю ў вуліцу. Страчаю хлопца год чатырнаццаці. Ён і павёў мяне да таго месца, адкуль бярэ пачатак Бесядзь.

Мы прыйшлі да шырокага лазовага куста на ўскраі Туркоўскага балота. Мой праваднік, чую, з чужых слоў, расказаў мне, што некалі тут ляжаў вялізны камень, з-пад якога біла крыніца. Зараз яго не відно. Каля куста—лужына. У адным месцы вада злёгку віруе. Жыве, значыць, пульсуе, б'ецца першая крыніца Бесядзі! Але што гэта? І тут капалі? На ўскраі Туркоўскага балота, з усходняга боку, відаць канава. Падбіраліся і сюды меліяратары, ды, відаць, дужа грязка, далей тэхніка не пайшла. Азіраюся навокал,— дробнае мелкалессе, дрыгва. Якую, практычна, карысць дасць гэтае балота, калі яго асушыць? Бадай што—ніякай. Няўжо капілі толькі дзеля пла-

(Заканчэнне на стар. 12—13).

ІМКЛІВАЯ ПРЫПЯЦЬ.

Фотаэцюд А. КАМАРОВА.

РАДАСЦЬ

лектыву неаднаразова адзначана рэспубліканскімі ганаровымі граматамі і дыпломамі першай ступені. І гэта таксама пераканаўча сведчыць пра таленавітасць яго стваральніка і кіраўніка, які першым на Беларусі арганізаваў аркестр такога складу.

Талент А. Дзяругі-музыканта раскрыўся не толькі ў лепшых творчых дасягненнях Смаргонскага цымбальнага аркестра. Вельмі ўражлівыя і кампазітарскія творы Аляксандра Анісімавіча, яго «Смаргонская кадрыля», «Калгасныя полькі», «Абаранкі» і іншыя аркестравыя п'есы. Усе яны з'яўляюцца тонкімі парафразамі ў арыгінальнай аўтарскай музыцы паводле фальклорных узораў Смаргоншчыны.

А які вялікі плён дала дзейнасць Аляксандра Дзяругі ў галіне музычнай педагогікі! Гаворка тут ідзе нават не пра вялікую колькасць выхаванцаў Смаргонскага аркестра, якія пад уплывам свайго кіраўніка пайшлі займацца ў прафесійныя музычныя навучальныя ўстановы і цяпер самі кіруюць аркестрамі, харавымі калектывамі, выкладаюць музыку.

Аднойчы мне давялося сустрэцца з былымі вучнямі Аляксандра Анісімавіча, якія сабраліся з розных месц Мінскай вобласці ў Смаргонь, каб пайграць у «сваім» аркестры. На маё пытанне, чаму яны не адпачываюць, чаму ў такі прыгожы дзень не ідуць на танцы ў парк або кінатэатр, а замест гэтага «трацяць» час на рэпетыцыях аркестра, здаецца, Галя Радзевіч тады сказала:

— Калі б не Аляксандр Анісімавіч, не было б музыкі ў нашым жыцці. Гэта ён, як бацька, уладкаваў нас усіх у Маладзечанскае музвучылішча. Гэта ён зрабіў Смаргонскі аркестр для нас родным музычным домам.

Так, стварыць з калектыву «родны музычны дом» здольны толькі таленавіты выхавацель, чалавек з вялікай душэўнай аддачай, улюбёны ў людзей і мастацтва. І ён сапраўды такі, наш Аляксандр Анісімавіч, — клапатлівы і настойлівы, калі справа датычыцца яго-ных музычных «дзяцей».

Часам можна пачуць асобныя галасы, што методыка работы А. Дзяругі быццам не адпавядае сучасным патрабаванням, што Смаргонскі аркестр сёння гучыць не так дасканала, як раней. Ці так гэта? Мне здаецца, што ідэальнай методыкі не існуе наогул, а «перамагае» тая, што ў канкрэтных умовах дае лепшы плён. Нездарма, відаць, пры «недасканалай» методыцы ў Смаргоні шмат год гучыць цымбальны аркестр, а ў іншых раёнах, на жаль, не. Нельга чакаць таксама ад самадзейнага мастацкага калектыву, дзе па розных прычынах часта змяняецца склад удзельнікаў, стабільнай якасці выканання. А сэрца смаргонскія цымбалісты і іх нястомны кіраўнік укладаюць у кожнае сваё выступленне.

Што хочацца яшчэ нагадаць пра Аляксандра Анісімавіча ў знамянальны дзень ягонага 70-годдзя? Тое, што ён узнагароджаны партызанскім медалем, як удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, што Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР тройчы адзначаў граматамі ягоную творчую дзейнасць, што сярод прыхільнікаў яго таленту, сярод улюбёных у яго чалавечыя якасці мы можам убачыць і карыфеяў нашай музычнай культуры, і тых, хто толькі пачынае свой жыццёвы шлях у мастацтве.

Радасна мець такіх прыхільнікаў, якіх мае Аляксандр Дзяруга — чалавек і мастак!

І. ІНІЧ.

Марк СМАГАРОВІЧ

МАЁ СЯЛО

Застылі антэны над хатамі.
Пшанічныя дышуць павевы.
Авіяхімікатамі
Прафілактуе пасевы.

На жоўтым пясочку
пад мосцікам,
Што двор злучыў з вуліцай
гладкай,
Гуляе з уласным хвосцікам
Пушыстае кацянятка.

Праведзена газафікацыя,
Не трэба ні торф, ні дровы...
А помніцца мне акупацыя.
Сяло маё ў час суровы.

Клялі яго госці нязваныя —
Зямля ім, як кажуць, колам!
Было яно падперазанае
Патронаў густым частаколам.

Штодзень каміны дыміліся,
Нібыта ствалы грозных гаўбіц.
Сяло маё, як і Радзіма ўся,
Сябе не дазволіла ганьбіць.

ПРЫ ДАРОЗЕ

Пры самай дарозе,
Нібы на парозе,
Прысеў вызваліцель-салдат;
Прысеў тут жа ў цень
Паклаў на калені
Ён зброю сваю — аўтамат.
Ён змёў з свайго краю
Фашысцкую зграю,
Ён браў не адну вышыню.
А стала зацішша,
Застыў і не дыша:
Баіцца спужнуць цішыню.

Хоць мірнае сонца
Над даллю бясконцай,
Але начаку аўтамат.
Пры самай дарозе,
Нібы на парозе.
Сядзіць вызваліцель-салдат.

●

Быў ясны ранак,
пацелі далі,
Наўкол сланечнікі
палалі:
Здалося, сонцы
на сход-нараду
З усіх галактык
Зямля сабрала.
І я дзівіўся
з такога ладу:
Трыбуна — неба,
палетак — зала.
І наша сонца
трымала слова,
А ўсе другія —
да яго тварам.
Відаць, гарачай
была прамова,
Бо з тых, другіх,
валіла пара.

НА САМАДЗЕЙНЫМ КАНЦЭРЦЕ

З-за штор на змену «польцы»
ўвішнай
Імкліва вылецеў «гапак».
Пасля яго на сцэну выйшаў
Паходкай цвёрдаю юнак.
Крыху адно прыжмурыў вока,
Нібыта цэліўся ў кагось.
Прагульшчыкаў і абібокаў
Крытыкаваў расказ яго.

Смяяліся ад слоў тых едкіх...
Закончыў ён. Паклон адбіў.
На сцэну паляцелі кветкі
З лугоў мурожных, з родных
ніў.

— Не толькі ён механізатар, —
Даводзіў мне стары Лукаш, —
Але і лепшы агітатар,
Ну і, як бачыш, Райкін наш!

МАЕ ГАДЫ

У шарэнгу выстраю
Роўна, і тады
Параўнаю з выраем
Я свае гады.

...Неба вісне прывідам
У чаканні бур.
Апрыўся вывадак,
Надтачыўся «шнур».

Пракладае выраю
Зорны шлях важак.
І плыве над шыраю
Сумны кліч не так.

Сонца ўсходзіць раніцай,
Гасне — вечарком.
Сіла развітаецца
З гордым важаком.

І яго, старэчага,
Зменіць маладых...
І казаць мне нечага.
Ох, гады, гады!

НА ТЭМЫ МАРАЛІ

САМАЛЮБСТВА

М. ЗАМСКІ,
спец. нар. «Літаратуры і мастацтва»

Гісторыя, якую мне хочацца расказаць, не вызначаецца высокім напалам страсцей, складанымі канфліктнымі сітуацыямі. Многія з тых, каму выпала быць яе сведкамі, палічылі ўсё гэта простай гульнёй самалюбства. Мабыць, у нечым яны маюць рацыю. Сапраўды, ва ўсякім іншым выпадку можна было б проста пасмяяцца, падзівіўшыся жывучасці нораваў часоў гогалеўскіх Івана Іванавіча і Івана Нікіфаравіча. Але тут на карту пастаўлена справа, я б сказаў, вялікая справа, і таму ўсё гэта вымагае сур'ёзнай гаворкі.

Але пачнём па парадку...

У «Літаратуры і мастацтве» за 25 чэрвеня г.г. была надрукавана замалёўка «Узаемнасць», у якой расказвалася пра настаўніка Ружанскай сярэдняй школы Уладзіміра Іванавіча Рэкуця, які вырасціў на прышкольным участку унікальны парк-дэндрарый. Дваццаць гадоў назад ён прыйшоў са сваімі вучнямі на пустку і зрабіў першыя пасадкі. Сёння тут растуць дзесяткі відаў самых рэдкіх для нашых мясцін дрэў — ад японскай айвы да шведскай рабіны, ад коркавага дрэва да арэха маньчжурскага. Тутэйшы кветнік зрабіў бы гонар любому сапраўднаму батанічнаму саду. 100 гатункаў вяргіняў, 20 — флёксаў, 30 — гладзіёлусаў, 45 гатункаў астраў, славутыя галандскія цюльпаны «Матадор», «Лондан», «Прынц карнавалу» і г. д. і да т. п. За ўсім гэтым не цяжка ўбачыць сапраўдную апантанасць, як кажуць, любоў на ўсё жыццё. Дваццаць гадоў Уладзімір Іванавіч перапісваецца з многімі вядомымі садаводамі, у адрас Ружанскай школы ідуць пасылкі з насеннем з розных куткоў краіны, сюды, да Рэкуця, звяртаюцца з просьбай сотні людзей выслаць насенне, расаду, даць параду. Адным словам, усё было пастаўлена на шырокую нагу. Але, мабыць, і не гэта самае галоўнае. А галоўнае тое, што дваццаць гадоў многія пакаленні ружанскіх школьнікаў тут, на прышкольным вытворчым участку, зрабілі першы глыток з крыніцы прыгажосці, тут упершыню зведалі тое непаўторнае пачуццё зліцця з прыродай, навучыліся любіць і берагчы яе. Я не кажу ўжо аб практычных навыках, якія набывалі ружанскія школьнікі. Менавіта вучням Уладзіміра Іванавіча Ружаны абавязаны зялёнымі насаджэннямі на вуліцах і скверах мястэчка.

Цяпер мы наблізіліся да падзеі, якая прымусіла нас узяцца за пяро. Нядаўна рэдакцыя атрымала пісьмо ад Ул. Рэкуця. Ён паведамляў, што адмовіўся ад пасады загадчыка прышкольнага ўчастка, пасады, якую займаў дваццаць гадоў. Прычына? Не знайшоў з цяперашнім дырэктарам школы агульнай мовы.

...Ружаны—невялікае чысценькае мястэчка сустрэла мяне незвычайнай жнівеньскай спякотай і нерухомай, нібы адлітай з воску, лістотай у садах. Першы ж сустрэчны падрабязна растлумачыў, дзе знайсці дом Рэкуця.

Гаспадар—невысокі, каржакаваты чалавек сярэдніх гадоў, даведаўшыся, хто і з якой нагоды прыехаў, успляснуў рукамі:

— Ах, ці варта было з-за такой дробязі турбавацца. Каб ведаў, дык і не пісаў бы...

— А ўсё ж...

Уладзімір Іванавіч ніякавата паціскае плячыма і пачынае расказваць:

— Разумееце, у школе ёсць загадчык гаспадаркі, дырэктар зрабіў яго амаль што гаспадаром і на прышкольным участку... Без майго дазволу той косіць тут сена для сваёй каровы. А калі я дазволіў накасіць тое сена аднаму нашаму настаўніку, дык дырэктар абляяў мяне і тое скошанае сена загадаў аддаць загадчыку гаспадаркі...

— І толькі таму вы адмовіліся ад справы, якой аддалі дваццаць гадоў жыцця?—не магу ўстрымацца я.

Твар майго субяседніка пакрываецца чырвонымі плямамі.

— Не, не толькі, вядома, з-за таго сена, хаця і гэта вельмі прынцыпова. Дырэктар умешваецца ў многія мае распараджэнні па ўчастку...

Ён прыводзіць яшчэ некалькі дробных, як мне здаецца, прыкладаў. Але расказваецца гэта з такім сэрцам, з такім хваляваннем, што мне пачынае здавацца—сапраўдная важкасць усіх гэтых фактаў і ўсё, што за імі крыецца, схавана, як схавана падводная частка айсберга. І як бачная частка айсберга не паказвае сапраўднай яго велічыні, так і ў дадзеным выпадку словы не адлюстроўваюць таго сапраўднага значэння, якое ім даецца.

Гэта стала мне зразумела, калі я сустрэўся з дырэктарам школы Ільёй Паўлавічам Кнігам. І тут крыўда, і тут накіпела. Падаплёка ўсяго—зачэпленае самалюбства.

— Дырэктар я ці не?—пытаецца Ілья Паўлавіч.—Маю я права на кантроль? А Уладзімір Іванавіч у штыхі прымае кожную заўвагу. Ён лічыць, што прышкольны ўчастак —яго ўладанне і тут я павінен усё з ім удакладняць. Лічу, што маю права гэтага не рабіць.

— Відаць, можна ўсё рабіць тактоўна, каб не пакрыўдзіць чалавека?

— Звольніўся, дык звольніўся. Не будзе яго, будзе іншы, у нас чатыры біёлагі.

— Але ж чалавек аддаў дваццаць гадоў справе і раптам аказаўся лішні...

— Яму няма на што крыўдзіцца. Рэкуць узнагароджаны значком

З пошты ЛіМа

САМАПАС—НЕ ВУЧОБА

На першым усесаюзным з'ездзе журналістаў Аляксей Суркоў гаварыў: «Гістарычна склалася так, што наш бальшавіцкі друк быў калыскай, у якой узнікла, выхоўвалася і вырасла наша савецкая літаратура».

Сапраўды, цяжка назваць прозвішча такога паэта ці пісьменніка, для якога б газета не была «літаратурнай калыскай». У пацвярджэнне гэтага хочацца прывесці радкі з ліста народнага пісьменніка Беларусі Міхася Ціханавіча Лынькова, які ён даслаў у рэдакцыю нашай газеты з выпадку яе 50-годдзя (Міхась Ціханавіч працаваў у бабруйскай газеце «Камуніст» спачатку адказным сакратаром, а потым галоўным рэдактарам у 1925 — 1930 гадах): «Гады працы ў рэдакцыі «Камуніста» былі шчаслівымі для мяне. Яны зрабілі мяне камуністам. Яны далучылі мяне да актыўнага грамадскага і культурнага жыцця краіны. Гэта праца дапамагла мне стаць пісьменнікам. І не толькі мне. З працай у газеце «Камуніст» былі спалучаны першыя выступленні ў літаратуры такіх пісьменнікаў, як Хвядос Шынклер, Цімох Крысько, Алесь Жаўрук, Аляксей Зарыцкі, Сяргей Грахоўскі, Якаў Герцовіч».

Зразумела, пералік прозвішчаў зараз вядомых паэтаў і пісьменнікаў, якія пачыналі свой творчы шлях са старонак хоць бы нашага «Камуніста», можна падоўжыць. Такіх прыкладаў нямала ў нашай рэспубліцы.

Але, гаворачы аб пачатку літаратурнага шляху, сённяшняя моладзь крыху зайздросціць нашым старэйшым пісьменнікам, якія некалі таксама былі маладымі. І ў гэтай сувязі ўзнікае не адно, а нават некалькі пытанняў.

Зноў жа — вернемся да гадоў працы ў «Камунісце» Міхася Лынькова. У той час газета была штодзённая. Да таго ж рэгулярна выдаваўся літаратурны дадатак «Вясна». Акрамя гэтага, лепшыя творы літаратурнай моладзі друкаваліся ў альманаху «Уздым». У прыватнасці, у альманаху за 1926 год змешчаны апавяданні М. Лынькова «Гой», «З пражытых год», а таксама некалькі гумарэсак і фельетонаў на актуальныя тэмы з мясцовага жыцця. На старонках газеты з працягам у некалькіх нумарах змешчаны яго нарысы «На Любаншчыне», «На Арэсе» і іншыя.

Цяпер жа ў мясцовых газетах такіх магчымасцей няма. Возьмем наш «Камуніст». Выходзіць ён чатыры разы на тыдзень. Газета асвятляе жыццё буйнага прамысловага горада і досыць вялікага раёна. З матэрыялаў ТАСС і БЕЛТА змяшчаюцца толькі самыя неабходныя, без якіх нельга выходзіць. І ўсё ж на кожнай лятучцы стаіць пытанне, як кажуць, рубам — каб матэрыял не перавышаў 4—5 старонак на машынцы. І гэта правільна. Сёння ў горадзе і калгасна-саўгаснай вёсцы столькі цікавых падзей, што нельга не адгукнуцца пра іх на старонках газеты. Таму і даводзіцца больш за ўсё карыстацца такімі жанрамі, як замалёўка, рэпартаж, выступленне, карэспандэнцыя, невялікі нарыс, інфармацыя. А месца для апавяданняў, дарожных дзённікаў, успамінаў проста няма. Не лягчэй надрукавацца літаратурнай моладзі і ў абласных газетах. У нашай «Магілёўскай праўдзе» ім адводзіцца месца раз у месяц на «Літаратурнай старонцы».

выдатніка асветы, юбілейным медалем і рознымі граматамі. Мы яго не заціскалі. Што датычыцца вытворчага ўчастка, якім ён кіраваў, дык не думайце, што там так ужо ўсё бездакорна. Вунь я днямі размаўляў са сваім калегам з суседняй школы, дык у іх прышкольны ўчастак удвая меншы, а даходу атрымліваюць больш за нас — і капусту прадаюць, і гуркі, і памідоры. А колькі ў нас той гародніны?

Я кажу дырэктару, што ёсць рэчы, якія не вымераеш ніякімі грашыма. Якімі рублямі, напрыклад, ацэніш тое пачуццё прыгожага, што пакідае ў дзіцячых сэрцах штодзённая сувязь з гэтым цудоўным зялёным кутком?

Ілья Паўлавіч робіць няпэўны жэст, маўляў, усё гэта высокія матэрыі, а ён чалавек справы.

— Не ідэалізуйце, — гаворыць ён. — Вы, мабыць, чулі непрыгожую гісторыю пра тое, як Рэкуць адсудзіў грошы?

Так, я ведаю пра гэтую гісторыю. Некаторы час назад Ул. Рэкуцю пачалі налічваць зарплату з улікам дваццаціпяцігадовага стажу. Аднак, у час рэвізіі, якая праводзілася ў школах раёна, быццам бы высветлілася, што дваццаць з нечым гадоў назад Рэкуць некалькі месяцаў не выкладаў у школе і таму выплата за стаж зроблена няправільна. У настаўніка пачалі вылічваць гэтую суму з зарплаты. Ён падаў у суд, які ўстанавіў незаконнасць утрыманняў, і Уладзіміру Іванавічу былі вернуты грошы недзе каля трохсот рублёў.

— Дык вось гэтыя грошы, — кажа дырэктар, — зараз вылічваюць з работніка бухгалтэрыі. Разумееце, бедная дзяўчына, сама атрымлівае маленькую зарплату, а зараз яшчэ павінна выплаціць такую суму грошай. Хіба гэта сумленна з боку Рэкуця?

Забягаючы наперад, скажам, што неўзабаве я пабываў у бухгалтэрыі РАНА, дзе высветлілася, што ўсё гэта чыстай вады лухта, ні ў кога там нічога не вылічваюць і не збіраюцца вылічваць.

Помню, я сказаў Кнігу, што ўсе гэтыя дробныя абвінавачванні тояць у сабе вялікую небяспеку, небяспеку ў тым сэнсе, што могуць стаць грунтам, на якім пышнай кветкай расквіце звадка. І тады гэтую заразу ўжо цяжка будзе знішчыць. Калектыў, як гэта бывае, раздзеліцца на два лагеры і пачнуць яны ваяваць паміж сабой і паспрабуй тады знайсці, хто мае рацыю, а хто — не...

Ілья Паўлавіч запэўніў, што ён падумае пра ўсё гэта. Ну што ж, як кажуць, дай бог.

А цяпер мне хочацца павярнуць курс, так сказаць, на сто восемдзесят градусаў і больш уважліва прыгледзецца да пазіцыі Уладзіміра Іванавіча Рэкуця. Пры ўсёй павазе да вас, Уладзімір Іванавіч, вымушаны прызнаць, што і яна не здаецца мне бездакорнай.

Помніце, вы некалькі разоў казалі: «Ах, мяне не цэняць, дык я пайду...» Цэняць, не цэняць... Што і казаць, усе мы людзі, усе чалавекі. Вельмі хочацца, каб тое, што ты зрабіў, было ацэнена поўнай мерай. Але хто, Уладзімір Іванавіч, дакладна гэтую меру ведзе? Сваё зробленае, здаецца, цягне на тоны, чужое — на грамы. І ставіцца да ўсяго гэтага трэба па-філасофску. Ты ўпэўнены, што прыносіш людзям, грамадству карысць — рабі. Унутранае самазадавальненне — гэта таксама не абы што.

Не падумайце, што я заклікаю да нейкай ахвярнасці. Я і сам вельмі падазрона стаўлюся да яе. Нядаўна ў нарысе Алы Гербер, змешчаным у часопісе «Юность», я вычытаў такія радкі: «Ахвярнасць, тым больш зацяглая, рэдка бывае бескарыслівай. Яна адорвае, але за гэта абавязкова калі-небудзь патрабуе ўдзячнасці». Вельмі правільная думка.

Не, ахвярнасць не патрэбна. Трэба толькі ўмець крышачку падняцца над самім сабой. Вы шмат гаварылі пра самалюбства. Маўляў, самалюбства штурхнула вас падаць заяву аб звальненні. Ну, што ж, самалюбства — паняцце, блізкае ўсім нам. Відаць, гэта недзе і пачуццё ўласнай годнасці. Але зноў-такі ўсюды трэба знаць меру. Недарма ў нашай лексіцы ёсць такое словазлучэнне, як «хворае самалюбства». Не станеш яму ў час упоперак — станеш яго рабом.

Я доўга буду помніць, Уладзімір Іванавіч, нашу прагулку па школьным парку, пасаджаным вашымі рукамі, дакладней, вамі і вашымі вучнямі. У мястэчку была невыносная спякота, а тут стаяла прахалода.

Вы з любоўю расказвалі пра кожнае дрэва, кожны кусцік. Вось гэтае пасаджана з семячка, гэтае вырасла з кволага дубчыка, а цяпер трэба добра задзіраць галаву, каб убачыць вершаліну.

У парку ў гэты час кіпела работа — вучні пад наглядам настаўнікаў збіралі і выносілі сухое галлё, апалае лісце, смецце.

Я бачыў, з якой пачцівасцю з вамі віталіся дзеці. Але вось мы выйшлі на адну з алей, абсаджаную кустарнікам. Вы ўсміхнуліся і сказалі: «Зірніце, гэтыя кусты трэба было даўно абрэзаць, падраўняць, а так яны здзічэюць. — І потым дадалі: — Вось паглядзіце, у што ператворыцца парк праз годдва...» І не было ў вашым голасе, Уладзімір Іванавіч, жалю, не было болю.

Я думаю, Уладзімір Іванавіч, гэта не пасуе вам, не пасуе харошаму сумленнаму жыццю, якое вы пражылі, справе, якой жылі, якой даражылі столькі гадоў.

Кажуць, што чалавек, які пасадзіў за жыццё толькі адно дрэва, недарма пражыў. Вы пасадзілі не адно дрэва. У кожным куточку парку часцінка вашай працы. Толькі няма тут пакуль што дошчачак з вашым імем. Ну і няхай сабе, Уладзімір Іванавіч. Вас любяць і паважаюць людзі, вы ж самі расказвалі, што прышкольны ўчастак з'яўляецца ўдзельнікам ВДНГ у Маскве, што вас не раз запрашалі туды, прасілі прывезці на выстаўку вашы цудоўныя кветкі. Хіба гэтага мала? А што нехта, як вы кажаце, ставіць палкі ў колы, — з гэтым трэба змагацца. Прынцыпова, па вялікім рахунку, без дробнага, нуднага — ён казаў, я казаў...

Я ўпэўнены, Уладзімір Іванавіч, праўда заўсёды выб'ецца, праўду абавязкова падтрымаюць. Абавязкова!

г. п. Ружаны,
Пружанскага раёна.

Як адзначалася, некалі ў Бабруйску выдаваўся альманах «Уздым». Думаецца, што і зараз варта было б рабіць тое самае, — хоць адзін нумар у пяцігоддзе. Гэта з'явілася б своеасаблівай справаздачай мясцовых літаратурных сіл за пяцігодку. Для такога альманаха ў мясцовых аўтараў знойдзецца дастаткова цікавага матэрыялу.

Што ж датычыць Магілёва, то ён проста-такі, думаецца, абавязаны мець свой альманах: тут жа ёсць аддзяленне Саюза пісьменнікаў, ёсць нямала здольных творчых сіл. У іншых абласных цэнтрах, трэба меркаваць, тое ж самае.

Другое пытанне — прадастаўленне старонак абласной газеты для членаў літаратурных аб'яднанняў пры раённых газетах. На вялікі жаль, выпадкі такія пакуль што вельмі рэдкія. А такую дапамогу маглі б, думаецца, аказваць раённым літаб'яднанням не толькі абласныя, але і рэспубліканскія газеты, як гэта робіць час ад часу «Літаратура і мастацтва».

І яшчэ адно пытанне, якое хвалюе літаратурную моладзь. Кожнаму пачаткоўцу патрэбна дапамога, шчырая парада, кваліфікаваны аналіз твора. У рэдакцыях раённых газет гэтай справай звычайна займаецца больш-менш здольны супрацоўнік, які, дарэчы, і сам адчувае патрэбу ў кваліфікаванай дапамозе. Калісьці ў нас пастаянным літаратурным кансультантам быў Сяргей Грахоўскі. Раз у два ці тры месяцы ён прыязджаў у Бабруйск на некалькі дзён. Збіраліся члены літаб'яднання, прыносілі свае творы. Некаторыя загадзя дасылалі Сяргею Грахоўскаму свае творы. І тут пачыналася ўжо творчая размова. Цяпер жа гэтыя карысныя сувязі чамусьці абарваліся. І шкада.

Добра, што ў апошні час пачалі праводзіцца абласныя нарады творчай моладзі. Аднак, як паказала леташняя нарада ў Магілёве, на такіх нарадах чыталася залішне агульнатэарэтычных дакладаў. Таму, калі справа дайшла да абмеркавання твораў, то часу ўжо не было.

Літаратурная моладзь чакае дапамогі старэйшых майстроў слова.

А. ГАРЭЛІК,
намеснік рэдактара бабруйскай газеты «Камуніст», старшыня літаратурнага аб'яднання.

Першы справа — народны артыст БССР Ф. Шмакаў у ролі Прысыпкіна.

«Я НЕ ДЛЯ ТАГО РАЗМЁРЗ!..»

ФЁДАР ШМАКАЎ У СПЕКТАКЛІ «КЛОП» ДЗЯРЖАЎНАГА ТЭАТРА ІМЯ Я. КОЛАСА

Глядзеў «Клапа» ў коласаўцаў адзін раз. Глядзеў другі... Смяяўся разам з залай. Радаваўся за тэатр. Апладзіраваў рэжысёру Барысу Эрыну і мастаку Аляксандру Салаўёву. Крычаў «брава!» выканаўцам...

І штосьці не давала мне спакою. Штосьці перадавалася мне з-за рампы такое значнае, я б сказаў, на ўзроўні адкрыцця, чаму назву я знайсці не мог.

Такое здараецца. Тэатр дорыць вам адчуванне харастве, дзе зліваецца ў адно і аўтарская думка, і эмацыянальны ўздым выканаўцаў. І вам карціць вылушчыць тое галоўнае «штосьці», а зрабіць гэта амаль немагчыма.

Ну, скажам, пачуў я з нейкім нахабным выклікам вымаўленае Прысыпкіным: «Не называйце мяне таварышам, грамадзянка, вы яшчэ з пралетарыятам не парадніліся!», звернутае да будучай цешчы, і дзея паімчалася далей. Праз якіх дзесяць мінут чую хрэстаматыйна вядомае выказванне таго ж Прысыпкіна: «Я супраць гэтага мяшчанскага быту — канарэек і іншага... Я чалавек з буйнымі запатрабаваннямі... Я — люстранай шафай цікаўлюся...» З новай інтанацыйнай афарбоўкай Фёдар Шмакаў зноў перадае самаўпэўненае нахабства гэтага «былога рабочага, былога партыйца, цяпер жаніха». Яго Прысыпкін гандлюе сабой — гэта праўда. Ды толькі ён не дазваляе сабе забыцца на тое, што ўзяць павінен не абы што. Бо гаворыць жа нехта Босы аднаму сябру, які асуджае ўчынак Прысыпкіна: «А ты што ж з сябе Карла Лібкнехта строіш? Цябе з акна з кветачкамі паклікай, таксама, мусіць, прыпусцішся...» Яго паклікалі, і ён Карла Лібкнехта з сябе не строіць. Але ж прафсаюзны білет і сваё пралетарскае паходжанне трымае ў магчымай чысціні. Гэта яшчэ яму спатрэбіцца.

І пагражае сваім будучым Прысыпкін — Шмакаў не толькі Разаліі Паўлаўне і яе хэўры. Ён дэмагог спрактыкаваны. Ён і нам таксама пагражае. Пачакайце, даражэнькія, надыдзе час — я кім вы захочаце стану, я з вышынь у бяздонне не ўпаду.

Не выпадкова Прысыпкін запрасіў на вяселле «нашага паважанага правадыра таварыша Ласальчанку», які «заўтра, кажа, хоць у царкву, а сёння, кажа, партдзень, і хочаш не хочаш а ў ячэйку, кажа, пайціць трэба...» Будзе магчымасць і неабходнасць прыстасавацца да «ласальчанкавага курсу», шмакаўскі П'ер у Пятра перакруціцца, прафбілетам памахае і мяшчанства з вялікай трыбуны ганьбіць будзе.

І тады, калі яго праз многа гадоў Інстытут ажыўленняў размарозіў як істоту «з мазалямі, якія былі паўстагоддзя таму назад адзнакай працоўнага», шмакаўскі Прысыпкін пераадольвае сваю палахлівасць і зноў пагражае. Цяпер ужо людзям 1979 года — той будучыні, якая была для Маякоўскага даволі далёкай. «Уваскрэсілі... і здзекуюцца... Я не прасіў вас мяне ажыўляць... Працаваць жа я ж і да рэвалюцыі мог... Я ж не для таго размёрз, каб вы мяне засушылі», — кожная з гэтых рэплік набывае ў вуснах героя Ф. Шмакава характар дакору-пагрозы... Ён гатовы і ім, людзям будучыні, куды яго занесла «па п'янцы», паказаць, чаго варты таварыш Прысыпкін, — з прафбілетам у кішэні, з пралетарскім паходжаннем у лістку па ўліку кадраў. Прафесару Інстытута ажыўленняў ён робіць дэмагагічную заяву, якая — ён гэта помніць добра! — патэнцыяльна багатая на арганізацыйныя высновы, вельмі непрыемныя для прафесара: «Яшчэ пабачым, хто з нас былі п'яныя. Вы, як спецы-дактары, заўсёды самі каля спіртоў аціраецеся. А я сябе, як асоба, заўжды засведчыць магу. Дакументы пры мне...». Які зайздросны арсенал кан'юнктурнай лексікі ў прайдзісвета!

Шчыра прызнаюся, што ў такім Прысыпкіне ўгадваў тое «штосьці», аб якім гаварыў на пачатку гэтых нататак. Арыгінальнае, самастойна раскрытае тэатрам. Магчыма, самім артыстам Ф. Шмакавым. Магчыма, рэжысурай. Хаця ёсць і яшчэ адно «магчыма» — нечакана, інтуітыўна знойдзены аднойчы на спектаклі акцёрам падтэкст-настрой, які самастойна і ўладарна прабіваецца ў агульны пафас спектакля. Перачытваў выказванне В. Бялінскага пра «Рэвізора» і знайшоў, здаецца, тое, што не давала мне спакою. Помніце, як вялікі крытык гаварыў пра гараднічага Скразнік-Дмуханоўскага? Дазволю сабе прывесці доўгую цытату:

«Што адчуваеце вы, калі ў апошнім акце пыхліва-ўрачысты гараднічы «ўшчувае» купцоў і яшчэ раней у шалёным захапленні гаворыць гэтыя словы: «Вось чаму хочацца быць генералам! — таму, што выпадае, паедзеш куды-небудзь, фельд'егеры і ад'ютанты паскачуць усюды наперад: коней! і там на станцыях нікому не дадуць, усе чакаюць: усе гэтыя тытулярныя, капітаны, гараднічыя, а ты сабе і ў вус не дзьмеш, абедаеш дзе-небудзь у губернатара, а там: стой, гараднічы! Ха! ха! ха! Вось што, канальства, спакушае!» — што вы адчуваеце пры гэтых словах — ці ахвота смяяцца або вам робіцца страшна?..»

Спытаўшы, В. Бялінскі і адказвае: «Што датычыць мяне, гэтыя словы заўсёды выклікаюць у мяне жах. У гэтых словах і наогул ва ўсім пятым акце, да з'яўлення паштмайстра з пісьмом, выяўляецца ўвесь гараднічы: вы бачыце, што, паводле яго разумення, быць генералам — азначае фанабэрыцца і паўлінам хвост распускаць перад ніжэйшымі і бачыць перад сабой іх прыніжанасць... Уявіце сабе такога чалавека, на самой справе, генералам... ці захочацца вам смяяцца?»

Прачытаўшы гэтае ў В. Бялінскага, я раптам усвядоміў, што мяне хвалявала і чаго я шукаў для таго, каб вызначыць тое «штосьці» ў ігры Фёдара Шмакава. Так, ёсць у створаным ім партрэце Прысыпкіна тая ж самая пагроза «быць генералам», якая так цешыла сэрца гогалеўскага гараднічага. Падстаў такому лесвіцу кар'еры — ён праз тры прыступкі шыбане ўгару, да ясных вышыняў. І гэта па-мастацку вельмі пераканаўча, абгрунтавана ўсім ходам падзей і вобразам героя феерычнай камедыі Уладзіміра Маякоўскага на сцэне коласаўцаў.

Драматургію Маякоўскага даследчыкі часта характарызуюць як працяг і развіццё ў новых гістарычных умовах традыцый Гогаля і Салтыкова-Шчадрына. Мне здаецца, што коласаўцы спектаклем «Клоп» і асабліва Фёдар Шмакаў сваім выкананнем галоўнай ролі пацвердзілі тэарэтычныя высновы даследчыкаў. Практыкай. Жывым жыццём яркага тэатральнага відовішча. Паглыбленай і завостранай трактоўкай камедыі. Яны пераможным смехам выкрываюць ваяўнічыя прэтэнзіі Прысыпкіна, яго гатоўнасць «стаць генералам».

У сцэнічнай гісторыі «Клапа» з'явілася новая старонка. Цікавая. І прачытаць яе ва ўсёй глыбіні ўдаецца далёка не адразу. У прыватнасці, мне спатрэбіўся час і дапамог В. Бялінскі. І не сказаць пра гэта я не мог.

Барыс БУР'ЯН.

Антон ВАСІЛЕЎСКІ

ДРЭЗ

Антось з Лепля. Пад гэтым псеўданімам быў вядомы ў свой час на віленскім грунце і шырэй у Заходняй Беларусі Антон Васілеўскі, аўтар гумарыстычных апавяданняў, рэдактар і выдавец гумарыстычнага часопіса «Авадзень». Нарадзіўся Антон Васілеўскі 30 жніўня 1891 года ў засценку Касцінка, Лепельскага павету. У Лепелі скончыў прыходскае і гарадское вучылішчы. Доўгі час працаваў галоўным бухгалтарам у дырэкцыі чыгункі ў Вільні. Першае апавяданне Васілеўскага «Шляхоцкія госці» было надрукавана ў заходнебеларускай перыёдыцы 50 год таму назад. Пазней былі апублікаваны «Ці варта жаніцца», «Змітрачыхіна куцця», «З прызыву», «Кірмаш у Глыбокім», «Гардзейкава скрыпка», «Куцця абяздоленых» і інш. У іх пісьменнік выступае як добры знаўца быту сялян і дробнай шляхты. Цяпер Антон Васілеўскі жыве ў Польскай Народнай Рэспубліцы. Ён даволі дзейна супрацоўнічае ў органе Беларускага грамадска-культурнага таварыства ў Польшчы тыднёвіку «Ніве», дзе выступае з гумарыстычнымі рэчамі, вершамі і прозай. З'яўляецца членам літаратурнага аб'яднання пры «Ніве» «Белавежа». Напісаў (яшчэ неапублікаваныя) жартоўна-журботныя ўспаміны аб жыцці-быцці ў 20-я гады ў Вільні мастака Язэпа Драздовіча і вядомага збіральніка беларускіх народных песень, выдаўца і кампазітара Антона Грыневіча.

Апавяданне Антона Васілеўскага «Дрэз», якое сёння з нагоды 80-годдзя аўтара прапануецца ўвазе чытачоў, напісана ў даваенным часе. У аснове твора — лёс мастака ў старым грамадстве.

Арсень ЛІС.

СОНЦА даўно ўжо схвалася за пуняй фальварка Залычча...

Раўлі каровы, ідучы з поля на панадворак, паганяныя Даротаю, дзяўчынай-падлеткам. З-за лазні, ад Будзішча, паказаўся чалавечак, які паціху набліжаўся да фальварка.

— Дзень добры паненцы!—жартаўліва да Дароты адазваўся ён.

— Дзень добры, дзядзька!—смеючыся, адказала яна і сцебанула хварасцінай моцна Маліну па хрыбце.

— Ці ёсць тут сабакі?—пытаўся падарожны ў Дароты.

— Ёсць, але нічога, не ўкусяць. Зайдзіце, калі ласка, да хаты.

Дарота любіла голасна гаманіць,—ды і не адна Дарота: усе вясковыя ды фальварковыя людзі да Беларусі не гамоняць, а проста крычаць; так што, калі, напрыклад, у Залыччы гэткая Дарота, або паненка Уршуля, або і сама пані-матка штонебудзь «рачаць» казаць, дык чуваць дакладна кожнае слова за паўвярсты ў Будзішчы, за вярсту ў Катрынове і Антонаве, і нат за тры вярсты ў Залессі ды на станцыі.

Падарожны шмыгануў праз сені да кухні...

Аграмадны Бром услед забрахаў важна, даючы зразумець, што ён усё-такі падарожнага прымеціў.

У вялізнай кухні прышлы ўбачыў бліжэй да сябе цэлую чараду курэй з курчаткамі, а певень тымчасова на стол узлезшы, дзёўбаў заляжалую там ад абеду гамолку хлеба.

Курчаткі не спужаліся пілігрыма ды адразу абсыпалі яго, пазалазілі на ногі і плечы... Некаторыя пявункі падлятвалі ды дзёўбалі рукі, гузікі вопраткі...

Не мог кроку зрабіць, баючыся скалечыць каго-колечы з іх...

Раптоўна ў дзвярах, што вядуць да пакояў, з'явілася пані Лычкоўская, з прыгожым і надта прыемным тварам, з ружанцам у руцэ...

Мінуту абое маўчалі здзіўлена...

— Дзень... пфу!.. вечар добры панічцы!—казаў падарожны аслабелым голасам.

— Добры вечар! Адкуль гэта, Дрэз? Ці даўно ў хаце, што ніхто не чуў, як увайшлі?.. Вось куры з курчаткамі самога любяць... Абляпілі... Кыш... ш!.. жэбы вас лепей...

Пані Лычкоўская пачала адганяць і бараніць Дрэза ад кураняччых стварэнняў.

— Прошу да столу, пане Дрэз... Кыш!—каб на вас...

Дрэз асцярожна, соўгаючы нагамі па гліняпай падлозе, падышоў і сеў на зэдлі ля стала і тады ўжо вальней уздыхнуў.

Дрэз быў калісь важным музыкам: ездзіў сампяты па багатых панах і шляхтах, і даваў «канцэрты»... Але гэта было калісь... тады ён не думаў аб старасці... Цяпер... цяпер ён адзін блукае ад фальварка да фальварка, трымаючы пад пахай футарал з флейтаю... У гэтым — яго хлеб... Адзежы яму не трэ' было:

Гэта быў праўдзівы валачобнік, бо ніводнага дня не адбыў на адным месцы: сягоння ў Будзішчы, заўтра ў Антавіллі, паслязаўтра ў Баўдзілаве і г. д. Не дзіва, што шмат чаго чуў і бачыў, і затое мілым быў гасцём на фальварках ды засценках.

Твар свежага колеру, зморшчаны жыццём, быў прыемны; валасы сівыя на галаве ды лоб высокі, хоць вузкаваты, надаваў яму павагі.

Дрэз сядзеў хвіліну, пытаючыся, як і заўсёды, аб здароўі ўсіх Лычкоўскіх і іх родных, як бы яго блізка гэта тычылася... Пані спакойна з усмешкай з ім гаварыла, адпавядаючы і задаючы пытанні.

Цёмна ўжо было ў хаце, бо сцямнела і на двары...

Пачулася ступаніна ў сенях, дзверы адчыніліся. Стары пан Лычкоўскі закульгаў з кулём саломы па кухні, за ім Мамэрты-сын з абрацёй, малатком ды абцугамі. Кончылася праца, дык і струменты зносіліся і клаліся на месца.

— Навошта салому прынёс? — запыталася пані.

— Ат, можа прыдасца да чаго... Здаецца ж, нейкі падарожны ішоў да нас? — казаў ён і, паклаўшы салому на палаці, падышоў да стала, прыглядаючыся праз цемнату да сядзячага Дрэза.

— Дзень... пфу! Добры вечар пану Лычкоўскаму! Завіталэм і да вас па дродзэ, выбачце!

— А, ат даўно бачыліся... блізка году... Добры, добры вечар! А музыка пры сабе?..

— Паліце лямпу, Дарота!— звярнуўся, ажывіўшыся, пан да ўвайшоўшай Дароты.

. . . .

— Стась! золатца! брыльянт ты мой, прачніся — Дрэз прыйшоў! — будзіла Уршулька свайго жаніха.

Стась пацягнуўся, пазяхнуў...

— Чуеш, як іграе на флейце?! Пойдзем, даражэнькі, да сталовай... гарбатка гатова... і ён вось іграе...

З вялікім амбарасам, пасля доўгіх і смачных пацалункаў, узняўся Стась і ўвесь гарачы ішоў з Уршулькай праз салон да сталовай. Праз адчыненыя вокны веяла свежае паветра.

Ля стала сядзелі ўсе Лычкоўскія. На стале была ў шклянках гарбата, хлеб, мёд, масла, сыр і малако.

Збоку, на зэдлі, сядзеў Дрэз і, трымаючыся аберуч за флейту, выдзьмухваў з яе тоны... Зблізку непрыемна было слухаць музыку, бо чулася, як цяжка даюцца яму тонны: гу... гу... гу... дуў ён і голасам вырывалася таксама: гу... гу... гу...

Здалёку, дык забірала за жывое... Сумна-маркотна рабілася... Усе галовы пазвесілі, успамінаючы... думаючы... толькі Бром-сабака «не ўпаў у транс», а як Дрэз надта жаласліва пачаў захлібацца ды флейту і сябе мучыць,— Бром завыў, яму ўторачы: А-г-у-у-у...

Усе прачхнуліся... некаторым страшна зрабілася, іншых смех забраў. Кончыў іграць і Дрэз.

— Проша панства! А ці жые пан Баўтрукевіч? Ага... так... Баўтрукевіч, ці жые?

— Памёр ужо...—адказаў ціха пан Лычкоўскі.

— А-а-а! ну, вечны пакой! А разам калісь, сампяты, як зайграем у яго, дык віна, гарэлкі, піва... Кажа, ешце, колькі трэба... а тэраз нема... умар... Многа ўмарлі... Піце, ешце, казаў, колькі трэба...

— Альжбетка! Ці вы там у кухні павячэралі ўжо? — запыталася пані ў дзяўчыны, якая плячмі падпірала «тымчасова» сцяну, слухаючы музыку.

— Не яшчэ! —адазвалася тая.— Зараз вось прыйдзе ад кароў Дарота і з поля Аляксандр, тады зачнём...

— А вось і яны, чуваць, прыйшлі! — закончыла Альжбетка і пачала прыслухвацца.

— Ідзі, тады стаўляй на стол страву, бяры хлеб у шафцы... з вамі і Дрэз павячэрае, бо што ж яму гарбата, з дарогі лепей страва!

Дрэз, не чакаючы запрашэння, пасунуўся да кухні, сабака за ім, спадзеючыся абсмактаць не адну костку пад сталом.

Паны асталіся адны пры гарбаце.

Стась, як чалавек бывалы і душы добрай, адчуў сэрцам музыку і, яшчэ больш, гора старца, які, іграючы, як бы плакаў і жаліўся, што долі ў жыцці не знайшоў...

І гэткі ён, што паны вялікія рады былі яго канцэрты слухаць, лічылі яго прыезд да сябе за пачатак святкавання і баляў,— гэткі ён цяпер тут у Залыччы, у паняверцы...

— Нядобра вы зрабілі з Дрэзам, што да кухні адаслалі есці! — казаў Стась.

Матка адазвалася, што помніць, як Дрэз бываў у паноў, «вялікіх», дык таксама ніколі яго з сабой не садзілі, а да кухні адсылалі.

Вечар увесь прайшоў у гаворцы вакол асобы Дрэза і яго долі. Не вярнуўся да «панскага» таварыства ён ужо: у Дароце, Альжбетцы і Аляксандру знайшоў больш душы, мусіць, і чуцця, чымся ў сям'і паноў Лычкоўскіх; з імі пад'еў, ім іграў ды з імі смяяўся.

Як прыйшоў час класціся спаць, дык, з нагавору пані, Дарота паслала яму пасцель на саломе, дала кажух. Дрэз лёг і заснуў смачна.

Дарота з Альжбеткай ляглі на печы, а Аляксандр пайшоў начлегаваць; неўзабаве запанавала цішыня на кухні, толькі неяк часта скробся і варушыўся неспакойна пад кажухом Дрэз, ды з панскіх пакояў чуваць было, як паны, цэлай грамадой, адмаўлялі ружанец...

. . . .

Чуць золак пані прыйшла і разбудзіла дзяўчат, каб ішлі даіць кароў, пасля выганяць у поле.

Паненка Уршулька, праціраючы са сну вочы, самаахвоцццю разганяла ў кухні сепарат і, вурчучы машынай на ўсё Залычча, гнала з малака смятану.

Дрэз варочаўся на баку, але не мог заснуць; пакрыжаваўся, абгладзіў валасы, зашпіліўся (бо спаў заўсёды ў адзежы) і ўскочыў, скрабучыся памінутна...

— Добры ве... пфу! Дзень добры паненцы! — прывітаўся, трэба ісць! Дрога далека!

Уршулька наліла куфаль малака, падала з шафы лусту хлеба і далей круціла і раўла машынай, паказалася матка-пані з надворку, шэпчучы пацеры...

— Што гэта, Дрэз, так рана ўскочыў, куды рупішся? — пыталася ў яго далікатна.

— Панічка... на свежым мусіць месцы... дзенькую за едзэнне! пад'еў, дзенькі богу, і адпачыў...

Рупіўся запраўды Дрэз і, ужо ўстаўшы з-за стала, шукаў свае засаленай бліскучай шапкі.

— Дык ужо і выходзіце? Гэтак спешна? Куды ж цяпер кірунак маеце?

— На новым месцы... панечка... ага... у свят далёкі... куды вочы... Ну, дзенькую за вшыстко... ага.. не ўспамінайце ліхам... пахвалёны!

Дрэз пасунуўся за дзверы.

— Навекі! Шчаслівай дарогі! — казалі яму ўслед пані і Уршуля.

На двары пры ганку стаяў пан Лычкоўскі, пералічаючы рукою гусі прад выпушчэннем іх у поле.

— Ну, куды ж гэтак рана? што, не спалася, мусіць?

— Ага... на новым месцы... ага, мусі... нішто сабе...

. . . .

Як сонца ўзышло з-за лесу у Залыччы сабраліся снедаць, а Дарота захацела парадак зрабіць з пасцеляй — падышла, узялася за кажух і адскочыла. Кажух з чорнага за адну ноч зрабіўся шэрым.. Гэтак многа на ім было... жывёлак... Пазвалі паню, пана... Дзівіліся ўсе...

Кажух, на палках, асцярожна вынеслі на паветра і на коліку ля хлява павесілі.

— Затое і рупіўся ён, ды на «новым месцы» не спаў... не дзіва!

Смяялася Дарота.

Падышоў Стась з Уршуляй...

Матка-пані загаварыла:

— Вось крыўдзіўся Стасік, што не пасадзілі Дрэза разам за стол, ды спаць не далі на ложку сваім... Глянь, чаго ён варт!..

— Душой ён шмат чаго варт, але целам... апусціўся! — ціха казаў стары пан.

Стась ківаў галавой, жаласліва кажучы:

— Жыццё яго гэткім зрабіла...

. . . .

Кажух вісеў на калку блізка году і парылі яго ў лазні, скраблі, аблез зусім і пасля ніхто яго ўжо не насіў...

І застаўся ён сведкай у паноў Лычкоўскіх аб тым, што аднаго разу «рачы» начлегаваць у іхнім фальварку вялікі і вядомы музыка Дрэз, які калісь даваў багатыя канцэрты панам.

ЖАДАЕМ ШЧАСЦЯ!

У рэдакцыю пазванілі:

— Гавораць з Мінскага Дома шлюбаў. Прышліце фатографа: сёння нараджаецца новая сям'я. Разумееце, запісваем чарговых маладых. У кнізе рэгістрацыі — нумар 2000. Хто, пытаеце, гэтыя шчаслівцы? Сяргей Панізнік і Яўгенія Янішчыц. Абое — маладыя пісьменнікі...

Так мы даведаліся пра гэту юбілейную пару.

Нашы чытачы добра ведаюць паэтаў Яўгенію Янішчыц і Сяргея Панізніка. Абое не раз выступалі ў газеце як з вершамі, так і з артыкуламі па розных літаратурных пытаннях.

Але на гэты раз — кароткае інтэрв'ю не на літаратурную тэму. І ўзята яно ў Доме шлюбаў.

— Як вы адчуваеце сябе, Сяргей?

— Зараз не здольны адказаць на гэта. Потым папрашу сястру расказаць пра ўсё, што тут адбывалася...

— Чыё прозвішча возьме ваша будучая жонка?

— Пакідае сваё.

— А як з мужчынскім гонарам?

— Што зробіш, калі жонка мае сваё літаратурнае імя!

— Як вы ўяўляеце жыццё двух паэтаў пад адным дахам?

— Удзень будзем пісаць. Я ў рэдакцыі, Жэня — дома. А ўвечары — адзін аднаму будзем чытаць...

Гучыць урачыстая мелодыя, у залу запрашаюць маладых.

Загадчыца Дома шлюбаў Т. Анісімава пытае:

— Ці добра прадумалі вы гэты адказны крок, маладыя?

— Так.

— Ці кахаеце вы адзін аднаго?

— Так.

— Дазвольце пажадаць вам усяго самага лепшага. Будзьце шчаслівыя, будзьце дружныя!

Мы таксама жадаем маладым шчасця. Сямейнага і творчага.

Фота А. КАЛЯДЫ.

> **Уж если говорить о переводах,**
> **Которым отдал я немало лет,**
> **То это труд, как всякий труд — не отдых,**
> **Но я о нем не сожалею, нет!**

НАРОДЖАНАЯ СЯБРОЎСТВАМ

Гэтыя радкі Аляксандра Гітовіча ўзяты эпіграфам да кнігі Паўла Кабзарэўскага «Гаворыць мае сябры». У іх як нельга лепш выказана сутнасць шматгадовай працы вялікага сябра беларускай літаратуры. «Гаворыць мае сябры»—гэта зборнік выбраных перакладаў П. Кабзарэўскага з беларускай паэзіі. Кніга—плён многіх гадоў творчага натхнення і ўлюбёнасці перакладчыка ў Беларусь, у беларускую паэзію.

Больш за сорак гадоў назад у ленінградскіх газетах і часопісах з'явіліся творы беларускіх аўтараў, якія суправаджаліся подпісам—пераклаў П. Кабзарэўскі. З таго часу гэты подпіс дзесяткі разоў стаяў на вокладках кніг многіх беларускіх пісьменнікаў, выдадзеных на рускай мове.

Больш як сорак беларускіх кніг пераклаў на рускую мову П. Кабзарэўскі. не меншая колькасць іх выдадзена па яго ініцыятыве і пры непасрэдным удзеле. Такім чынам, П. Кабзарэўскім створана цэлая бібліятэка беларускіх твораў на рускай мове. Ён перакладаў прозу П. Галавача, І. Шамякіна, І. Мележа, П. Пестрака, І. Гурскага, У. Карпава, А. Чарнышэвіча, П. Кавалёва, Т. Хадкевіча, М. Ткачова, А. Якімовіча, В. Вольскага, паэзію Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча, П. Броўкі, М. Танка, П. Глебкі, П. Панчанкі, М. Аўрамчыка, М. Калачынскага, Э. Агняцвет, А. Вялюгіна, А. Бачылы, В. Віткі, п'есы Я. Купалы і К. Крапівы. А колькі рускіх пісьменнікаў ён далучыў да беларускай літаратуры, перадаўшы ім сваё захапленне, дапамогшы ўбачыць і зразумець багацце і харaство беларускай літаратуры. Яго плённая работа садзейнічала ўмацаванню братніх сувязей паміж рускай і беларускай літаратурамі.

Многіх беларускіх пісьменнікаў звязвала цесная творчая і асабістая дружба с П. Кабзарэўскім. Яго цанілі за дабрату, спагадлівасць, за добрую параду і своечасовую дапамогу, за шчодры талент пісьменніка-перакладчыка.

Адкрываеш кнігу «Гаворыць мае сябры»—і пачынаюць гучаць галасы тых, чыю творчасць горача любіў П. Кабзарэўскі, чыімі творамі не пераставаў захапляцца. Здаецца, што беларускія пісьменнікі прыйшлі ў госці да перакладчыка, а ветлівы гаспадар гасцінна пасадзіў усіх за адзін стол і даў кожнаму сказаць слова пра самае запаветнае. І як у доме сябра не адчуваеш сябе госцем, так і беларускія паэты ў перакладах П. Кабзарэўскага не адчуваюць сябе скаванымі. Натуральна і непасрэдна гучаць іх галасы. Больш сотні вершаў 32 паэтаў змешчаны ў кнізе «Гаворыць мае сябры», і ўсё ж яна не ўмясціла ўсіх тых, каго любіў яе аўтар, чые творы даносіў да рускага чытача.

У кнізе прадстаўлена творчасць многіх вядомых і маладых па літаратурным узросце паэтаў. Напрыклад, у перакладах на поўную сілу прагучалі купалаўскія вершы «За ўсё», «Зашумеў лес разгуканы», «Накарміліся панскаю ласкай», вершы М. Багдановіча «З песень беларускага мужыка» («Я хлеба ў багатых прасіў і маліў...»), «Слуцкія ткачыхі», творы П. Броўкі («Пахне чабор...»), П. Глебкі («Наша слава»). М. Танка («Мой хлеб надзённы», «Прачытай і перадай другому!..»), А. Русака («Лясная песня»), М. Аўрамчыка («Беларуская сасна») і шмат іншых цудоўных твораў.

У перакладах П. Кабзарэўскага гнуткасць беларускай мовы, разнастайнасць творчых почыркаў беларускіх пісьменнікаў знаходзіць сваё належнае ўвасабленне. У гэтым не цяжка пераканацца.

> **И для отчизны бедной,**
> **Для слабых ее сил**
> **Слагал я гимн победный**
> **Среди крестов, могил,—**

гэта гучыць голас Я. Купалы.

> **Я хлеба у сытых просил и молил,—**
> **Они мне каменья давали,**
> **И эти каменья меж ними и мной**
> **Стеною огромною встали,—**

пазнаем мы голас М. Багдановіча.

> **Может нам перебрать надо тысячи**
> **Вариантов различных и тем,**
> **Чтобы образ эпохи был высечен,**
> **Как из мрамора, в строчках поэм,—**

уступае ў размову П. Глебка.

> **В каждой штольне пахнет белорусской,**
> **Боровой, смолистою сосной,**
> **Под землею ход неловкий, узкий**
> **Просекою кажется лесной, —**

гэта слова ўзяў М. Аўрамчык.

Дабіцца такога гучання, каб чутны былі нюансы голасу перакладаемага паэта,—цяжкая задача. П. Кабзарэўскі настойліва імкнуўся да пастаўленай мэты, не робячы сабе палёгкі. Ён адносіўся да перакладу як да вялікага і патрэбнага людзям мастацтва, што вымагае ад мастака сур'ёзнай работы. Працаваў жа П. Кабзарэўскі над перакладамі натхнёна, удумліва, з поўнай аддачай, не шкадуючы сіл, заўсёды адчуваючы адказнасць і перад пісьменнікам, якога перакладаў, і перад яго творамі, і перад народам і літаратурай, прадстаўніком якой быў перакладаемы аўтар.

П. Кабзарэўскі ўдала спалучаў у сабе майстэрства мастака з усебаковым разуменнем беларускай паэзіі і глыбокімі ведамі. Дабіцца прыкметных поспехаў у рабоце перакладчык здолеў і дзякуючы добраму веданню як беларускай мовы, так і жыцця беларускага народа, дзякуючы свайму захапленню гісторыяй Беларусі, хараством беларускай прыроды. Ураджэнец Магілёва, ён усё жыццё не парываў сувязей з роднай зямлёй. «Любоў да маёй роднай Беларусі я захаваю да свайго апошняга ўздыху»,—пісаў ён аднойчы. Гэта былі словы ад сэрца. З гордасцю сачыў ён за поспехамі нашай рэспублікі, радаваўся нечуванаму росквіту беларускай культуры. Ён быў цесна звязаны з літаратурным жыццём Беларусі, прымаў актыўны ўдзел у рабоце з'ездаў беларускіх пісьменнікаў, у абмеркаванні кніг беларускіх аўтараў, рабоце беларускіх часопісаў.

Многія пераклады П. Кабзарэўскага створаны ў садружнасці з аўтарамі, што таксама станоўча адбілася на іх якасці.

Пераклады П. Кабзарэўскага займаюць выдатнае месца ў перакладчыцкай практыцы з беларускай мовы на рускую, развіваюць лепшыя традыцыі рускай перакладчыцкай школы. Яны ўнеслі значны ўклад у дружбу дзвюх братніх літаратур, адыгралі прыкметную ролю ў іх узаемаабагачэнні, ва ўзаемным абмене культурнымі каштоўнасцямі.

Кніга П. Кабзарэўскага «Гаворыць мае сябры»—своеасаблівая анталогія беларускай паэзіі. Яна дае чытачам магчымасць атрымаць пэўнае ўяўленне аб беларускай паэзіі.

Канечне, не кожнаму, нават самаму выдатнаму перакладчыку, удаецца перастварыць твор на іншай мове ва ўсім багацці зместу і формы арыгінала. Не ўсе цяжкасці перакладу былі адужаны натхненнем і майстэрствам П. Кабзарэўскага. У кнізе ёсць мясціны, дзе арыгінальны тэкст перададзены прыблізна, ёсць і агаворкі, сустракаюцца невыразныя строфы. Але сёння пра гэта ўжо не скажаш чуйнаму да крытычных заўваг перакладчыку. Даводзіцца толькі шкадаваць, што П. Кабзарэўскаму не давялося трымаць гэтай кнігі ў руках, парадавацца яе выхаду ў свет. Шкада, што Павел Сямёнавіч не пачуе ўжо і тых удзячных слоў, якіх варта гэтая кніга.

Ц. ЛІЯКУМОВІЧ.

Павел Кабзарэўскі. «Гаворыць мае сябры». Выбраныя пераклады. На рускай мове. Выдавецтва «Беларусь». Мінск, 1971.

НАВІНКІ КНІЖНАЙ ГРАФІКІ

ПІОНЕРЫ-ГЕРОІ

Вокладка і малюнкі І. Давідовіча да кнігі «Піянеры—героі», новае выданне якой рыхтуецца ў выдавецтве «Беларусь».

ЛЮДЗІ АДНАГО ДОМУ

НІХТО не папракне Міхася Даніленку, што ён слаба ведае жыццё. За плячыма пісьменніка нямала гадоў творчай і настаўніцкай працы, франтавыя дарогі і ледзь не дваццаць гадоў няспыннай працы ў абласной газеце «Гомельская праўда».

Новая кніга Міхася Даніленкі «Наш дом» знаёміць чытача з людзьмі розных прафесій і характараў, з іх штодзённай работай, з іх клопатамі і лёсам, дружбай і нягодамі, спагадай і спрэчкамі. Кніга атрымала назву ад аднайменнай аповесці «Наш дом».

У раённым гарадку толькі што пабудавалі васьмікватэрны двухпавярховы будынак. Каму ж дадуць новую кватэру? Унізе ці на другім паверсе? Людзі надакучаюць старшыні райвыканкома, знаёмяцца між сабою ў яго прыёмнай, а пасля паспешліва ўсяляюцца ў новыя пакоі, сцены якіх пахнуць яшчэ тынкам і фарбаю. Знаёмства паглыбляецца, жыхары разам садзяць дрэвы вакол дома, разам едуць у грыбы, схіляюць галовы перад труною таварыша, які калісьці страціў нямала крыві і здароўя на фронце, з болем глядзяць на сына адной з лепшых настаўніц — п'яніцу, спадцішка пасміхаюцца са старога халасцяка, літработніка газеты, здзіўляюцца яго перараджэнню — чалавек закахаўся. Прыемна, што чытач бачыць жывых людзей. Аўтар з любоўю, а часам і з болем гаворыць пра іх. «У нямой цішыні неслася па сваёй арбіце зямля. І на ёй свяцілася мікроннай велічыні кропачка — наш маленькі дом...»

Стварыць добрае, вялікае, памятнае, адарвацца ад цішы і адзіноцтва, знітавацца з калектывам—гэтай праблеме прысвячаецца апавяданне «Апанасенкаў гай». Малады настаўнік Кастусь едзе працаваць у далёкую вёску Тужыкі. Яго прызначаюць дырэктарам школы. Не лёгка да яе прывыкаць, не лёгка зразумець людзей. Можа, яны гавораць праўду, можа жартуюць? Як многа трэба мець цярпення, каб скласці нават простую грашовую ведамасць на зарплату... Недаверлівыя позіркі і — раптам заслужаная прыхільнасць. У апавяданні няма нічога выдуманага, адчуваем праўду жыцця.

Героі апавяданняў М. Даніленкі — людзі розныя па прафесіі і ўзросце: трактарысты («Дадому»), навучэнцы фабрычна - заводскага вучылішча і настаўнікі («Юлька»), ваеннапалонныя ў нямецкім лагеры («На парозе волі»), пенсіянеры і вучні («Залатыя рыбкі»).

Да аўтара чытач можа прад'явіць законныя патрабаванні — даць больш шырокі паказ рэчаіснасці, больш расказаць аб людзях, якіх ён добра ведаў, з якімі дзяліўся ў цяжкіх умовах акрайцам хлеба, з якімі прайшоў не адну франтавую дарогу. Але не будзем умешвацца ў творчыя планы пісьменніка, не будзем навязваць яму свае патрабаванні. Выкажам толькі свае меркаванні. У аповесці і апавяданнях аўтара ёсць нямала яркіх фарбаў, ад якіх вее душэўнай цеплынёй, ёсць нямала трапных штрыхоў, якія перадаюць характары і настроі шырокіх колаў нашай грамадскасці. Але ж нельга дараваць аўтару стылістычную неахайнасць, многія дробныя, але вельмі прыкрыя моўныя хібы. Пералічым найбольш характэрныя. Няма ў беларускай мове слова фуражка (шапка, кепка), камок (камяк), навес (павець, падзастрэшша), шарф (шаль, шалік), падспор'е (падмога, дапамога), прыглянуцца (спадабацца, кінуцца ў вочы), не бывае сасновым гай, гай можа быць кляновы, ліпавы, бярозавы. Няма ў нашай мове слова заступ (рыдлёўка, лапата), нельга сказаць «топяць у печы» (паляць у печы), «завідна пахропваў» (зайздросна, моцна), «валос» (валасоў), «пераходзілі па снезе вуліцы» (па заснежанай вуліцы), «манілі людзей» (клікалі, вабілі). «паясніў дзед» (растлумачыў), лягушкі (жабкі) і г. д.

Гэтыя хібы і недакладнасці значна зніжаюць мастацкую вартасць кнігі. І тут ужо віна не толькі аўтара, але ў пэўнай меры рэдактара кнігі.

Будзем спадзявацца, што Міхась Даніленка пераадолее гэтыя недахопы ў сваіх новых кнігах, пазбудзецца паспешлівых і няўважлівых адносін да самага галоўнага ў мастацкім творы — мовы.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

М. Даніленка. «Наш дом». Аповесць і апавяданні. Выдавецтва «Беларусь». Мінск, 1971.

ВЕРНЫЯ ПРАЎДЗЕ ЖЫЦЦЯ

Слонімскаму народнаму тэатру — 25

Культурнае жыццё Слоніма нельга сёння ўявіць без народнага тэатра... Чым цікавы гэты калектыў? Многім.

З самага пачатку нараджэння тэатра ўдзельнікі яго былі носьбітамі і прапагандыстамі высокай культуры, хоць прызнання дабіліся не адразу. Гэтаму папярэднічалі многія гады ўпартай, карпатлівай і ўдумлівай работы.

Успамінаюцца першыя пасляваенныя гады. Горад яшчэ не вызваліўся ад руін, а драматычны калектыў раённага Дома культуры ўжо ставіць свой першы спектакль «Шляхі-дарогі». Усяго за дваццаць пяць гадоў творчага жыцця тэатр паставіў больш за пяцьдзесят спектакляў па п'есах Я. Купалы, А. Макаёнка, А. Астроўскага, М. Горкага, Б. Лаўранёва, В. Катаева, А. Сафронава і іншых драматургаў. Неаднаразова калектыў з'яўляўся пераможцам абласных і рэспубліканскіх конкурсаў, аглядаў, фестываляў.

НА ЗДЫМКУ (справа налева) — рэжысёр Слонімскага народнага тэатра Мікалай Фёдаравіч Варвашэвіч і артысткі народнага тэатра Лілія Міхайлаўна Літвіненка і Феафанія Лявонцьеўна Ракевіч абмяркоўваюць новую п'есу.

Фота М. ЖЫТКЕВІЧА.

Васемнаццаць гадоў кіраваў калектывам тэатра заслужаны дзеяч культуры БССР Міхаіл Фрыдман. Пад яго кіраўніцтвам выхавалася многа таленавітых самадзейных акцёраў. Пайшоў стары рэжысёр на заслужаны адпачынак, і для тэатра настала вялікае выпрабаванне. Больш як два гады калектыў жыў фактычна без рэжысёра. Усё, што рабілася ў гэты перыяд, было выпадковым, далёкім ад тых традыцый, якія характэрны для тэатра.

З пачатку 1968 года ў Слонімскі народны тэатр прыйшоў новы рэжысёр Мікалай Варашэвіч. З гэтага часу пачаўся другі творчы ўздым калектыву. Рэжысёр і акцёры, напрыклад, па-тэатральнаму пісьменна прачыталі п'есу А. Астроўскага «На бойкім месцы», стварылі па ёй змястоўны, яркі спектакль. Удумліва і карпатліва працаваў тэатр над п'есай П. Салюка «Запомніце іх імёны». У гэтым спектаклі лёгка можна было захапіцца займальнасцю дэтэктыўнай фабулы. Але для рэжысёра і выканаўцаў было куды важней і цікавей раскрыць патрыятычнае гучанне п'есы. Не дзіўна, што і «На бойкім месцы», і гэты спектакль прынеслі задавальненне не толькі ўдзельнікам, але і тысячам гледачоў. Прыкметнай падзеяй у творчым жыцці тэатра стала апошняя работа калектыву — вясёлая камедыя «Дзіўны доктар» па п'есе А. Сафронава. Рэжысёр і акцёры стварылі спектакль, аб якім з пэўным правам можна гаварыць як аб акумулятары радаснага, аптымістычнага светаўспрымання нашых сучаснікаў.

Такім чынам, калі паспрабаваць вызначыць творчыя асаблівасці работы Слонімскага народнага тэатра сёння, то трэба сказаць, што гэта калектыў моцных рэалістычных традыцый, ён умее падпарадкаваць сцэнічныя выяўленчыя сродкі галоўнаму — правільнаму, сучаснаму раскрыццю ідэі драматычнага твора. Праўда жыцця — вось задача, якую ставіць перад сабой тэатр у кожнай новай рабоце.

А спектакляў, вялікіх і сур'ёзных, пастаўлена за апошнія гады нямала. За спектакль «Паўлінка» Янкі Купалы на абласным аглядзе, прысвечаным 50-годдзю БССР, тэатру прысуджана першае месца. Першае ж месца прысуджана калектыву і на абласным конкурсе, прысвечаным 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна, за спектакль «ЧП на хутары Дубкі» (інсцэніроўка М. Варвашэвіча аповесці М. Вінніхава). У сакавіку бягучага года ў Гродне адбыўся агляд лепшых спектакляў народных тэатраў, прысвечаных XXIV з'езду КПСС. І на гэты раз спектакль сланімчан «Запомніце іх імёны» аказаўся лепшым.

Амаль усе спектаклі, падрыхтаваныя за апошнія тры гады, захоўваюцца ў рэпертуары тэатра. Напрыклад, «Паўлінка» ў сваім і суседніх раёнах ішла ўжо 69 разоў, «ЧП на хутары Дубкі» — 54 разы, «Запомніце іх імёны» — 26 разоў.

Слонімскі народны тэатр моцны сваім актывам — людзьмі, інтарэсы якіх не абмяжоўваюцца імкненнем сыграць тую ці іншую ролю. Яны прыходзілі ў тэатр не толькі на рэпетыцыі і спектаклі. Для іх народны тэатр — другі родны дом. Хто яны—

САМАЯ ЧЫСТАЯ РАДАСЦЬ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 6—7).

на? А гэта ж магло загубіць раку ў самым яе вытоку. Пра тое, што гэта прынясе шкоду дзесяткам гаспадарак, якія размешчаны ніжэй па рацэ, відаць, не падумалі.

Стомлены, я прысеў на купіне на ўскраі балота. Тут, у вытоку Бесядзі, асабліва востра адчуў я непакой за лёс роднай ракі. Прыпомнілася інтэрв'ю для прэс-бюро «Правды» дырэктара Навукова-даследчага інстытута гідратэхнікі і меліярацыі прафесара І. Каваленкі «Вада і зямля». У ім, у прыватнасці, гаворыцца, што ўжо на сёлетні год намячаецца шырокі размах асушальных работ на Смаленшчыне. Прафесар не аналізуе цяперашняга становішча меліярацыйных работ у вобласці. Ды і я не збіраюся гэта рабіць. Ведаю, што многа дзе асушальныя работы трэба праводзіць. Толькі дужа не хацелася б, каб пад гэты «шырокі размах» падпала і Турчоўскае балота, адкуль выцякае Бесядзь. Бо гэтае балота—першая крыніца ракі, працягласць якой 278 кіламетраў і якая прыносіць даброты жыхарам дзвюх рэспублік. З таго ж, што робіцца над Бесяддзю, напрошваюцца непрыемныя абагульненні: на Касцюкоўшчыне выпрамілі руслы рэчак Жадункі і Крупні, высеклі лес, высушыўшы лясныя крыніцы і азярыны па-над Суравам; на Хоцімшчыне загубілі рачулкі Чочавец, Малую Шражыну, выпрамілі і высушылі Трасцінку—прыток Бесядзі; на Смаленшчыне капаюць самую Бесядзь, асушваюць балоты, адкуль бяруць пачатак малыя і большыя рэкі. Свядома альбо несвядома, але ўсё гэта збядняе басейн Бесядзі. Плошча водаразбору Бесядзі дзвесце гадоў назад складала 5600 квадратных кіламетраў. Цяпер яна амаль у пяць разоў меншая і з кожным годам басейн Бесядзі звужаецца.

Цяпер я сам пабачыў, ад чаго мялее родная рака. Бачыў хмызы на месцы былых лясоў і дуброў. Сотні лясных крыніц і азярын павысыхалі па-над Бесяддзю з гэтай прычыны. А колькі крыніц, ручаёў і рэчак закапалі ўжо меліяратары? Згодна са звесткамі дацэнта Магілёўскага педінстытута В. Еўцыхевіча (часопіс «Неман», № 2, 1969), меліяратары знішчылі на Беларусі больш як дваццаць рэчак. Аднак лічба гэтая, мне здаецца, адносная. Калі ўлічыць тыя неназваныя ў Еўцыхевіча меншыя рачулкі і рэчкі, закапаныя на той жа Хоцімшчыне і ў іншых раёнах, яна будзе намнога большай.

Сёння новыя праекты меліярацыйных работ прадугледжваюць збудаванне водарэгулюючых шлюзаў на рэках і канавах. Пытанне ставіцца так, каб не проста прагнаць ваду, асушыць мясцовасць, а даць вадзе правільны кірунак, затрымаць яе, каб яна дапамагала хлебаробу, насычала вільгаццю зямельку, паіла расліны, станоўча ўплывала на структуру глебы, на клімат.

Аднак усё гэта робіцца надта марудна. Усё яшчэ не відаць на Касцюкоўшчыне ды і на Хоцімшчыне тых водарэгулюючых шлюзаў. Вада па прамым русле сцякае хуценька, і ўжо там, дзе нядаўна быў лішак вільгаці, зараз яе ў глебе нестае. Гэтых адмоўных вынікаў сваёй дзейнасці, на жаль, сёння яшчэ не зусім усведамляюць касцюковіцкія меліяратары, якія абслугоўваюць чатыры раёны — Касцюковіцкі, Клімавіцкі, Хоцімскі і Краснапольскі. Яны імкнуцца прыкрыць іх той несумненна патрэбнай і карыснай работай, якую праводзілі і праводзяць цяпер у многіх гаспадарках: як асушэнне, раскарчоўка хмызоў, выроўніванне і разворванне былых непрыгодных зямель. Ведаю, што гэтыя работы будуць весціся і надалей — трэба далучаць зарослыя хмызамі нізінныя і забалочаныя землі да агульных ворыўных масіваў. Але нельга забываць на тое, што гэта ёмістыя, натуральныя, пастаянна дзеючыя крыніцы, якія кормяць, напаўняюць вадой нашы рэкі, насычаюць вільгаццю лугі і сенажаці. «Не праганяйце ваду з зямелькі нашай!» — хочацца крыкнуць часам меліяратарам.

Асушэнне балот неабходна планіраваць разумна, падыходзіць да гэтай праблемы па-навуковаму. Трэба бачыць перспектывы асушэння не толькі ў вузкім плане, як асваенне новых зямель, а паспрабаваць паглядзець на ўсё шырэй, ахопліваючы поглядам цэлую прастору, цэлыя вобласці і раёны, каб наперад прадбачыць усе непажаданыя вынікі яго. Неабходна суразмяраць прадбачымую карысць ад асушэння ў бліжэйшы час з той шкодаю, якую яно можа прынесці нам у будучым. Не лішне, мне здаецца, напомніць тут вядомае выказванне Ф. Энгельса: «Не будзем, аднак, занадта спакушацца нашымі перамогамі над прыродай. За кожную такую перамогу яна нам помсціць. Кожная з такіх перамог мае, праўда, у першую чаргу тыя вынікі, на якія мы разлічвалі, але ў другую і трэцюю чаргу зусім другія непрадбачаныя вынікі, якія вельмі часта знішчаюць значэнне першых». Мы — гаспадары роднай зямлі і павінны па-гаспадарску клапаціцца аб ёй. У дакладзе на XXIV з'ездзе КПСС Леанід Ільіч Брэжнеў гаварыў: «Не толькі мы, а і наступныя пакаленні павінны мець магчымасць карыстацца ўсімі дабротамі, якія дае цудоўная прырода нашай Радзімы». Вось з такіх партыйных пазіцый і павінны зыходзіць сёння ўсе, хто мае якое дачыненне да прыроды. Асабліва гэта датычыцца нашых меліяратараў.

Вось перада мной агляд пісем, змешчаны ў Касцюковіцкай раённай газеце ў лістападзе мінулага года. Называецца ён «За чыстую ваду». Пісьмы гэтыя не могуць не хваляваць. Гаворка ў іх ідзе аб ўзроўні грунтовых вод. Жыхары вёскі Дубяец Дзеражнянскага сельсавета скардзяцца на свайго старшыню, што ў іх няма піцявой вады. У адным калодзежы за ноч набягае 15—20 вёдзер вады. «Хто захопіць вады, а каму даводзіцца чэрпаць адзін бруд». Вінаваты... старшыня. А вось вытрымка з пісьма жыхароў вёскі Канічы. «Недастатковая глыбіня — прычына нашага воднага галадання», — пішуць яны. Значыць, трэба капаць глыбей? Гэта наводзіць зноў-такі на сумны роздум.

Мы апынуліся перад фактам рэзкага парушэння існаваўшай раней раўнавагі вільгаці ў глебе. Задача зараз ставіцца так, каб аднавіць гэтую раўнавагу. Спадзявацца, што ўсё адбудзецца само сабой, па волі прыроды, было б няправільна. Пра гэта трэба думаць нам самім, і неадкладна.

Вось тут мы падыходзім устыч да праблемы затрымання паверхневых снегавых і дажджавых вод, якія мы безгаспадарча праганяем прэч, не ўсведамляючы, што ад нас бяжыць не проста вада, а вялізнае багацце і харяство наша.

Як жа нам захаваць ваду, паіцельку і карміцельку нашу? Што трэба зрабіць, каб вада, адвечнае багацце і харяство, узбагачала, упрыгожвала нашу зямлю, жыццё наша? Дзе выйсце? Яго настойліва шукаюць сёння нашы дзяржаўныя органы, вучоныя, аматары прыроды, уся наша грамадскасць. Толькі што ўзаконеныя Асновы воднага заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік заклікаюць рацыянальна выкарыстоўваць нашы водныя рэсурсы, захоўваць іх ад забруджвання і высыхання. Б'ецца трывога аб ураціванні нашых рэк, азёр і крыніц. Да гэтай хвалюючай гаворкі я хачу далучыць і свой голас: нам трэба паўсямесна ствараць штучныя азёры і вадаёмы, якія і павінны адыграць рашаючую ролю ў павелічэнні нашых водных рэсурсаў.

БЛАКІТНАЯ ЦАЛІНА

Вясной, калі бурна растае снег, мы назіраем хвалюючы малюнак. Па ірвах і ўпадзінах бягуць, булькочуць раўчукі. Рука цягнецца да пяра, так і хочацца вывесці радкі, накшталт Фетаўскіх:

Ручьи журча и извиваясь
И меж собой перекликаясь,
В долину гулкую спешат.

Але мне з нейкага часу робіцца вясной трошкі і сумна. Мне шкада вады. Так, так, той самай вады, якая гэтак весела і гулліва бяжыць, уцякае ў далёкія акіяны. Уцякае ад нас, няўдзячных. А прыгрэе сонца, высахне зямля, і мы ўжо чакаем той самай вады, каб яна вярнулася, даплыла да нас дажджавой хмаркай, наталіла смагу зямлі, напаіла расліны.

Азёры. Вада. Рыба. Гэтыя кампаненты прыроды заўсёды намі прыемна атоесамліваюцца. Чалавек заўжды з ахвотай ідзе да вады. А хто з вудай ды яшчэ калі клёў, то тут ужо зусім цудоўны настрой. Ну, а што такое рыба, які гэта прадукт, усе ведаюць. Нават калі яе, рыбы, усяго дзве-тры, усё роўна ёсць вясёлая прычына ўзяць па кілішку—рыба ж. І хай хоць адзіны акунёк-гарбылёк круціцца ў падвешаным над вогнішчам вядры, так, для паху, як з гумаркам пісаў аднойчы добры пісьменнік Янка Брыль, то ўжо лічы—юшка!

Сам я, як рыбалоў-аматар, на сабе зведаў смакавыя і харчовыя якасці рыбы, злоўленай у нашых вадаёмах. Калі ў мяне сняданак са свежай рыбы, то я паўдня адчуваю сябе сытым. Добры мой знаёмы, захаваўшы да старых год маладзецкую бадзёрасць, неяк расказваў мне «па-сакрэце», што ў яго меню амаль штодня свежая, не марская, а наша, злоўленая ў рэчцы Жадунцы, рыба. Багатая бялкамі, фосфарам, каштоўным тлушчам, рыба амаль лячэбна ўздзейнічае на арганізм. Нядаўна я сустрэўся з хворым на страўнік з вёскі Бялынкавічы. Той скардзіўся мне: «Што ні з'ем—баліць, а з'ем свежай рыбы—лягчэй». Свежую рыбу прымае хворы страўнік? Такое ўжо варта ўвагі.

Рыба—каштоўны прадукт. Але ці так многа яе ў нас? Найбольш прывазная свежа-мароженая ды салёная марская рыба—траска, селядзец, акунь, стаўрыда, скумбрыя. Гэта не тое што наша, з дыэтычным мясам рыба. А яе вельмі мала ў нас гадуецца і адлоўліваецца. Рыбаводства не толькі на Касцюкоўшчыне, а і па ўсёй Беларусі—амаль некранутая цаліна.

Дзесяць год таму назад спрабавалі разводзіць рыбу ў саўгасе «Печанеж» На ручаі, які ўпадае ў рэчку Дзеражэнку (прыток Бесядзі), узвялі плаціну. Утварылася цудоўнае возера. У

гэтыя людзі, якія аддалі аматарскай справе многія гады? Дырэктар вочна-завочнай школы К. Палішчук, настаўнікі другой сярэдняй школы горада Слоніма Ф. Ракевіч, Л. Літвіненка, Л. Клімовіч, рабочы кардоннай фабрыкі «Беларусь» К. Ярашчук, інспектар раённага аддзела культуры Л. Завадская, галоўны ветурач раённага ўпраўлення сельскай гаспадаркі А. Малік. рабочы гарадской друкарні А. Цярэнін, загадчыца гарадской дзіцячай бібліятэкі Г. Малкіна, шафёр раённай бальніцы В. Піменаў, адміністратар гарадскога кінатэатра У. Шчарбакоў і іншыя.

Рэдка дзе сустрэнеш падобную разнастайнасць прафесій, сабраных у адным калектыве. Якім жа запасам ведаў аб жыцці павінен валодаць падобны тэатр!

Усімі ніцямі звязаны з жыццём, калектыў шчодра аддае людзям усё сваё майстэрства. Ён — частый госць самых аддаленых куткоў раёна. У гэтым годзе двойчы выступалі ў абласным цэнтры, былі гасцямі Рэспубліканскага тэлебачання.

— Ездзіць нам даводзіцца многа, — гаворыць артыстка народнага тэатра Лілія Міхайлаўна Літвіненка.— А ў дарозе ўсялякае здараецца. Адзін раз так заселі ў снезе, што гадзіны чатыры чысцілі шлях. Толькі пад раніцу стомленыя вярнуліся ў горад. А праз дзень усе прыйшлі на запланаваную рэпетыцыю.

Пісаць аб М. Варвашэвічу таксама не проста. У чым яго сіла? З самага пачатку работы ў калектыве для яго галоўнае — выхаванне самадзейных артыстаў, асабліва моладзі. Адсюль вялікае пачуццё адказнасці, адсюль поўная самааддача: «не аматары для мяне, а я для аматараў».

На кожную рэпетыцыю Мікалай Фёдаравіч прыходзіць падрыхтаваны, з прадуманым рэжысёрскім планам. Таму з ім і лёгка і цяжка працаваць усім удзельнікам калектыву — і заслужаным ветэранам і навічкам. Яго дэвіз — «Ніякіх скідак на самадзейнасць!»

— Цікавы рэжысёр, — гаворыць аб сваім кіраўніку старэйшая артыстка народнага тэатра Феафанія Лявонцьеўна Ракевіч. І падкажа і пакажа, але не дазваляе паўтараць за ім: «Шукайце самі!»

І артысты шукаюць, кожная роля, вялікая ці малая, для іх — новы пошук

Я не расказаў усю гісторыю народнага тэатра, не збіраўся даць поўны партрэт яго цяперашняга кіраўніка. Я глядзеў спектаклі, якія ішлі ў розныя часы, глядзеў фатаграфіі, чытаў рэцэнзіі, артыкулы, водгукі гледачоў, што беражліва захоўваюцца ў тэатры, гутарыў і з гледачамі, і з акцёрамі, і з іх рэжысёрам. Я проста хацеў зразумець, што ж хвалюе тых і другіх, да чаго яны імкнуцца.

...Адзін за адным гаснуць агні ў вокнах дамоў, пазней за ўсіх — у Доме культуры. Выходзяць артысты Слонімскага народнага тэатра, абменьваюцца ўражаннямі аб рэпетыцыі, аб новых прачытаных кнігах і ўбачаных кінафільмах, дзеляцца сваімі творчымі планамі. Доўга яшчэ чуюцца галасы на прыціхлых вуліцах начнога горада.

Анатоль ІВЕРС.

Праз чатыры дні гэтую дзяўчынку і сотні тысяч яе сяброўак і сяброў пакліча школьны званок. У клас. За парту. А сёння яна паслухмяна выконвае статут цырка—у фае выбірае смачны «пламбір», у амфітэатры знаходзіць па білеце месца, вітае Карандаша з партнёрамі і ўсім сэрцам перажывае. Рэпрызы, якія гучаць на арэне, нагадваюць — хутка 1 верасня, хутка ў школу. А пакуль —на арэне жанглёр...

Фотаэцюд А. КАЛЯДЫ.

першае лета, як затрымалі ваду, быў я каля яго.

Помню ціхі, з лёгкай высокай хмарнасцю ў небе, трошкі ўрачысты дзень. Гэтую ўрачыстасць надавала дню, мусіць, возера і дымчата-белыя чайкі над ім, якія па нейкім вядомым ім, чайкам, сігналу, з'явіліся тут, над вялікай вадой—дагэтуль чаек у гэтых месцах не было. Чайкі то апускаліся да вады, то спаважна ўзмывалі ў паветра. Што выглядалі чайкі ў новым возеры? Няўжо рыбу? Потым пабачыў, як шчупачок шмыгнуў ад берагу. «Мусіць, з ручая ён, які тут цёк»,—падумалася. Ніжэй плаціны ручай ужо не струменіўся, перасох. Віднеўся пустыр, парослы рэдкімі хмызамі. Ніжэй, метраў за трыста ад першай плаціны, узводзілася другая, з цэментаваным шлюзам для водарэгулявання. Збоку ад першай плаціны віднелася прарытая экскаватарам канава для сцёку лішняй вады з возера. І не ведаў я тады, што гэтая канава сыграла ракавую ролю для першай плаціны.

Здарылася непрадбачанае. Збіраліся ў «Печанежы» разводзіць рыбу гадамі. А ўжо наступнай зімой выявілі прыдуху рыбы ў возеры. Рыба зайшла ў возера з Дзеражэнкі вясной, у час ходу на нерасцілішчы па той канаве, якую пракапалі ў абход плаціны. Як спала вада і перастала бегчы па канаве, рыба засталася ў возеры як у мяшку. І многа яе зайшло—акуні, плоткі, шчупакі. Зімой у час прыдухі рыбу цягалі мяшкамі, шмат яе загінула. І ўсёадно летам аматарырыбаловы выявілі, што шчупакоў у возеры як нідзе. Нечакана аб Печанежскім возеры разнеслася дзіўная слава.

Мне летам, пасля той прыдухі, давялося пабываць на возеры з суседам. З вудамі ў руках ідзём па нязвыклай, няходжанай яшчэ рыбакамі дарозе— ад Касцюковіч да Гарбавіч, дзе сярод поля тое загадкавае, багатае рыбай возера. Сарамліва старонімся стрэчных: можа з нас пажартавалі наконт рыбы? Але ідзем, падганяемыя затоенай страсцю рыбака і няпэўнай надзеяй на шчаслівы ўлоў. Непакоіла нас толькі тое, што ваду з возера спускаюць. Ці праўда гэта? Дзеля чаго?

Падвечар былі каля возера. Сапраўды, вады ў ім было ўжо напалову. Паабапал ляжала гразкае, парослае ўжо водарасцямі днішча.

З другога берагу, выбіраючы чыстыя прагаліны між хмызоў, арудавалі спінінгісты. У іх—па вязцы шчупакоў. Не верыцца, што гэта ўлоў з возера. З'яўляецца няпэўная здагадка: «Няўжо, каб вылавіць рыбу, руйнуюць возера?» Чамусьці не хацелася ў гэта верыць.

Спрабуем закідваць вуды. Ад берагу водмель—не клюе. Ціха. Заходзіць сонца. Ля хмызоў і ў завоінах малькі раз-пораз узрываюць люстраную роўнядзь вады. Ведаю: так паводзяць сябе малыя рыбкі, калі да іх набліжаецца драпежны акунь альбо шчупак. Паўсюдна, на колькі ахоплівае вока, шуміць вада ад сполаху малькоў. Я нідзе раней, ні на якім іншым вадасховішчы, такога скаплення малькоў не страчаў яшчэ. І ўсе малькі загінулі, бо возера неўзабаве спусцілі зусім.

Ды пра гэта потым. Пакуль мы рыбачым.

Я не паспяваў начэпліваць на кручок жыўца. Ледзь кіну, так і павяло паплавок на дно, быццам яго праглытвала сама зеленаватая вада.

У той раз я атрымаў на Печанскім возеры, хоць яно было напалову і спушчана, цудоўнае задавальненне ад рыбалкі. Да вечара я злавіў дзесяць ладных рыбін—акунёў і шчупакоў.

Тады ж, думаў я, каб гэтае возера заўжды заставалася такім, якім было яно. Колькі б тут было рыбы! Можна было б ад сваёй рачной рыбы мець большы прыбытак без затрат на догляд і падкормку, чымся ад прывазнога акультуранага серабрыстага карася, якога спрабавалі запускаць у возера. Спачатку ўсё і рабілася з такім сур'ёзным намерам, каб у першым возеры вадзілася «дзікая», рачная рыба, а ў другім, глыбейшым возеры, што ніжэй першай плаціны, збіраліся разводзіць прывазнога карпа і серабрыстага карася. На беразе возера былі збудавалі домік рыбака. Вызначаўся і рыбавод-вартаўнік з месячным акладам.

Ды добрыя планы гэтыя былі нечакана паламаны. Возера разбурылі. Навошта? Ды проста дзеля забавы. Дачуўшыся, што ў яго з рэчкі зайшло вясной шмат рыбы, кіраўнікі саўгаса на чале з былым дырэктарам Лычовым рашылі паласавацца ёй. Спрабавалі рыбу вылоўліваць сеткамі, ды перад тым, як застаўляць ваду, днішча будучага возера не ачысцілі ад хмызоў, рыба хавалася ў іх. Вось і прыйшла тады ў галаву саўгасным ласунам-рыбаловам дзікая думка: спусціць ваду, каб голымі рукамі браць рыбу. Прыгналі экскаватар, разрылі плаціну. Бурны паток вады змыў яе ў другое, ніжэйшае возера, ад чаго вадаём ураз зрабіўся мелкім. У той капітальнай плаціне, што была ўзведзена ніжэй, вада падмыла шлюз, ён рухнуў.

Ну хіба ж гэта рыбаводства?

Нядаўна я званіў у саўгас «Печанеж», пытаў пра прыбыткі ад возера: ці акупіліся за 10 год тыя 9 тысяч, што былі затрачаны на ўзвядзенне плаціны? Бухгалтар Сазонава са смяшком адказала:

— Якія там прыбыткі? Аб іх няма чаго казаць.

Тое ж самае пачуў я і ў саўгасе «Забычанне», дзе таксама ёсць штучнае возера.

А каб сур'ёзна, ды не ў адной, дзвюх гаспадарках, а паўсямесна (ва ўсякім выпадку там, дзе ёсць магчымасць) узяцца за рыбаводства так, як мы бярэмся за жывёлагадоўлю? Колькі б было ў нас дадаткова каштоўнага прадукту, патрэба ў якім так востра адчуваецца ў нас сёння! Уявіце сабе, што ў нашых крамах не прывазная касцістая і кіслая на смак стаўрыда, а наш прэснаводны мясісты шчупак альбо акунь, ды па той жа, што і стаўрыда, цане. Упэўнены, перавагу аддасць пакупнік сваёй прэснаводнай рыбе. Пара нам задумацца над гэтым. Магчыма, мэтазгодна стварыць ва ўсіх раёнах пры сельскагаспадарчых упраўленнях альбо пры райвыканкомах, рыбводы, рыбнагляды ці штосьці падобнае ў гэтым родзе, каб быў адзіны дзейсны кантроль за рыбаводствам. Тады асобныя кіраўнікі не здзекваліся б так з азёр, як у саўгасе «Печанеж».

Але спярша,—каб былі азёры. Для гэтага варта ўспомніць нам перш за ўсё пра высушаныя ў нас вадаёмы, пра разбураныя плаціны, аднавіць, адрамантаваць іх, узвесці, дзе можна, новыя, затрымаць ваду ў непрадуктыўных ірвах і ўпадзінах, непрыгодных ні пад ворыва, ні пад сенажаць. А такіх зямель, якія не прыносяць зараз ніякай карысці, набярэцца сотні гектараў толькі ў адным нашым Касцюковіцкім раёне.

Асабліва шкада тых азёр, якія былі ў нас, ды зніклі. Здаралася гэта так: дзесьці ў плаціне з'явілася шчыліна, праз яе пачынала сачыцца вада. Падрамантаваць бы ў час плаціну, і возера было б цэлае. Дык не. І вось аднойчы прачынаюцца ў вёсцы людзі, а на тым месцы, дзе было возера, адно чорнае днішча. Так знікла пасля вайны ўжо возера ў маёй Слабодцы. Так было разбурана яно некалькі гадоў назад у вёсцы Тупічыне і ў іншых населеных пунктах. Дзесяткі азёр з-за безгаспадарчых адносін да іх зніклі на Касцюкоўшчыне. Было аж тры возеры на рэчцы Жадунцы, было возера ля самых Касцюковіч, былі яны на рэчках Дзеражэнцы, Кроўні, на Сураве, Чарнавутцы, Машоўцы і на многіх крынічных ручаях. Вялікае возера было да вайны на Бесядзі каля Вусаўкі. У свой час іх утварэнне было прадыктавана пэўнымі жыццёвымі абставінамі бо найбольш таннай энергіяй была вада. Плаціны ўзводзілі на рэках і ручаях не без карысці для сябе, уладальнікі млыноў, сукнавален. Бо трэба было змалоць зерне на хлеб, зваліць сукно на сярмягу. Пазней, з укараненнем ў гаспадарчае жыццё вёскі электрычнай энергіі, патрэба ў вадзяных млынах адпала.

З гэтай прычыны амаль паўсямесна азёры былі запушчаны і разбураны. А дарэмна. Патрэба ў іх саміх, як мы бачым, не адпала, а, наадварот, узрасла. Зараз ходзяць людзі паўз высахлае азярышча і шкадуюць: некалі ж было тут возера, і рыба ў ім вадзілася, і птушка плавала, ды і прыгажэй было з возерам.

Здаўна чалавек цягнуўся да вады, узводзіў селішчы на ўзбярэжжы рэк і азёр. Не аслабла гэтая цяга да вады ў людзей і цяпер. Многа дзе я чую скаргі і нараканні на безгаспадарчыя адносіны да азёр.

Як увогуле адносяцца многія кіраўнікі да азёр, характэрны, на маю думку, такі прыклад: Перад тым, як сесці пісаць пра азёры, я пазваніў у сельсаветы, прасіў, каб адтуль даслалі мне на рэдакцыю раённай газеты звесткі аб колькасці і цяперашнім стане азёр. Адазваўся адзін Бацькавіцкі сельсавет: маўляў, у Бацькавічах было некалі возера, ды цяпер яно разбурана. Астатнія адмаўчаліся.

Я ўжо гаварыў, што азёры—гэта ёмістыя дадатковыя крыніцы для папаўнення страчанай вільгаці, багатая цаліна з пункту погляду развядзення ў іх рыбы. А яшчэ...

Мінулым летам я праязджаў паўз вёскі Канавы, што на Хоцімшчыне. Быў гарачы дзень. Збоч дарогі, якая вяла ў вёску, хлапчукі купаліся ў... лужыне. Бо паблізу ні рэчкі, ні возера няма. «Тут не навучышся плаваць»,—падумалася мне, і ўспомніў я трывожны пахмурны дзень сорак трэцяга.

Мы, хлапчукі, у той дзень пасвілі каля Бесядзі коней. Апоўдні да нас, спяшаючыся, падышлі два партызаны. Былі яны ўзмакрэлыя, узрушаныя, і ўсё азіраліся на дуброву. Як пасля мы дазналіся, з Саматэвіч на Слабодку рухаўся карны атрад. Партызаны былі ў разведцы ,і, мусіць, апасаліся пагоні. Таму яны, мінуўшы пераправу, што была паблізу дубровы, скіравалі прама да нас, пастушкоў. Тут, адразу за рэчкай, пачыналася паласа славутых партызанскіх бранскіх лясоў. Але як пераправіцца на той бераг? Рэчка ў гэтым месцы была тады глыбокай. Адзін партызан сабраўся плысці, другі запярэчыў: не ўмеў плаваць. Добра што паблізу аказаўся човен. Але пераправіліся партызаны на той бераг не без прыгод. Ужо каля другога берагу вірлівае цячэнне хіснула човен на бок, і партызаны са зброяй у руках апынуліся ў вадзе. Той, што плаваў, лоўка, адной рукой дагробся да берагу. Другі, не выпускаючы з рукі вінтоўкі-снайперкі, якой мусіць вельмі даражыў, пачаў бултыхацца ў вадзе. Можа, і захлынуўся б ён, каб не ўчапіўся рукой за перавернуты човен.

А колькі такіх вось нашых добрых хлопцаў загінула на бурных ваенных пераправах толькі з-за таго, што яны не ўмелі плаваць? Таму, мне здаецца, не лішнім будзе паклапаціцца аб азёрах і з гэтага пункту погляду. Хто ведае, якія выпрабаванні на нашу долю выпадуць яшчэ ў будучым? Вось чаму мы павінны зараз расціць і выхоўваць здаровых, фізічна загартаваных, лоўкіх абаронцаў. Ды і пара, нарэшце, проста падумаць аб здаровым і культурным адпачынку нашых працаўнікоў.

Азёры і рэкі абагачаюць нас духоўна. Колькі пра хараство і прыгажосць складзена ў народзе песень, паданняў, легенд!

Хто ж павінен узяцца за ўзвядзенне азёр? Хто памножыць красу нашай зямлі? У нас у рэспубліцы ў мінулым годзе створана спецыяльная ўстанова, якая будзе займацца пытаннямі меліярацыі, стварэннем штучных сажалак і вадаёмаў. Але адной гэтай установе не пад сілу будзе рашыць такое жыццёва важнае пытанне, як паўсямеснае збудаванне штучных азёр. Тут патрэбны намаганні ўсіх нашых гаспадарчых, партыйных і савецкіх органаў.

Азёры — краса зямлі і краса жыцця чалавечага, і добрая людская памяць назаўсёды застанецца аб тых, хто з'явіцца ініцыятарам і кіраўніком стварэння гэтай чыстай радасці для многіх і многіх пакаленняў.

Адам МАЛЬДЗІС

ТУТ ЖЫЎ

Тут жыў Міцкевіч.
Тут яшчэ гудуць
І веюць ветры тыя,
што калісьці
Па свеце неслі хмары яго дум,
Пад вокнамі яго шумелі лісцем.

Гэтыя радкі з верша народнага паэта Беларусі Максіма Танка «На Навагрудскай гары», змешчаныя ў пачатку новай, адкрытай 24 чэрвеня экспазіцыі дома-музея Адама Міцкевіча ў Навагрудку, адразу ж настройваюць наведвальніка на ўзнёслы лад. Так, тут, на беларускай зямлі, на Навагрудчыне, карадзіўся, рос, мужнеў геній польскай і сусветнай паэзіі. Тут ён пазнаў першае чыстае і шматпакутнае каханне. Тут разам з сябрамі хадзіў па сялянскіх вяселлях і кірмашах, захапляўся прыгажосцю беларускіх народных песень і паданняў. Яны на ўсё жыццё запалі ў яго душу, рабілі яго паэтам. Зямля беларуская дала суседнім народам багата геніяў і талентаў. Але Міцкевіч сярод іх—найпершы. І гэта абавязвае нас зберагаць пра яго памяць нароўні з палякамі.

Адным з праяўленняў нашай павагі да славутага земляка якраз і з'яўляецца новая экспазіцыя Навагрудскага музея. Знаёміцца з ёй пачынаеш са зразумелым хваляваннем. Наколькі яна лепшая за старую? Ці змаглі аўтары новай экспазіцыі перадаць веліч жыццёвага шляху Адама Міцкевіча, характво і чалавечнасць яго паэзіі? Ці бачна з экспазіцыі, чым была для Міцкевіча навагрудская зямля?

Знаёмства з новай экспазіцыяй, памойму, дае падставы адказаць на вышэйшыя пытанні толькі станоўча. Станоўча—у цэлым, не гаворачы аб прыватным. Намеснік дырэктара Гродзенскага абласнога гісторыка-краязнаўчага музея А. Кіркевіч, які склаў план новай экспазіцыі, пісьменнікі Янка Брыль і Алег Лойка, якія потым «дацягвалі» гэты план, мастак М. Карпук, урэшце, дырэктар навагрудскага дома-музея Н. Гурына многа папрацавалі, каб замяніць усё неабавязковае, казённае новымі змястоўнымі экспанатамі, каб «наблізіць» Міцкевіча да Беларусі, да Навагрудчыны. Замест груваcткіх карцін, наспех заказаных у 1955 годзе, калі адкрывалася былая экспазіцыя, — новыя цікавыя гравюры беларускіх мастакоў. Замест старых безгустоўных стэндаў—сучаснае лаканічнае афармленне. З'явіліся новыя экспанаты, якія многа гавораць розуму і сэрцу наведвальніка. Вось зрэбнае палатно, а на ім—сімвалы тагачаснага сялянскага жыцця: бізун прыганятага, вышчарбленыя сярпы (толькі навошта два—адзін глядзеўся б лепш) і ўнізе—цымбалы, нашчадкі тых, на якіх іграў у карчме Янкель, герой міцкевічаўскай эпапеі «Пан Тадэвуш». Міжволі думаецца, што вось такім бачыў жыццё беларускага селяніна Адам Міцкевіч: паднявольным, працавітым, шчодрым на таленты.

Цяжка пералічыць усё тое добрае, што з'явілася ў новай экспазіцыі. Тут і маляўнічыя здымкі мясцін, якія натхнялі Міцкевіча,—берагоў Нёмана, Налібоцкай пушчы, Шчорсаў, Навагрудскага замка (усе гэтыя і іншыя мясціны адзначаны таксама на спецыяльнай карце). Тут і матэрыялы, якія сведчаць аб увекавечанні памяці Міцкевіча—выданні яго твораў на польскай, беларускай, рускай, украінскай, літоўскай мовах, даследаванні аб ім, фатаграфіі помнікаў, вуліц і плошчаў, названых яго імем (на жаль, сярод іх няма вуліцы ў Мінску). Тут і ўдалае афармленне вестыбюля. Ля ўваходу нас нібы сустракае адліты ў скульптуры сам Міцкевіч (бюст яго можа крыху непрапарцыянальны ў дачыненні да сцяны). Побач—на польскай і беларускай мовах рэльефныя радкі з «Імправізацыі», якія можна паставіць эпіграфам да ўсёй творчасці Міцкевіча: «Звацьмяне мільён, за людзей мільёны цярпець катаванні мушу». А справа—тэкст загада нумар 40 Навагрудскага павятовага ваенна-рэвалюцыйнага камітэта ад 16 верасня 1920 года. Адзін з пунктаў яго гаворыць: «Савецкая улада, з'яўляючыся носьбітам культуры і святла, памятае аб тых, хто на гэтай ніве працаваў—памяць аб іх, увекавечаную іх працамі, захоўвае і аберагае».

І яшчэ адно прынцыповае новаўвядзенне заўважаеш у музеі. Раней на дзіцячыя і юнацкія гады паэта, на навагрудскі і віленска-ковенскі перыяд, была адведзена адна зала, цяпер жа—дзве. І гэта правільна. Мэта Навагрудскага музея—паказаць **вытокі** творчасці Міцкевіча, паказаць зямлю, якая нарадзіла і ўзгадавала паэта. І мы бачым гэту зямлю і яе народ. Вось касцюмы тагачаснага селяніна і сялянкі, шляхціца і шляхцянкі. Вось стары рыбак расказвае Адаму і Марылі паданне пра возера Свіцязь (потым яна яму скажа: «Напішы пра гэта!»). Вось Міцкевіч сярод беларускіх сялян на кірмашы ў Сталовічах. Вось Марыля спявае яму беларускую народную песню «Да цераз мой двор». Вось народны абрад дзядоў, трансфармаваны потым у другой частцы паэмы «Дзяды»... Усе гэта, вядома, пацясніла экспанаты, звязаныя з эмігранцкім перыядам жыцця. Але тут бяды няма. Навагрудскі музей не павінен капіраваць варшаўскі і парыжскі музеі Міцкевіча, дзе захаваны іншыя прапорцыі. Яго задача—паказаць, чым была для Міцкевіча Беларусь і чым быў для Беларусі Міцкевіч. І задача гэта, паўтараю, у асноўным, выканана.

А чаму ў асноўным? Ды таму, што і ў новай экспазіцыі да крыўднага часта бачны сляды непатрэбнай спешкі. Графікі павінны былі выканаць заказы ў лічаныя дні (памятаю, як Л. Драчоў прыходзіў да мяне з просьбай падабраць літаратуру пра абрад дзядоў; вечарам літаратуру я пада-

ГАСТРОЛЬНАЕ ЛЕТА

НА СЦЭНЕ—ЛІТАРАТУРА

Другі месяц гастралюе ў Беларусі адзіны ў Савецкім Саюзе Маскоўскі літаратурна-драматычны тэатр. Ён быў створаны ў 1947 годзе па ініцыятыве буйнейшых тэатральных дзеячоў В. Месхетэлі, І. Раеўскага, П. Вільямса. Тут нарадзіліся спектаклі па творах «Зорка» Э. Казакевіча, «Шчасце» П. Паўленкі, «Разважце нас, людзі» А. Андрэева, «Гарачае лета ў Берліне» Д. К'юсак, «Тэрмінова патрабуюцца сівыя чалавечыя валасы» Ю. Нагібіна. Навелы І. Шоу і М. Арлана аб'яднаны ў спектаклі «Каханне... жыццё». Са сцэны гэтага тэатра прагучаў гнеўны антыфашысцкі спектакль «Бяздонне» па дакументальнай аповесці Л. Гінзбурга і шмат іншых. Зараз тэатр на гастролях у Віцебску, а ў верасні ён прадоўжыць гастролі ў сівым Полацку і юным Наваполацку.

У гутарцы з нашым карэспандэнтам галоўны рэжысёр тэатра Я. Табачнікаў (беларускія гледачы ведаюць яго па спектаклі Горкаўскага акадэмічнага тэатра драмы «Рычард III») расказаў:

— Наш тэатр, мне здаецца, то[і]ць у сабе новую форму ўмоўнасці і своеасаблівую манеру выканання. Па форме нашы спектаклі больш эпічныя, чым драматычныя, а акцёр літаратурнага тэатра (у ідэале, канечне) павінен не толькі ўваходзіць у псіхалогію дзеючай асобы, але яшчэ і адчуваць тое, што адчувае аўтар, станавіцца на пазіцыю аўтара. Мы ставім, як правіла, літаратурныя творы, а яны больш свабодна аперыруюць часам, прасторай, месцам дзеяння. І хоць нельга дакладна правесці мяжу паміж звычайным драматычным тэатрам і літаратурным, але яна, безумоўна, ёсць. Лічу, што літаратурны тэатр, акрамя таго, што ён павінен служыць гледачу, яшчэ можа стаць лабараторыяй, якая б узбагачала культурай, майстэрствам, а, можа, і рэпертуарам іншыя тэатры.

Зразумейце мяне правільна — такім мне хочацца ўбачыць наш тэатр у будучым. А пакуль што першачарговая задача — абнавіць калектыў.

Вы пытаеце, якія якасці неабходныя артысту літаратурнага тэатра? Гэта, у першую чаргу, павінен быць добры акцёр, шырока адукаваны і інтэлігентны. Я разумею, што ад такога мастака не адмовіцца і любы драматычны тэатр. Але акцёр без гэтых якасцей у нас наогул працаваць не можа (зноў жа ў ідэале).

У бліжэйшы час думаем запрасіць на пастаноўкі такіх таленавітых рэжысёраў, як А. Эфрос, М. Захараў, П. Фаменка. Мяркуем пашырыць рэпертуар за лік аўтараў, творы якіх яшчэ ні разу не бачылі святла рампы: Казьмы Пруткова і Коба Абэ. Сустрэнуцца нашы гледачы і з бессмяротнай літаратурнай спадчынай Л. Талстога. Можа, гэта будзе «Смерць Івана Ільіча».

На здымках вы бачыце сцэны са спектакля «Бедныя людзі» па творы М. Дастаеўскага. У ролі Валі Дабрасёлавай артыстка В. Бяляева, Макара Дзевушкіна — артыст Р. Алабін.

ПІСЬМЕННІК—ТРЫБУН

Да 100-годдзя з дня нараджэння Тэадора Драйзера

«ТЫТАН амерыканскага рамана» — так характарызуецца творчасць Тэадора Драйзера сёння ў Праграме Камуністычнай партыі ЗША. І гэта ацэнка неаспрэчная. Як мастак і грамадскі дзеяч, Драйзер сфарміраваўся ва ўмовах глыбокага крызісу капіталізму.

Творчая спадчына Драйзера ўяўляе вялікую цікавасць і выклікае вострыя рознагалоссі ў міжнароднай літаратурнай крытыцы. Цэнтральная праблема, вакол якой ідуць спрэчкі, — Драйзер і сацыялізм. За апошнія гады ў ЗША з'явілася некалькі буйных работ аб пісьменніку. Аўтары гэтых кніг — спрабуюць скінуць з рахункаў прагрэсіўныя філасофскія і палітычныя погляды пісьменніка, звузіць уплыў ідэй Кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 года ў Расіі, ідэй сацыялізма і камунізма на яго творчасць.

Буржуазныя даследвальнікі замоўчваюць актыўную палітычную дзейнасць пісьменніка, яго баявую публіцыстыку, яго літаратурна-крытычныя артыкулы і такія кнігі, як «Драйзер глядзіць на Расію» «Трагічная Амерыка».

У сваіх першых раманах («Сястра Кэры», «Джэні Герхарт», «Фінансіст») Т. Драйзер глыбока адлюстраваў карціну сацыяльных кантрастаў, характэрных для амерыканскага жыцця. У наступных раманах («Тытан», «Геній») нарастала ў параўнанні з папярэднімі крытыка амерыканскай рэчаіснасці. У рамане «Тытан» Драйзер паказаў, як бізнес кіруе ў краіне не толькі камерцыяй, але і палітыкай. У рамане «Геній» узнята тэма мастацтва і бізнесу, якая і зараз выклікае вострую цікавасць. Т. Драйзер выкрывае грамадства, якое вымушае мастацкую інтэлігенцыю ісці на здзелку са сваім сумленнем.

Новы этап у творчасці Драйзера адкрыла Кастрычніцкая рэвалюцыя. Амерыканскі пісьменнік разам з А. Барбюсам, Ш. О'Кейсі, Р. Раланам, І. Бехерам і многімі іншымі становіцца пад сцяг сацыялістычных ідэй. Адухоўлены марай аб справядлівых адносінах паміж людзьмі, ён пісаў: «Расія—адзіная надзея свету ў сацыяльных адносінах».

Пісьменнік падвяргаў бязлітаснаму аналізу ўсе бакі буржуазнага грамадства, аб якім У. І. Ленін пісаў: «...нідзе ўлада капіталу, улада кучкі міліярдэраў над усім грамадствам не праяўляецца так груба, з такім адкрытым подкупам, як у Амерыцы».

Увосень 1927 года Т. Драйзер прыехаў у Савецкі Саюз на святкаванне дзесяцігоддзя Кастрычніка. У маладой рэспубліцы, якая яшчэ не паспела аправіцца ад ўзрушэнняў сусветнай і грамадзянскай войнаў, але ўпэўнена будавала сацыялізм, Драйзер убачыў «кіпенне і бурленне сапраўднай, сур'ёзнай, шчодрай, не абмежаванай чыста матэрыяльнымі каштоўнасцямі, высока духоўнай думкі». Пасля вяртання на радзіму ён выпусціў кнігу «Драйзер глядзіць на Расію». Гэта шчырая, сумленная кніга, у якой аўтар звярнуўся да важнейшых з'яў жыцця савецкага грамадства. Хоць у ёй і былі супярэчлівыя меркаванні, было зразумела, што Драйзер прыйшоў да вельмі важных для сябе высноў аб ідэалогіі камунізма і стваральнай сіле сацыялістычнай рэвалюцыі.

Палітычнае і сацыяльнае вызваленне народаў Расіі ў выніку перамогі Кастрычніцкай рэвалюцыі мела важныя вынікі для развіцця не толькі айчыннай, але і сусветнай культуры. Для амерыканскага пісьменніка стала відавочным нараджэнне прынцыпова новай многанацыянальнай культуры, якая станавілася здабыткам мільёнаў. Адну з прычын хуткага росту савецкай культуры Драйзер убачыў у рускай сістэме выхавання, якая вучыць мысліць шырока і свабодна, і таксама ў імкненні народа да духоўных і інтэлектуальных пошукаў. Востра адчуваючы рух жыцця, пісьменнік убачыў людзей актыўнага дзеяння, людзей, апантаных высокімі ідэямі і натхненнем творчасці.

За тры месяцы, праведзеныя ў Савецкай краіне, Драйзер сустракаўся з многімі выдатнымі прадстаўнікамі савецкага мастацтва—У. Маякоўскім, Л. Ляонавым, С Эйзенштэйнам, К. Станіслаўскім, У. Меерхольдам. Гэтыя сустрэчы дапамаглі яму зразумець наватарскі характар новага мастацтва. Пралетарская рэвалюцыя, паводле слоў Драйзера, паўстала перад савецкімі дзеячамі мастацтва не як утопія, а як жывая рэ-

МІЦКЕВІЧ

браў, але назаўтра мастак не прыйшоў—ужо трэба было пераносіць малюнак на камень). Гэта адбілася на якасці. Пераклад тэкстаў з рускай на беларускую мову зроблены неахайна, а часам і проста непісьменна. Можа і нявартa пісаць пра такія «дробязі», як «Юзеў Малеўскі», «дом у Вільна», «даліна ў Коўно», як «шлях перавоза праха Міцкевіча». Але ж ёсць рэчы куды больш сур'ёзныя. У рускім тэксце гаворыцца, што Міцкевіч прымыкаў да таварыства філаматаў, у беларускім—што ўваходзіў у яго, а, як вядома, гэта розныя рэчы. Пра другую і чацвёртую частку паэмы «Дзяды» сказана, што яны—«**выкрываючыя** сацыяльную няроўнасць і жахі прыгонніцтва». Апрача небеларускай формы тут ёсць і фактычная недакладнасць: працытаваныя словы стасуюцца толькі да другой часткі паэмы. Неахайна зроблены і пераклады з польскай мовы: «Чацвёрты том» ператварыўся ў «чацвёрты збор», а назва кнігі Ю. Пшыбася «Чытаючы Міцкевіча» пададзена як «Чытаюць Міцкевіча».

Некаторыя подпісы наогул непрадуманы, недакладны. Што значыць «Ілюстрацыя абрада «Дзядаў»? Што графік Л. Драчоў стварыў ілюстрацыю да адпаведнай мясціны з паэмы? Ці—карціну сялянскага абраду, якім ён быў у сапраўднасці і які Міцкевіч потым творча пераасэнсаваў? Чаму Міцкевіч «жыў» у туганавіцкім доме Верашчакаў, калі ён сюды толькі прыязджаў? Як успрымаць подпісы тыпу «Ад'езд А. Міцкевіча на захад. Эцюд Г. Мясаедава»? Гледачу прыходзіцца здагадвацца, што перад ім—ці арыгінал, ці копія.

І яшчэ пра подпісы. У экспазіцыі часта цытуецца Міцкевіч у беларускіх перакладах. Гэта добра. Але амаль нідзе не ўказваецца аўтар перакладу, няма самога слова «пераклад».

Паколькі экспазіцыя музея—гэта не нешта застыглае, раз і назаўсёды дадзенае, хочацца выказаць некалькі пажаданняў на будучае.

Першае: не трэба такой катэгарычнасці адносна месца нараджэння Міцкевіча. У экспазіцыі сказана: «Нарадзіўся на хутары Завоссе». А між тым пра месца нараджэння паэта выказваліся розныя думкі. Пры яго жыцці і пасля смерці месцам яго нараджэння часта называўся Навагрудак. Засноўваючыся на метрычных дакументах, на Навагрудак указваў у сваёй брашуры Вінцэсь Каратынскі. Згодна з А. Ельскім, бацька паэта, Мікалай Міцкевіч, атрымаў частку невялікага фальварка Завоссе толькі праз пяць месяцаў, пасля нараджэння сына. У якасці мяркуемага месца называлася таксама прыдарожная карчма ў Асаўцы. Праўда, брат А. Міцкевіча Аляксандр у 1861 годзе сцвярджаў у пісьме да маршалка Навагрудскага павета Брахоцкага, што паэт нарадзіўся ўсё ж у Завоссі—яго бацькі паехалі туды да родзічаў на каляды. Потым гэта пісьмо было прынята за аксіёму. Аднак пытанне застаецца спрэчным. Сучасныя польскія энцыклапедычныя даведнікі, напрыклад, «Малы слоўнік польскіх пісьменнікаў», не ставяць апошнюю кропку над і, пішуць, «Нарадзіўся ў Завоссі або ў Навагрудку». Дык навошта ж такая катэгарычнасць тут, у Навагрудскім музеі? Навошта рабіць выгляд, што ніякіх сумненняў няма?

Другое: музей трэба папоўніць прыжыццёвымі выданнямі Міцкевіча. Іх пакуль што малавата. А тыя, што ёсць, пададзены так, што недасведчанаму воку цяжка вызначыць, што ляжыць у вітрыне: арыгінал, макет, муляж? У той жа час у рэспубліканскіх бібліятэках прыжыццёвыя выданні Міцкевіча ёсць нават у дублетных фондах. Іх можна было б з карысцю для справы перадаць туды, дзе яны саслужаць лепшую службу.

Трэцяе: трэба паволі, але настойліва ператвараць музей з літаратурнага ў літаратурна-мемарыяльны ці нават мемарыяльны. Цяпер ён мае крышку эклектычны характар. Пераважаюць пададзеныя па-сучаснаму фатаграфіі, кнігі, малюнкі. Але ў першых дзвюх залах адчуваецца імкненне наблізіцца хаця б у дробязях (люстра, карнізы над вокнамі) да эпохі Міцкевіча. З'яўляюцца рэчы, звязаныя з яго асобай. Скажам, крэслы з маёнтка ў Туганавічах, праўда, рэстаўраваныя дужа аляпавата. Я разумею цяжкасці: асабістых рэчаў Міцкевіча захавалася да крыўднага мала, яны пераважна за мяжой. Падробкамі накшталт «міцкевічаўскіх» акуляраў (на шчасце, у новай экспазіцыі іх няма) тут таксама не дапаможаш. Але ж ёсць — і ў запасніках іншых музеяў і ў прыватных асоб—рэчы той эпохі. Яны перададуць каларыт, настрой пачатку XIX ст., дазволяць лепш зразумець дух міцкевічаўскай паэзіі. Так зрабілі ў Міхайлаўскім — і паглядзіце, як уражвае пушкінскі музей...

І апошняе: нельга грэбаваць і сучаснымі сродкамі ўздзеяння на гледача. Добра было б фатаграфіі міцкевічаўскіх мясцін замяніць ці дапоўніць дыяпазітывамі. Добра было б у першай ці другой зале пачуць запісаную на магнітафонную стужку беларускую народную песню «Да цераз мой двор», якую Марыля спявала Міцкевічу, а ў пятай, мемарыяльнай,—галасы артыстаў, якія чытаюць творы Міцкевіча, галасы беларускіх паэтаў, якія прысвяцілі яму свае вершы.

Гэта—пажаданні на будучае. Яны ніяк не закрэсліваюць таго, што ўжо ёсць. Новая экспазіцыя—жыве. Я быў у музеі ў нядзельны дзень. Людзі ішлі і ішлі. І ўсюды, каля бюстаў Міцкевіча, яго партрэтаў, было поўна палявых красак. Навагрудская зямля шчодра адплачвала таму, хто яе ўспеў і праславіў.

альнасць, якая фарміруе новы тып чалавека, што вырастае з масы і арганічна з ёю звязаны. Т. Драйзер адзначаў маральную чысціню, бескарыслівасць пачуццяў, чалавечнасць і грамадзянскасць савецкіх людзей. Некалькі пазней у «Пісьме да савецкай моладзі» амерыканскі пісьменнік напіша: «...Расія для мяне—найвялікшая краіна ў свеце па сваіх інтэлектуальных, мастацкіх, эстэтычных і практычных дасягненнях...».

Гэта вера ў сацыялізм дала Драйзеру магчымасць таксама напісаць: «Ленін і яго Расія, гуманнасць і справядлівасць, якія ён унёс у кіраванне краінай, у канчатковым выніку перамогуць; бо, хоць Леніна няма ў жывых, але сацыяльны лад, які ён стварыў і які яго саратнікі і пераемнікі з таго часу прывялі да сучаснай моцы і велічы, назаўсёды застанецца для будучых пакаленняў».

Вялікая цікавасць Т. Драйзера да савецкай літаратуры, асабліва да творчасці М. Горкага. У артыкуле «Горкі абуджаў думку» (1936) Т. Драйзер адзначаў веліч рускага пісьменніка як прадстаўніка і пачынальніка літаратуры сацыялістычнага рэалізму, якая сцвярджае новы гуманізм, гуманізм не толькі пакуты, але і барацьбы. «Толькі тая літаратура, — пісаў ён, — майстрам якой быў Горкі, якая бачыць вялікія няшчасці і радасці нашага рэальнага жыцця, — толькі такая літаратура абуджае і накіроўвае чалавечую думку». Убачыўшы асаблівасць горкаўскага рэалізму ў яго жыццесцвярджальнай сіле, якая пашырае межы мастацкага разумення рэчаіснасці, Драйзер заклікаў сучасных амерыканскіх пісьменнікаў вучыцца ў Горкага.

У гады крызісу, які развеяў ілюзію ўсеагульнага працвітання і дабрабыту, Т. Драйзер канчаткова звязвае свой лёс з лёсам амерыканскіх працоўных і становіцца ў рады прадстаўнікоў сацыялістычнай літаратуры. Ён прымае ўдзел у многіх важнейшых падзеях палітычнага і культурнага жыцця краіны. Разам з групай амерыканскіх пісьменнікаў Драйзер выязджае ў Харлан, цэнтр забастовачнага руху. З'яўляецца кніга «Гавораць гарнякі Харлана». У 1931 годзе ён заканчвае адзін са сваіх самых значных твораў — «Трагічную Амерыку». Галоўнай асаблівасцю гэтых кніг, якія змяшчаюць велізарны выбуховы матэрыял, з'яўляецца прыцягненне новых жыццёвых назіранняў і новае іх эстэтычнае асэнсаванне. Пісьменнік засяроджвае сваю ўвагу на барацьбе рабочых і на іх перакананасці: перамогу можна здабыць толькі ў барацьбе.

У Т. Драйзера склалася яскравае ўяўленне аб грамадскай функцыі мастацтва, у аснове якой ляжала разуменне новай сувязі мастацтва з рэвалюцыйнай рэчаіснасцю, з народам, які ўсведамляе сваю стваральную ролю ў гісторыі. У многіх артыкулах Драйзер паставіў важнейшыя праблемы, звязаныя з разуменнем грамадскай ролі пісьменніка ў сучасным свеце («Жыццё, мастацтва і Амерыка», «Зварот да мастака», «Прамова, сказаная ў Парыжы» і іншыя). Менавіта таму, што палітыка пралетарыяту з'яўляецца сапраўды гуманістычнай і паслядоўна дэмакратычнай, Драйзер меў усе падставы заклікаць мастакоў звязаць сваю творчасць з палітыкай, здольнай узвысіць мастацтва і павялічыць яго ролю ў грамадскім развіцці.

Характарызуючы стан сучаснага амерыканскага грамадства, Генеральны сакратар Камуністычнай партыі ЗША Гэс Хол у сваім выступленні на XXIV з'ездзе КПСС гаварыў: «Па меры таго, як капіталізм загнівае і ўсё менш здольны адгукацца на чалавечыя патрэбы, адбываецца распад жыццёвых каштоўнасцей». Таму сёння імя Т. Драйзера, гнеўнага выкрывальніка імперыялізму, стаіць у першым радзе барацьбітоў за сацыяльную справядлівасць, свабоду і незалежнасць народаў.

Людміла КРЫЛОВА,
кандыдат філалагічных навук.

ГАЗЕТА, ЯКАЯ ВЫХОДЗІЛА РАЗ У ГОД

З гісторыі дарэвалюцыйнага друку ў Беларусі

Пакуль вядомыя два выпускі гэтай газеты. Адзін выйшаў у Пінску, другі — у Брэст-Літоўску. У падзагалоўку да «Пинского листка», які выйшаў у снежні 1898 года, і «Брест-Литовского листка», што паявіўся ў снежні 1901 года, так і значыцца: «Выходзіць адзін раз у год, у дзень бенефісу артыста М. А. Фебера». Няхай не падумае чытач, што гаворка ідзе пра нейкую асаблівую тэатральную афішу. Гэта іменна газета, і менавіта так яна зарэгістравана ў такіх сур'ёзных бібліяграфічных выданнях, як «Русская периодическая печать 1703 — 1900 гг.» Н. М. Лісоўскага і «Библиография периодических изданий России. 1901—1916 гг.», выпушчаная Публічнай бібліятэкай імя М. Я. Салтыкова - Шчадрына ў Ленінградзе. Дарэчы, у фондах гэтай бібліятэкі і захоўваюцца два экземпляры гэтай дзіўнай газеты, якая з'яўляецца арыгінальным выданнем правінцыяльнага тэатра канца XIX — пачатку XX стст.

На першай паласе «Пинского листка» буйным шрыфтам набрана аб'ява:

«У сераду 20-га студзеня 1899 года ў развітальны бенефіс распарадчыка таварыства і артыста М. А. Фебера ў зімовым тэатры прадстаўлена будзе 1-ы раз на пінскай сцэне поўная вясёлая аперэтка, рэпертуар Парыжскага тэатра, і вялікая жывая карціна

Усе мы прагнем любві!!!

Аперэтка ў 4-х дзеях,

з французскага.

У заключэнне 4-га акта пастаўлены будзе арыгінальны танец

Пякельны галоп.

II

Маісей,

які дае на гары Сінай дзесяць запаведзей.

Жывая карціна пры асвятленні бенгальскага агню».

І адразу ўспамінаюцца апавяданні Купрына, Чэхава аб рускіх правінцыяльных акцёрах. Руская тэатральная правінцыя... Колькі было ў ёй сапраўднага таленту і колькі нізкапробнай бульваршчыны, колькі людзей, што выйшлі з яе склалі гордасць рускай сцэны, і колькі было трагедый, паламанага чалавечага жыцця! Што ж стаіць за гэтай, яўна разлічанай на абывацельскі густ, аб'явай? Зрэшты, калі прыгледзецца да яе больш пільна, нельга не заўважыць, што яна напісана на мяжы шаржу, што ў ёй праглядае яўная іронія. Далейшае знаёмства з газетай, пацвярджае, што аўтары яе валодалі бясспрэчным пачуццём гумару. Вось што паведамляецца, напрыклад, у раздзеле «Тэлеграмы»: «Парыж. Яшчэ адзін доказ любві французаў да Расіі. Даведаўшыся пра бенефіс п. Фебера ў тэатры ў Пінску, яны камандзіравалі дэпутацыю ў Пінск. На чале дэпутацыі знаходзіцца новы акадэмік Поль Буржэ, які ўпаўнаважаны паведаміць рэцэнзію аб спектаклі ў Пінску ва ўсе парыжскія газеты». Ёсць доля горычы ў гэтым жарце. На якія сур'ёзныя рэцэнзіі ў друку магла разлічваць забытая богам правінцыяльная трупа?..

Што ж датычыць адкрыта пацяшальнай бенефіснай праграмы, то тут уся справа ў традыцыях правінцыяльнага тэатра. Лічылася, што ў дзень бенефісу на сцэне павінна ісці абавязкова што-небудзь лёгкае, простае. Як правіла, выдумвалася якая-небудзь незвычайная праграма з «Пякельным галопам», і выпуск гумарыстычнай тэатральнай газеты трэба разглядаць як частку гэтай праграмы. Натуральна, што ў гэтай газеце няма сапраўдных подпісаў пад матэрыяламі. У якасці рэдактара-выдаўца газеты значыцца Донкіхоцкі. Пад фельетонам «Індзейская легенда» стаіць подпіс — Легендовіч. Гэта жартаўлівая легенда расказвае аб тым, як багі прымусілі пустэльніка Саніасі «бе-чы на тэатральную вуліцу, каб купіць білет». У такім жа духу напісаны рэпартаж «Бенефіцыянт».

Другі выпуск гэтай газеты — «Брест - Литовский листок» — па сутнасці паўтарае матэрыялы «Пинского листка». Змянілася толькі праграма. У Брэсце група Фебера паказвала «новую сучасную камедыю, якая ідзе штодзённа ў Маскве ў Корша пры поўных зборах, «Школьная рэформа. Педагогі» і новы модны смешны фарс «Убачыў жанчыну — загінуў».

Трэба сказаць, што выданне газеты, няхай нават раз у год, было даволі дарагой прыемнасцю. У практыцы правінцыяльнага тэатра гэты выпадак з'яўляецца выключным. Што ж гэта быў за чалавек, антрэпрэнёр і артыст М. А. Фебер, у дзень бенефісу якога выходзіла раз на год спецыяльная газета? Што ўяўляла сабой яго трупа?

Давялося перагарнуць нямала тэатральных мемуараў, перш чым мне сустрэлася кніжка Л. Празароўскага «З мінулых год» (М, ВТО, 1958). Таленавіты рэжысёр і акцёр, народны артыст РСФСР, Леў Міхайлавіч Празароўскі ў пачатку нашага стагоддзя быў выдатным правінцыяльным акцёрам і рэжысёрам. Ён удзельнічаў у спектаклях разам з такімі карыфеямі правінцыяльнай сцэны, як М. Т. Іваноў-Казельскі, М. М. Пеціпа... А пачынаў Леў Міхайлавіч у 1896 г. у Чарнігаве ў антрэпрызе М. А. Фебера.

«Справа, у якую я трапіў на службе, — піша Леў Міхайлавіч, — вялася вельмі сціпла. Нястомны Міхаіл Анімавіч не толькі кіраваў тэатрам, але і маляваў дэкарацыі, перапісваў ролі, рабіў макеты афіш, выконваў абавязкі адзінага суфлёра і часамі выступаў як акцёр другога або трэцяга становішча. Звычайны ж рэпертуар нашых спектакляў быў даволі нізкапробны — яго складалі п'есы Крылова, Аверкіева і Карпава і толькі раз на тыдзень (адзін вячэрні і адзін ранішні спектакль для моладзі) ставілася руская класіка. Работа над класікай была для акцёра сапраўдным святам. Асабліва радавалі ўсіх нас ранішнія спектаклі, якія вельмі добра прымаліся маладой аўдыторыяй».

Трупа М. Фебера многа гастралявала. Л. Празароўскі ўспамінае, што, «закончыўшы зімовы сезон у Чарнігаве, Фебер прапанаваў некаторым з нас паехаць у гастрольную паездку па гарадах Царства Польскага. На чале калектыву стаў гастралёр-трагік Пятроў - Краеўскі. У рэпертуары ў нас былі «Гамлет», «Атэла», «Кін», «Каварства і любоў», «Лес» і камедыі: «Тарцюф», «Мешчанін у дваранстве», «Вяселле Фігара»... Відавочна, у адной з такіх паездак трупа Фебера і пабывала ў Пінску і Брэст - Літоўску, выпусціўшы там сваю газету. Гэта газета — адно з двух вядомых пакуль чыста татральных перыядычных выданняў, што выходзілі ў дарэвалюцыйнай Беларусі. Другім такім выданнем з'яўляецца часопіс «Гомельский театрально - музыкальный вестник». Але аб ім варта расказаць асобна.

С. БУКЧЫН.

ВЯСЁЛАЯ ТРАСЯНКА

ЖАРТЫ, ГУМАРЭСКІ, ПАРОДЫІ, ЭПІГРАМЫ, ШАРЖЫ

Харытон Шпілька

ІДЫЛІЯ

Хопіць дагаджаць гаспадыням прыватных кватэр, размаўляць напаўголаса. хадзіць на дыбачках. Мы атрымалі ўласную кватэру! Гарачая і халодная вада, газавая пліта, ванна, балкон, з якога адкрываецца найцудоўнейшы далягляд... І хаця бывае, што ў новай кватэры дрэнна прыстаюць і рыпяць дзверы, не ў той бок, куды трэба, адчыняюцца форткі, пачынаюць цячы краны, — усё гэта дробязі. Ты атрымаў волю, прастору! А дзверы можна падстругаць і змазаць, завесы ў фортках пераставіць, купіць новыя краны. Больш таго, можна перафарбаваць аблезлую падлогу, змяніць шпалеры, замазаць алебастрам шчыліны на столі. Няхай усе гэтыя недарэчнасці і робяць нейкі часовы ўплыў на настрой — урэшце ўсё праходзіць і ты пачынаеш жыць, прыпяваючы.

Імення так было ўсё і ў нашай сям'і. Два дарослыя сыны што-небудзь ды і значаць. Аднаго я ўзброіў пэндзлем, другога — гэблікам, сам узяў у рукі гаечны ключ — і ўсё стала на сваё месца.

А як радаваліся сваякі! Якія сардэчныя віншаванні пасылалі ў сувязі з нашым наваселлем!

За пісьмовымі і тэлеграфнымі віншаваннямі пайшлі асабістыя. Праз які месяц прыехала цешча. І не ўлегцы, а з ладным багажом-падушкай, парай коўдраў і іншым рыштункам.

— Дзеткі, ды ў вас жа рай! — узнёсла зазначыла яна, прыдзірлівым вокам агледзеўшы нашы пакоі. — Толькі высакавата трохі. Але нічога. Вы ж мяне ўжо вельмі эксплуатаваць не будзеце, па магазінах самі пабегаеце...

Цешча ёсць цешча. Уладкавалі мы яе спаць на сваім ложку, а самі рашылі: і на падлозе месяцдругі перакантуемся, пакуль што-небудзь прыдбаем.

Але цешча была, як кажуць, толькі першай ластаўкай. Пад восень дачка маёй сястры прыехала здаваць экзамены.

— Мама сказала, каб я ў вас спынілася. Здам экзамены, можа і інтэрнат дадуць.

Пляменніца мела медаль, і мы былі ўпэўнены, што экзамены яна вытрымае. Усе вельмі радаваліся. Але, на жаль, дзяўчо засыпалася. Божухна! Як плакала яна, як плакалі мы з ёю.

— Вось ты і пакінеш нас, — казалі мы.

Наш неспакой аказаўся заўчасным. Дарагая наша пляменніца заявіла, што нікуды яна не паедзе ад нас: уладкоўваецца на камвольны камбінат, а заадно і на падрыхтоўчыя курсы, каб паспрабаваць шчасця на наступны год.

Неўзабаве тата з мамай, гэта значыць — мая сястра з мужам, даставілі на нашу кватэру ўвесь доччын гардэроб і — раскладушку з матрацам. Нам, вядома, прыйшлося пацясніцца.

Але і гэта было яшчэ не ўсё. Адразу ж пасля Кастрычніцкіх свят прыехаў да нас прама з арміі братаў сын. Дарагога госця мы прынялі, як і належыць. Два ж гады не бачылі. А тут заявіўся. Хіба не радасна! Толькі шкада было, што пажыве з тыдзень, пагасцюе — і дадому.

Але ж і ён нас абрадаваў:

— Пашпарт я ўжо атрымаў, на ўлік у райваенкамаце паставілі, прапісаўся ў дзядзькі Апанаса (у яго прыватныя хароміны). Бяруць мяне на машынабудаўнічы вучнем.

— А дзе ж жыць думаеш? — асцярожна пытае жонка, баючыся, каб ён, чаго добрага, не падумаў пра яе дрэнна.

— Калі паспяхова пройдзе вучнёўскі тэрмін, абяцаюць інтэрнат, а пакуль, цётачка, вас крыху пацясню.

Пляменнічак як абяцаў, так і зрабіў. Купіў крэсла-ложак. Жыве ў нас ужо пяты месяц.

А тут сын наш ажаніўся. Ажаніўся — і не стаў жыць дома. Да свае цешчы пераехаў.

— У гэтым інтэрнаце, тата, для маёй жонкі ўжо і месца няма. Самі ж бачыце...

— Што ты, сынок, — кажу, — усім месца хопіць. Паставім табе шырму ля акна. Жыві сабе!

Куды там — і слухаць не захацеў. Вунь яна, якая моладзь!

Вось так і жывём...

Вечарам у нас шумна. На тэлевізар да пляменніка прыходзяць сябры, да пляменніцы — сяброўкі, а часам і наадварот. Ім вельмі весела. І мы не сумуем: сядзім з жонкай на кухні. Яна то шкарпэткі сынавы ці пляменнікавы цыруе, то бялізну прасуе, то ля пліты завіхаецца, а я бяру дзве сумкі і іду па магазінах...

Нашай радасці, пэўна, не будзе канца. Вось паслухайце, што піша жончын брат: «Дарагія! Мая Марынка паспяхова заканчвае дзесяцігодку. Цягне на медаль. Вельмі любіць медыцыну. Яна вас шчыра паважае і загадзя просіць дазволу пажыць у вас на час экзаменаў».

Што ж, хай прыязджае, хай жыве...

Дарэчы, калі ў вас ёсць на прыкмеце знаёмыя, якія могуць здаць нам з жонкай невялічкі пакойчык, паведаміце, калі ласка. Будзем надзвычай удзячны, дальбог!

КАЛІВА СМЕХУ З ПОЎНАГА МЕХА

З даўнейшых беларускіх жартаў

ШЧЫРАЕ ПРЫЗНАННЕ

ДОКТАР. Чаму гэта вы пры спатканні са мной пераходзіце на другі бок вуліцы?

СЕЛЯНІН. Бо я ўжо, паночку, шчыра прызнацца, трэці год не хварэю. Дык, думаю, што вы на мяне за гэта гневаецеся.

ПАЛЯЎНІЧЫЯ

ПЕРШЫ. Здарылася мне раз, што адным стрэлам забіў трох зайцоў.

ДРУГІ. Гэта ж немагчыма.

ПЕРШЫ. Што ж тут немагчымага. У аднаго папаў набой, другі здох са страху, а трэці ўтапіўся з жалю па сваім таварышы.

У СТАЛОЎЦЫ

— Скажыце, — звяртаецца студэнт да гаспадара сталоўкі, паабедаўшы, — што вы робіце, калі госць не заплоціць?

— Што маю рабіць? Выкідваю яго на зламанне карку за дзверы!..

— Вось яно што... Тады, калі ласка, не клапаціцеся, я ўжо сам выйду.

Запісаў Л. МІРАЧЫЦКІ.

Павел ШЫБУТ

ШРАЦІНКІ

● *Спяваць пераважна хочацца тым, у каго няма голасу.*

● *Воўк на муху не пакваліцца.*

● *Гультаяваты сабака разважаў: лепш лізнуць, чым гаўкнуць.*

● *Апраўданы аптымізм: у вялікім калектыве весялей глядзець на недахопы.*

● *Прасіў адгул пасля прагулу.*

● *Улада грошай? Грошы добра, а ўлада лепш.*

● *Чужыя думкі выказвай сваімі словамі.*

Аркадзь КАРЭЛІН

АКСЕЛЕРАЦЫЯ

Узяць інтэрв'ю ў вундэркінда аказалася не надта проста. Увесь тыдзень быў у яго загадзя расплянаваны: панядзелак — сустрэча з аднагодкамі ў дзіцячым садзе № 213, аўторак — урок ігры на электрагітары, серада — вывучэнне кхмерскай мовы, чацвер — катанне на поні ў парку культуры і адпачынку, пятніца — прэс-канферэнцыя ў інстытуце ўдасканалення настаўнікаў і, нарэшце, субота — актыўны адпачынак на ўлонні прыроды. У нядзелю вундэркінд звычайна нікога не прымаў, але для мяне было зроблена выключэнне: яго маці надзвычай паважала карэспандэнтаў.

У прызначаны час я, ледзь дыхаючы, націснуў гузік электрычнага званка ля дзвярэй, абабітых карычневым дэрмацінам. Мне даводзілася браць інтэрв'ю ў народных артыстаў, пісьменнікаў і нават у цыркавых клоўнаў, але мець справу з вундэркіндам даводзілася ўпершыню. Таму я ледзьве стрымліваў хваляванне.

— Праходзьце, калі ласка, — ветліва запрасіла мяне кабета ў стракатай максі-адзежыне. — Ён чакае вас у гасцінай.

Славутасць сядзела на гаршку, хрумстала яблык і чытала часопіс «Дашкольнае выхаванне». Яна, відаць, была так захоплена праблемамі гэтага выхавання, што нават не заўважыла, як мы ўвайшлі.

— Вячык, — сказала маці, — да цябе дзядзька з газеты. Ён хоча напісаць, які ты ў мяне разумнік. Гэта добры дзядзька, і ты павінен з ім размаўляць не так, як з бабуляй, а як з татам.

Вундэркінд шпурнуў у маці недаедзены яблык, і яна ўмомант знікла, каб не перашкаджаць нашай размове.

— Як цябе зваць, хлопчык? — лагодна спытаў я.

— Мяне завуць Вячаслаў, а прозвішча Дым, — адказаў ён, пачынаючы другі яблык. — Але бацькам і сваякам я дазваляю называць сябе проста Славам. Вы можаце зваць мяне Слава Дым. Гэтак прасцей. Але я не прывык да панібрацтва. Таму нажадана, каб вы звярталіся да мяне на «вы».

— Колькі ж табе, — прабачце, вам — гадоў? — прамармытаў я, збіты з панталыку неадпаведнасцю яго лексікі знешняму выгляду.

— Ужо амаль шэсць, — строга сказаў ён. — Але не забывайцеся на акселерацыю.

— А што гэта? — нясмела пацікавіўся я.

— Няўжо не чулі пра акселерацыю? — здзівіўся мой новы знаёмы. — І працуеце ў газеце? Цікава, чаму вас там у рэдакцыях вучаць...

Я адчуў, што пачынаю чырванець, і паспяшаўся перавесці размову на іншую тэму.

— Кажуць, у вас рознабаковыя здольнасці...

— Так, — сціпла, але з ахвотай пагадзіўся ён. — Першай гэта прыкмеціла бабулька, калі я ўпершыню сказаў «ба-ба». Пасля я навучыўся рваць кніжкі. Маці заўважыла, што мне асабліва падабаецца мастацкая літаратура. Цяпер дык мне больш па сэрцы фантастыка. Пра Івана-царэвіча і Змея-Гарынычa... А ці праўда, што жаба можа гаварыць чалавечым голасам?

— Праўда, — схлусіў я, каб не заводзіць дыскусію: на інтэрв'ю было адведзена толькі паўгадзіны, і часу заставалася зусім мала. А мне яшчэ трэба было даведацца пра яго погляды на жыццё.

— Каго вы больш любіце — маму, тату ці бабулю?

— Больш за ўсё я люблю бублікі з макам.

— А якія вершы вам падабаюцца?

— Пра бабулю і шэрае казляня. Толькі казляняці вельмі шкада.

На вочы вундэркінда навярнуліся слёзы.

— Ну-ну, не трэба, — казляня само вінавата, яно ж не паслухалася бабулькі, — бліснуў я веданнем першакрыніцы і гэтым, здаецца, грунтоўна заваяваў давер славутасці. — А вы заўсёды слухаеце бабулю?

— Не, — прызнаўся ён.

— Чаму ж так?

— А чаго яна хлусіць, што мяне ў капусце знайшлі!

— Дзе ж вас знайшлі на самай справе?

— Мяне не знайшлі. Мяне бацян прынёс. Гэтак тата сказаў. А тата лепш за бабулю ведае.

«Вось што такое адсутнасць у сям'і сучаснага выхавання, — сумна зазначыў я. — З такога ўзросту пачынаюць уводзіць дзіця ў зман!»

— А як вы ставіцеся да праблемы бацькоў і дзяцей?

— Чаго? — перапытаў ён.

— Ну, як бы гэта сказаць... ці няма якіх-небудзь супярэчнасцей паміж вамі і бацькамі?

У гэты момант прачыніліся дзверы, і ў шчыліну ўлезла матчына галава.

— Вячык, ты ўсё яшчэ на гаршку? Як табе не сорамна седзячы размаўляць са старэйшымі!

Паўз маё вуха, бы куля, прасвісцеў недаедзены яблык, але дзверы зачыніліся раней, чым ён паспеў дасягнуць жанчыны. Я не стаў паўтараць сваё пытанне, бо зразумеў, што ў век акселерацыі праблемы бацькоў і дзяцей наогул не існуе.

«Пра што б такое яшчэ спытацца ў яго?» — ламаў я галаву, усё больш пераконваючыся ў тым, што слава вундэркіндаў часта аказваецца значна перабольшанай.

— Кім вы марыце стаць? — нарэшце задаў я апошняе пытанне.

— Вундэркіндам!

— Не, калі будзеце дарослы.

Ён пакалупаў у носе і сказаў:

— Бадай, дырэктарам дома адпачынку...

На развітанне вундэркінд, не ўстаючы з гаршка, падаў мне руку. Я горача паціснуў яе і толькі цяпер заўважыў, што часопіс «Дашкольнае выхаванне» славутасць трымае дагары нагамі.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 АТ 8722

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.